

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN-I KERİM KISSALARI VE İLÂHÎ MESAJLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mesut KAYA

Hazırlayan

Ömer GÜLDEMİR

16810601043

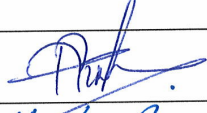
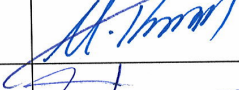

Konya – 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer GÜLDEMİR
	Numarası	16810601043
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mesut KAYA
	Tezin Adı	Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve İlahî Mesajları

Ömer GÜLDEMİR tarafından hazırlanan “**Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve İlahî Mesajları**” başlıklı bu çalışma **31/10/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ali AKPINAR	
2	Doç. Dr.	Mesut KAYA	
3	Dr. Öğr. Üy.	Muhammed ERSÖZ	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer GÜLDEMİR		
	Numarası	16810601043		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve İlahî Mesajları			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ömer GÜLDEMİR

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer GÜLDEMİR
	Numarası	16810601043
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mesut KAYA
	Tezin Adı	Kur'ân-ı Kerim Kıssaları Ve İlahî Mesajları

ÖZET

İnsanlığa hidâyet rehberi olarak gönderilen son ilahî mesaj olan Kur'ân-ı Kerimi incelediğimizde önemli bir bölümünün kıssalardan oluştuğunu görmekteyiz. Kıssaların bu kadar fazla yer almasının elbette önemli nedenleri vardır. Kıssalar geçmişte yaşanmış olayları anlatmaktadır. Ancak kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara söyleyecek birçok mesajları içinde barındırmaktadır. Kur'ân kıssalarının bir söyledikleri vardır, bir de söylemek istedikleri vardır. Bizler öncelikle kıssalarda söylenene bakmalı, daha sonra söylemek istediklerini anlamaya gayret göstermeliyiz.

Kur'ân kıssaları, verdiği bilgilerle tarih bilimine ışık tutar, ancak bu bilgileri vermesi onun tarihi bir kitap olduğu anlamına asla gelmemektedir. Çünkü kıssalarda amaç insanlara geçmişle ilgili bilgiler vermek değil, yaşanmış olaylardan ibret alınmasını sağlamak ve gereken mesajları vermektir.

Hız. Âdem ile başlayan insanlık tarihinde birçok peygamber gönderilmiş ve bu peygamberlerin kavimleriyle yaşadığı olaylar bizlere kadar ulaşmıştır. Kıssaları dikkatli bir şekilde okuduğumuzda ortak noktaların çok fazla olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte her kıssa kendi içerisinde farklı farklı mesajları da ihtiva etmektedir.

Sonuç olarak, Kur'ân-ı Kerim kıssaları, ibret almak ve geçmişte yaşayan insanların düştüğü hatalara düşmemek için üzerinde dikkat ve titizlikle durulması gereken önemli bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Kıssa, Hikâye, Darb-ı Mesel, İbret, Mesaj

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Author's	Name and Surname	Ömer GÜLDEMİR
	Student Number	16810601043
	Department	Temel İslam Bilimleri/Tefsir
		Master Thesis (M.Sc.)
	Supervisor	Doç. Dr. Mesut KAYA
	Title of the Thesis/Dissertation	Stories Of The Holy Quran and Divine Messages

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to examine the Quran, the last divine message sent to humanity as a guidance from point of view of stories. There are, of course, important reasons why stories had taken so much space. The stories tell about the past events. However, it contains a lot of messages to say to all people who will come until the Last Day. The stories of the Qur'an have a message and a point. We should first look at what is said in the stories and then try to understand what they want to tell us.

The stories of the Qur'an shed light on the science of history with the information it gives, but the fact that it gives this information does not mean that it is a historical book. Because the purpose of the stories is not to give information about the past to people, but to give the messages that should be received from the events.

In the history of mankind, which began with Adam, many Prophets were sent and the events of these prophets reached us. When we read the stories carefully, we see that there are many things in common. However, each story also contains different messages.

As a result, the stories of the Holy Quran are an important issue that must be paid attention in order to take a lesson and not to repeat mistakes of the past.

Keywords: Stories, Probes, Take Notice, Message

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerim, Allah tarafından gönderilen, insanlığın her iki dünyasının da mutluluğunu temin etmeyi hedefleyen bir hidâyet kitabıdır. Bundan dolayı her bir âyetinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmamızda Kur'ân âyetlerinin kıssalar ile ilgili bölümlerini ele alarak verilmek istenen mesajları anlamaya gayret edeceğiz.

Kıssaları incelediğimizde insanlık tarihinin de bir özetini görmekteyiz. Hz. Âdem'den başlayarak Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen, farklı dönemlerde ve farklı mekânlarda yaşamış peygamberlerin hayatları anlatılarak, geçmiş dönemlerle ilgili çok önemli bilgiler verilmektedir. Kıssalardan murâd edilen, tarihi bilgiler vermek değildir. Bütün kıssalar ibret alınması ve gereken derslerin çıkarılması maksadıyla anlatılmaktadır.

Kıssaları geçmişte yaşanmış, olmuş bitmiş olaylar olarak görmek ve bu şekilde okumak doğru bir okuma biçimi değildir. Kur'ân kıssaları geçmişte yaşanmış, ancak canlılığını her dönem muhafaza eden ve tüm zamanlara hitap eden anlatımlardır. Kıssaların hepsi hayatın tam merkezine hitap etmektedir. Hz. Âdem ve İblis kıssası, Hz. Nûh kıssası vb. kıssalar doğru okunduğunda, günümüz içinde birçok mesajları içinde barındırdığı görülmektedir.

Kıssalar Kur'ân-ı Kerim'in önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bazı görüşler üçte ikisini, bazı görüşler yarısını oluşturduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah ilahî mesajlarını çeşitli şekillerde insanlara iletmiştir. Bunların en önemlilerinden biri de kıssalardır. İnsanlar yaşanmış olaylardan ve somut örneklerden daha fazla etkilenirler. İnsanın, akıl sahibi bir varlık olarak geçmişte yaşanmış tecrübeleri göz önüne alarak daha az hata yapması beklenir. Âyetlerde ısrarla akıl sahipleri ifadesi kullanılarak insanın sahip olduğu bu özelliğe vurgu yapılmaktadır.

Yûsuf sûresi 111. âyet kıssalardaki mesajların akıl sahipleri tarafından anlaşılabilirliğini açık bir şekilde ifade etmektedir. ‘‘Elbette onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır.’’

Biz de önemine binâen, Kur'ân kıssalarında verilen mesajları çalışmamıza konu etmek istedik. Çalışmamızı üç bölümde tamamladık. Birinci bölümde genel itibarı ile kıssa kavramını açıkladık. Daha sonra kıssa çeşitlerine, kıssaların üslup ve

anlatım özelliklerine değindik. İkinci bölümde kıssaların ilke ve amaçlarını başlıklar halinde ele alarak inceledik. Üçüncü bölümde ise kıssalarda verilmek istenen ilâhî mesajları, bireysel ve toplumsal açıdan değerlendirerek, günümüz açısından çıkarılması gereken dersleri ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç kısmında, kıssaların verdiği mesajlar genel olarak ele alındıktan sonra konu ile ilgili değerlendirme yaparak çalışmamızı tamamladık.

Kur'ân kıssaları gibi önemli bir konuyu bitirme imkânı veren Rabbimize hamd olsun. Salât ve selam, başta son peygamber Muhammed Mustafa (s.a.v)'a, daha sonra Kur'ân'da adı ve kıssası geçen ve geçmeyen bütün peygamberlerin üzerine olsun.

Gerek konu seçiminde gerekse çalışmamı tamamlama sürecinde göstermiş olduğu ilgi ve çok değerli katkılarıyla bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Mesut KAYA'ya ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Gayret bizden, tevfiğ Allah'tandır...

Ömer GÜLDEMİR

KONYA-2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	2
2. Araştırmanın Önemi	2
3. Araştırmanın Amacı	2
4. Araştırmanın Yöntemi	3
5. Araştırmanın Kaynakları	4
BİRİNCİ BÖLÜM	5
KISSALARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE KONULAR	5
1. TEMEL KAVRAMLAR	5
1.1. Kıssa Kavramı	5
1.1.1. Lügat Anlamı	5
1.1.2. Terim Anlamı	5
1.1.3. Kıssa ile İlgili Kavramlar	7
1.1.3.1. Nebe Kavramı	7
1.1.3.2. Darb-ı Mesel Kavramı	7
1.2. TEMEL KONULAR	8
1.2.1. Kıssaların Kaynağı Meselesi	8
1.2.2. Kıssaların Gerçekliği Meselesi	9
1.2.3. Kıssaların Tekrarı Meselesi	13
1.2.4. Kıssa-Hikâye İlişkisi	14
1.2.5. Kıssa-Âyet İlişkisi	15
İKİNCİ BÖLÜM	18
KUR'ÂN-I KERİM KISSALARININ İLKE VE AMAÇLARI	18
2.1. Kıssaların İlkeleri	18
2.2. Kıssaların Amaçları	21
2.2.1. Tevhid İnancını Hâkim Kılmak	23
2.2.2. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Peygamberliğinin İspat Edilmesi	25
2.2.3. Hz. Muhammed (s.a.v.)'i ve Mü'minleri Teselli Etmek	26
2.2.4. İnsanların İbret Almalarını Sağlamak	30
2.3.5. Tevekkül Etmenin Önemini Göstermek	32
2.3.6. Peygamberlerin Tebliğ Ettikleri Dinlerin ve Gönderiliş Amaçlarının Aynı Olduğunu Ortaya Koymak	36
2.3.7. Mükâfat ve Cezanın Gerçek Olduğunu Göstermek	38
2.3.8. İnsanları Şeytana Karşı Uyararak	40
2.3.9. Kıyâmetin Mutlaka Gerçekleşeceğini Ortaya Koymak	42
2.3.10. İnsanların Ahlâklı Bir Hayat Yaşamalarını Temin Etmek	45

2.3.11. Geçmiş Milletlerin Helâk Edilme Sebeplerini Göstermek	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
KUR'ÂN-I KERİM KISSALARININ İLÂHÎ MESAJLARI	51
3.1. Hz. Âdem (a.s) - İblis Kıssası ve İlâhî Mesajları	51
3.2. Hz. Âdem'in İki Oğlunun Kıssası ve İlâhî Mesajları	55
3.3. Hz. Nûh (a.s) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	58
3.4. Hz. Hûd (a.s.) ve Âd Kavmi Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	61
3.5. Hz. Sâlih (a.s.) ve Semûd Kavmi Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	64
3.6. Hz. Lût (a.s.) ve Kavminin Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	67
3.7. Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	69
3.8. Hz. Yâkup (a.s.) ve Hz. Yûsuf (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	72
3.9. Hz. Mûsa (a.s.) ve Hz. Harun (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	75
3.10. Hz. Dâvud (a.s.) ve Hz. Süleyman Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	78
3.11. Hz. Şuayb (a.s.) ve Kavminin Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	81
3.12. Hz. Eyyûb (a.s.) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	82
3.13. Hz. Yûnus (a.s) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	84
3.14. Hz. Zekeriyâ (a.s.) ve Hz. Yahya (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	85
3.15. Hz. İsa (a.s.) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	87
3.16. Hz. Lokman (a.s.) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar	90
3.17. Bahçe Sahiplerinin Kıssaları ve İlâhî Mesajları	93
3.18. Ashâb-ı Kehf Kıssası ve İlâhî Mesajları	95
3.19. Zülkarneyn Kıssası ve İlâhî Mesajları.	97
3.20. Ashâb-ı Fil Kıssası ve İlâhî Mesajları.....	99
Sonuç	101
KAYNAKLAR	103

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
ÇÜİFD	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
diğ.	: Diğerleri
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
H.z.	: Hazreti
Mad.	: Maddesi
sy.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
t.y.	: Tarih Yok
vb.	: Ve Benzeri
vs.	: Vesâire
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Allahu Teâlâ'nın, ilahî mesajlarını, vahyin muhatabı olan insanlara ulaştırmada kullandığı metotlardan biri de kıssa yöntemidir. Kur'ân-ı Kerim asıl hedefini gerçekleştirmek için kıssalara o kadar fazla yer verir ki, Kur'ân'ın hemen hemen yarısı kıssalardan meydana gelmektedir. Geçmiş ümmetler ve kavimler hakkında değişik konu başlıkları altında birçok kıssa anlatılmaktadır. Özellikle peygamberlerin, tevhid inancını hâkim kılma görevini yerine getirirken yaşamış oldukları olaylar anlatılır. Bununla beraber toplumların yaptıkları davranışları sebebiyle çeşitli musibetlere maruz kaldıkları, bazı kavimlerin helak oldukları anlatılmak suretiyle sonraki nesillere ibret olması hedeflenmiş ve bu hedef kıssa yöntemiyle insanlara sunulmuştur.

Kıssalar insanlara yol haritası sunmaktadır. Bu harita takip edildiği takdirde istenilen sonuca ulaşmak daha kolay olacaktır. Çünkü insan için lazım olan ne varsa hepsini kıssalarda bulmak mümkündür. Kıssaların hepsi gerçek olduğu için bu ciddiyetle onları okumak ve onlardaki mesajları yakalamaya çalışmak gerekir.

Kur'ân-ı Kerim kıssalar ile mesajlarını insanlara somutlaştırarak vermektedir. Bu yöntem, insanın kavraması için en uygun yollardan biridir. İnsan, kıssayı okurken kendisini olayların içinde hissedebilmekte, ibret alınacak ince noktaları daha kolay anlama imkânına sahip olabilmektedir.

Kur'ân-ı Kerim içerisinde çok önemli bir yere sahip olan kıssalar ile Allah'ın davetine icabet edenlerin razı olunan kullar oldukları, icabet etmeyenlerin sonlarının hüsrân oldukları defalarca hatırlatılmaktadır.

Kıssaların Kur'ân'da bu kadar fazla olmasının nedenlerinden biri de muhatabının insan olmasıdır. Bütün insanlar yaratılış özelliği bakımından aynıdır. Geçmişte yaşamış insanlar ile günümüz insanı belki imkânlar açısından farklı olabilir ancak duygu ve düşünce dünyaları bakımından ilk yaratılan insan ile şu zamanda yaşayan insan arasında çok ciddi farklar bulunmamaktadır. Anlatılan her bir kıssanın insan hayatına dokunan bir tarafı mutlaka vardır. Kıssaları, insanların ideal bir hayat yaşamaları için önemli birer vasıta olarak kabul edebiliriz.

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızda, Kur'ân-ı Kerim'in önemli bir bölümünü teşkil eden kıssalar bahsini ele alarak verilmek istenen ilahî mesajları ele almaya gayret edeceğiz. Geçmişte yaşamış toplumların ve insanların hayatlarının ele alınması son derece önemlidir. Bu kıssaların anlatılmasının birçok hikmetleri vardır. Bu hikmetleri anlayabilmek için söz konusu kıssaların iyi analiz edilmesi ve bu kıssalardaki ilahî mesajların iyi anlaşılması gerekmektedir.

2. Araştırmanın Önemi

Konunun seçilme nedeni, insanlara hidâyet rehberi olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerim'de kıssaların oldukça fazla bir şekilde yer almasıdır. İnsan yaratılış itibarı ile iyilik ve kötülük yapacak potansiyele sahip bir varlıktır. Bizlerden asırlar önce yaşayan insanların hayatları bizler için çok önemli olmalı ki birçok âyette yaşamları anlatılmaktadır. Anlatılan her bir kıssa farklı bir mesajı beraberinde getirmektedir. Kıssalar vesilesiyle verilen mesajlar iyi anlaşılabilirse yapılan yanlışlar tekrarlanmayacak, insanlar doğru bir yaşam biçimini elde etme konusunda daha başarılı olacaklardır. Konumuz olan kıssalarda anlatılan insanların ve toplumların içinde buldukları durum çeşitli şekillerde ele alınarak incelenecek ve bu şekilde konunun önemi daha iyi ortaya çıkacaktır.

3. Araştırmanın Amacı

Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan kıssaları incelediğimizde, davranışları takdir edilen insanlar olduğu gibi, tutum ve davranışları kınanan insanlar da yer almaktadır. İnsanlar değişik özelliklere sahip olarak yaratılmışlardır. Kıssalar ile daha önce yaşayan toplum ve insanların hayatları anlatılarak insanların ibret almaları istenmektedir. Çünkü binlerce yıl önce yaşanmış bir hadisenin bugün yaşayan insanlara anlatılması başka türlü nasıl izah edilebilir? Peygamber efendilerimizin ve kıssalarda anlatılan diğer şahısların verdikleri mücadeleler, sonradan gelen insanlar için çok önemli mesajlar içermektedir.

Kur'ân'da anlatılan bu kıssalar hem bireylere hem de toplumlara yönelik uyarıları da beraberinde getirmektedir. Geçmiş toplumların başına gelen olaylar

anlatılarak, insanların her dönemde çeşitli şekillerde imtihana tâbi tutuldukları gerçeği hatırlatılmaktadır. Kıssalarda, ilahî mesajlara ve peygamberlere karşı sergilenen tutum ve davranışların, toplumların sonu ile doğrudan alakalı oldukları haber verilmektedir. Kıssalar'da toplumların helak olma sebepleri de anlatılarak, aynı hatalara düşülmemesi için verilmek istenen mesajların iyi anlaşılmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz bilgiler ışığında kıssaların tam olarak anlaşılamadığı gerçeğini ifade etmek durumundayız. Bunun çeşitli sebepleri vardır; kıssaların geçmişte olmuş bitmiş olaylar gibi görülmesi, kıssaların hikâye ile karıştırılması, kıssaların masalımsı bir dille anlatılması, kıssalarda insanların akıllarının değil de duygularının ön plana çıkarılmasının hedeflenmesi, insanların kıssalar ile ibret almalarının ihmal edilmesi, kıssaların günümüz insanına verdiği mesajların dikkate alınmadan süslü ifadelerle sunulması vb. nedenlerden dolayı kıssalar gereği gibi anlaşılamamaktadır. Verilmek istenen mesajları alma noktasında gerek bireysel gerekse de toplumsal açıdan istenilen sonuç elde edilememektedir.

Çalışmamız, kıssaların tam olarak anlaşılmasının nedenlerini ortaya koyarak bunlara nasıl çözümler bulunacağını da ortaya koymayı hedeflemektedir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Kur'ân kıssalarının doğru anlaşılması hem bireysel hem de toplumsal açıdan son derece önemlidir. İnsanların mutlu ve huzurlu bir hayat yaşamalarını temin etmek için gönderilen son ilahî mesaj olan Kur'ân-ı Kerim bu amacını gerçekleştirmek için kıssalara fazlasıyla yer vermektedir. Kısaca Kur'ân kıssalar yoluyla insanlarla konuşmaktadır. Kıssaların muhatabı olan insanların da bu çağrılara kulak vermesi, dünyamızın daha yaşanabilir bir yer haline gelmesine katkı sağlayacağına hiçbir şüphe yoktur. Yapılacak olan sadece kıssaları hayatımızla buluşturmak ve hayatımızı ilahî mesajlarla düzenlemekten ibarettir.

Kur'ân'da bulunan bütün kıssalar insanların ihtiyacı oranında anlatılmış, ayrıntılara fazla boğulmadan mesaja yönelik yoğunlaşma ön planda tutulmuştur. Bütün kıssaları ele alıp en ince ayrıntısına kadar incelemek elbette ki bu çalışma ile mümkün değildir. Bizimde zaten böyle bir iddiamız yoktur. Bu çalışmamızda

kıssalarda verilen bireysel ve toplumsal mesajları gücümüz yettiği kadarıyla ele alarak, anlaşılır bir üslupla ifade etmeye gayret ettik.

5. Araştırmanın Kaynakları

Kur'ân-ı Kerim'in en önemli konularından biri olan kıssalar konusu ile ilgili çalışmamızda öncelikle tefsir kaynaklarına müracaat ettik. Daha sonra konumuzla alakalı yazılmış kitap, tez, makale gibi ulaşabildiğimiz kadarı ile literatür taraması yaptık. Konunun çeşitli bakış açılarıyla zenginleştirilerek daha iyi anlaşılmasına gayret gösterdik. Âyet meallerinin yazımında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Mahmut Kısa'nın mealleri tercih edildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSALARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE KONULAR

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kıssa Kavramı

Kur’ân-ı Kerim’de belirtilen anlamlardan hareket ederek bir tanım yapılacak olursa kıssa; geçmişte olmuş bir olayı, daha sonra gelecek insanlara, ders alınacak bir biçimde aktarmak şeklinde ifade edilebilir. Kıssaların, “Kur’ân’da ‘nebe’ ve haber” kelimeleriyle de sıkça ifade edildiği görülmektedir.¹ Kur’ân’daki bu haberler tarihte meydana gelmiş olayları anlattığı için gerçek kıssalardır.²

1.1.1. Lügat Anlamı

Kıssa kelimesi Arapça “k-s-s” kökünden gelmektedir. Sözlükte “bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek” gibi anlamlara gelmektedir. Bir kimse yahut bir şeye ait hâdiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder.³ Hikâye ile arasındaki farkların neler olduğu daha sonra açıklanacaktır.

1.1.2. Terim Anlamı

Terim olarak “kıssa” kelimesi, geçmişte meydana gelmiş gerçek yaşantıları ile peygamberler ve kavimleri ile ya da geçmiş toplumlarla ilgili olayların ibret ve nasihat alınması maksadıyla anlatılması manasına gelmektedir.

Kur’ân kıssaları dendiğinde, genellikle şu manayı çıkarabiliriz: “Yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir şekilde, tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızasında varlığını koruyabilmiş olayların, muhataplara, olaylara yeniden bir canlılık verilerek anlatılması, içinde hisse bulunan Kur’ân anlatımlarına kıssa denilir.”⁴

¹ Hüd 11/100, 120; Araf 7/101; Kasas 28/25. (Âyet meallerinin yazımında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Mahmut Kısa’nın mealleri tercih edildi.)

² Kehf 18/13.

³ İdris Şengül, “Kıssa” *DİA*, Ankara, TDV yayınları, 2002, XXV, 498.

⁴ İdris Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, Ankara, Otto Yayınları, 2019, 46.

Kıssa kelimesi bizlere, geçmişteki olayların izlerinin dikkatli bir şekilde sürülmesinin gerekliliğini hatırlatmakta, bu vesileyle onlardan ibret alınması ve çıkarılan sonuçların günümüze taşınmasının hedeflendiğini ifade etmektedir.

Kur’ân-ı Kerim’de kıssa kelimesi bulunmamaktadır. Bunun yerine “Kasas”,⁵ “Kassa”,⁶ “Kısas”,⁷ gibi k-s-s kökünden türeyen kelimeler kullanılmıştır. Kök manalarına bakıldığında dört temel manayı ihtiva ettiği görülmektedir.⁸ Bu manalar şu şekildedir:

1. Bir Kimsenin İzini sürmek: **قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَازْتَدَا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا**

“Mûsa, İşte aradığımız bu idi dedi. Hemen izleri üzerine geri döndüler.”⁹ ve **وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ** “Mûsa’nın annesi, Mûsa’nın kız kardeşine onu izle dedi.”¹⁰

2. Bir Kimseye Haber veya Bir Sözü Bildirmek: **فَأَقْصَصَ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ**

“Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.”¹¹ Bu anlamda Kur’ân’da on yedi yerde geçmektedir.

3. Bir Şeyi Makasla kesmek, kırmak: Bu kullanım üçüncü manayı ifade etmektedir.¹² **وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ** “Kıssasta sizin için hayat vardır.”¹³ İslam ceza hukukundaki önemli bir hüküm olan “kıssa”, ismini aynı kökten almıştır. Burada misli ile cezalandırma anlamına gelmektedir.

4. Göğüs, Sadr, Göğsün Başı: Bu kullanım Kur’ân’da geçmemektedir. Bir şeyin önemli kısmı, belli bir bölümü manasındadır. “Kusasu’s Şar” olarak kullanılan tabir, “alın kısmında saçların bitim noktası” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴

⁵ Âl’i İmran 3/62; A’raf 7/176; Yûsuf 12/3; Kasas 28/25.

⁶ Kehf 18/64; Kasas 28/11.

⁷ Bakara 2/178,179,194; Mâide 5/45.

⁸ İdris Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, 52.

⁹ Kehf 18/64.

¹⁰ Kasas 28/11.

¹¹ A’raf 7/176.

¹² İbn Manzur, Ebû’l Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el- Ensârî er-Rüveyfî, *Lisanü’l Arab*, Beyrut: 2000, Dâru Lisani’l Arab, t.y, III, 101.

¹³ Bakara 2/179.

¹⁴ İdris Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, 53.

1.1.3. Kıssa ile İlgili Kavramlar

1.1.3.1. Nebe Kavramı

Nebe kavramının fiil olarak “haber vermek, bildirmek”, isim olarak ise “haber, bilgi”¹⁵ gibi manaları ifade ettiğini söyleyebiliriz. Çoğulu enbâ şeklinde geçmektedir. Birer örnek verecek olursak; Hz. Âdem’in iki oğlu ile ilgili anlatılan kıssada **وَآتَلُّ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ** “Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat.”¹⁶ Burada nebe kelimesi fiil olarak haber vermek manasında kullanılmıştır. Çoğul olarak geçtiği; **ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ** “Bunlar sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindedir.”¹⁷ Bu âyette ise isim olarak haber manasında kullanılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’in 78. Suresinin adı “Nebe” dir. Buradaki kullanımı “Önemli haber” manasını ifade etmektedir.

1.1.3.2. Darb-ı Mesel Kavramı

Kur’ân’da kullanılan önemli kavramlarından biri de darb-ı mesel’dir. Bu kavram, “Örnek vermek, benzetme yapmak” gibi manaları içinde barındırmaktadır. Örnek olarak şu âyeti verebiliriz:

“Şüphe yok ki; Allah herhangi bir şeyi, bir sivrisineği, hatta onunda ötesini misal vermekten utanıp çekinmez. Bunun karşısında iman edenler onun, Allah’tan gelen gerçek olduğunu bilirler, inkâr edenler ise “Allah misal olarak bununla neyi kastediyor?” derler. Allah birçok kimseyi onunla saptırır, birçok kimseyi de onunla doğru yola iletir; onunla başkalarını değil, ancak emrine karşı gelenleri saptırır.”¹⁸ İnsanlar için belki de çok önemli olmayan bazı canlı varlıkların bile iman eden ve etmeyenlerin aralarını ayırmak için yeteceği haber verilmektedir. Yani Allah, küçük olsun büyük olsun her şeyi vermek istediği mesajlar için kullanabilmektedir.

Darb-ı meseller ile kıssaları birbirinden ayırmak gerekmektedir. Kıssa, yaşanmış gerçek olayların ortaya konulduğu anlatımlar iken, darb-ı meseller

¹⁵ İbn Manzur, *Lisanü'l Arab*, III, 561,562.

¹⁶ Mâide 5/27.

¹⁷ Âl’i İmran 3/44.

¹⁸ Bakara 2/26.

yaşanmış olabileceği gibi yaşanmamış örnekler de olabilir. Ancak ikisinde de amaç verilmek istenilen mesajın anlaşılmasıdır.

1.2. TEMEL KONULAR

1.2.1. Kıssaların Kaynağı Meselesi

Kur'ân kıssalarının kaynağının ne olduğunu ortaya koyabilmek için yine Kur'ân'a bakmak mecburiyetindeyiz. Anlatılan her kıssanın sonunda verilen mâlumatin ancak vahiy eseri olduğu vurgulanarak doğabilecek her türlü yanlış anlamamanın önüne geçilmektedir. Bu durumu Sait Şimşek şöyle ifade etmektedir:

“Ne kadar ilginçtir ki Kur'ân'ın indiği dönemde, kıssaların menşeinin kitap ehli olduğu iddiası, müşrik Araplardan geliyordu. Yahudilerin ve Hıristiyanların böyle bir iddiaları yoktu. Eğer bu iddia sağlam bir iddia olsaydı, müşrik Araplardan daha fazla Yahudi ve Hıristiyanlar bunu dile getirirlerdi.”¹⁹

Müşrik Arapların yukarıda iddia ettikleri gibi günümüzde de müsteşrikler Kur'ân kıssalarının kaynağının ehli kitap olduğunu ifade etmektedirler. Kur'ân âyetlerini nasıl ki şimdi müsteşrikler hazmedemiyorlarsa vahiy ortamında da müşrik Araplar aynı durumdaydılar. Çünkü âyetler onların zihin yapısının çok üstünde anlamları içinde barındırıyordu. Onlarda bu fevkalade âyetlerin karşısında hayretlerini gizleyemiyorlardı. Sihir, büyü gibi yakıştırmalarla kendilerine göre Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini ve anlattığı kıssaları itibarsızlaştırmaya çalışıyorlardı. Ancak yüce Allah kıssaların vahiy mahsulü olduğunu ısrarla belirterek zihinlere âdeta nakşediyordu. Kasas suresindeki şu pasajda, anlatılan kıssaların vahiy olduğu çok net şekilde belirtilmektedir:

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْعَرَبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ
وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًّا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ
وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَيْتَهُمْ مِنْ نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

“Mûsa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada sen (ey Muhammed, vadinin) batı tarafında bulunmuyordun ve olayın tanıklarından da değildin.”

¹⁹ M.Sait Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, 3. Baskı, İstanbul, Kardelen Yayınları, 2013, 10.

“Fakat biz (Mûsa’dan sonra) birçok nesiller meydana getirdik. Üzerlerinden uzun çağlar geçti. Sen Medyen halkı arasında yaşıyor değildin, âyetlerimizi onlardan okuyup öğreniyor da değildin. Fakat biz (bu haberi) göndereniz.”

“Yine biz (Mûsa’ya) seslendiğimiz zaman Tûr’un yan tarafında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmeyen bir kavmi, düşünüp öğüt alsınlar diye uyarman için (o haberleri) sana bildiriyoruz.”²⁰

Kur’ân kıssalarının iddia edildiği gibi Tevrat kaynaklı olduğu kesinlikle düşünülemez. Kur’ân kıssalarında anlatılan olaylar detaylara, isimlere boğulmadan özet ve anlaşılır şekilde anlatılmaktadır.

Kitab-ı Mukaddes’te bulunan kıssaları incelediğimizde, gereğinden çok detay ve gereksiz birçok bilginin olduğu görülecektir. Gereğinden fazla teferruata yer verildiği için kıssa amacının dışına çıkmış, verilmek istenen mesajlar detayların içerisinde kaybolmuştur.²¹

Kur’ân kıssaları şahıs ve zaman konusunda detay vermezken, kitab-ı mukaddes ısrarla şahıs ve zaman olarak bilgiler vermektedir. Kur’ân’da anlatılan bazı kıssalar Tevrat’ta geçmemektedir. Mesela Hz. Sâlih ve Kavmi Semûd Kur’ân’da dokuz yerde zikredilirken, Kitab-ı Mukaddes’te hiç geçmemektedir. Hz. İsa’nın beşikte konuştuğu Kur’ân’da belirtildiği halde, İncillerde böyle bir bilgi bulunmamaktadır.²²

Özet olarak söyleyecek olursak hem üslup hem de içerik bakımından Kur’ân kıssaları ile kitab-ı mukaddes asla kıyaslanacak durumda değildir. Kıssalar ile daha önce yaşamış toplumlar ile ilgili fazla değil, yeteri kadar bilgi verilmiş olup asıl dikkatler verilmek istenen mesaja çekilmiştir.

1.2.2. Kıssaların Gerçekliği Meselesi

Kur’ân kıssalarının gerçekliği meselesi başlığı altında ele almak istediğimiz; Kur’ân’da anlatılan kıssaların gerçekten yaşanıp yaşanmadığı meselesidir. Kıssalara bakışımız asla tarihçilerin ve arkeologların baktığı gibi olmamalıdır. Çünkü Kur’ân

²⁰ Kasas 28/44,46.

²¹ Şimşek, *Kur’ân Kıssalarına Giriş*, s. 13.

²² Şimşek, *Kur’ân Kıssalarına Giriş*, s. 27.

bir tarih kitabı değildir. Tarihi bilgiler vererek bu ilme ışık tutabilir ancak tarihi bir kitap gibi okunamaz.

Bizler kıssaların gerçekliğini yine Kur'ân âyetlerinden yola çıkarak ortaya koymaya çalışacağız. Gerek Tevrat gerekse İncillerin gereğinden fazla ayrıntıya girerek tarihi bilgilere çok fazla yer verdiklerini daha önce ifade etmiştik. Kur'ân kıssalarında zaman ve mekân konusu yer almakla birlikte, teferruatı üzerinde durulmamıştır. Bu konuda detaylı bilgi verilmemesi, kıssaların gerçek olmalarına engel midir?

Kıssaların geçtiği âyetler incelendiğinde zaman ve mekân konusunda fazla değil, yeteri kadar bilgi verilmesi kıssaların gerçekliği hususunda herhangi bir şüphe oluşturmadığı görülecektir.

Söz buraya gelmişken kıssaların gerçekliği ile ilgili doktora teziyle büyük tepkilere neden olan Muhammed Ahmed Halefullah²³ ve kabul edilmeyen doktora tezine de kısaca değinmek istiyoruz. Halefullah'a göre kıssaların gerçek olup olmadığı meselesi çok da önemli değildir. Onun bakış açısına göre kıssalarda anlatılan olayların olup olmadığına Kur'ân'da değinilmemiştir. Kıssaların edebî açıdan incelenmesi daha doğrudur. “el-Fennu'l-Kasasî fi'l-Kur'ân” adlı doktora tezinde dile getirdiği bu iddialar büyük yankılar uyandırmış, aleyhinde birçok yazılar yazılmış ve hakkında ciddi eleştiriler yapılmıştır. Bu çalışmadan sonra kıssaları ele alan herkes bu meseleyi de ele almak gibi bir durumla karşı karşıya kalmışlardır.²⁴

Halefullah'a karşı yapılan bu eleştiri ve tepkilerin boyutu, onun tezinin kabul edilmemesine kadar gitmiştir. İddialarını incelediğimizde bunu daha iyi anlayabiliriz.

²³ Muhammed Ahmed Halefullah: Sudan asıllı bir ailenin çocuğu olarak Mısır'ın Şarkıye vilayetine bağlı Münyelkamh'ın Benedf köyünde doğdu. Yenilikçi fikirleriyle tanınan Emin el-Hûli'nin danışmanlığında yüksek lisansını tamamladı. Aynı hoca ile doktora çalışmasına başladı. Hocası tarafından geliştirilen edebî tefsir teorisinin uygulamasını yaptığı *el-Fennu'l-Kasasî fi'l-Kur'ân* adlı doktora tezini 1947 yılında tamamladı. Kıssaları edebî metin tarzında okuyup yorumladı. Eser çok önemli tartışmalara sebebiyet verdi. Tezin kabul edilmemesi ile ilgili birçok kişi görüş bildirdi. Yargılanması talep edildi. Uzun tartışmalardan sonra üniversitedeki görevi eğitim bakanlığına alındı. Tez yönetmesi ve ders vermesi yasaklandı. Halefullah yine hocası Hûli'nin yönetiminde “Sahibu'l Egani Ebu'l Ferec el-İsfehani” adlı yeni doktora teziyle 1953'te doktor unvanını alabildi. Daha detaylı bilgi için bkz. Murat Sarıtaş, “Muhammed Ahmed Halefullah”, *DİA*, Ek-2, 295-298.

²⁴ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 46.

Onun bakış açısı ve iddiasına göre; Kur’ân ile ilgili olarak müşriklerin söyledikleri “ evvelkilerin masalları”²⁵ söylemlerine yer verilmiş olduğu halde, herhangi bir âyette onların bu söyledikleri reddedilmemektedir. Bütün bunlardan sonra kendisinin ulaştığı sonucu şu şekilde özetleyebiliriz: “Kur’ân’da masal bulunduğunu söylemeyi sakıncalı bulmuyoruz. Bunu söylediğimiz zamanda Kur’ân’ın herhangi bir âyetine ters bir şey söylemiş olmuyoruz.”²⁶ Yine ona göre kıssalarda anlatılan olayların gerçekle uyumlu olup olmadığına önem verilmemektedir. Bu şekilde kıssaların gerçek olup olmaması Halefullah’a göre çok da önemli değildir. Ona göre Kur’ân kıssaları olayları edebî bir şekilde anlatarak muhataplara mesajlarını ulaştırmaktadır.

Kıssaların yaşanmış gerçek olaylar olduğunu kabul etmeyen Halefullah, bazı âyetleri kendi düşüncesi açısından yorumlayarak görüşünü desteklemeye çalışmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim ise şu âyetler ile bu görüşlerin gerçeği yansıtmadığını, tam aksine müşriklerin söylemlerine net şekilde cevaplar verildiğini göstermektedir:

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرّاً وَلَا نَفْعاً وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتاً وَلَا حَيَوَةً وَلَا نُشُوراً
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلماً وَزُوراً
وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اِكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

“İnkâr edenler, Bu Kur’ân, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmededen ibarettir dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular”.

“Yine dediler ki: Bunlar, onun başkalarına yazdırdığı, sabah akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır!”

²⁵ En’am 6/25; Enfal 8/31; Nahl 16/24; Mü’minun 23/83; Furkan 25/5; Naml 27/68; Ahkaf 46/17; Kalem 68/15; Mutaffifin 83/13.

²⁶ Muhammed Ahmed Halefullah, *el-Fennu’l Kasasi: ‘Kur’an’da Anlatım Sanatı*, trc. Şaban Karataş, Ankara, Ankara okulu Yayınları, 2002, s. 51-60, 214-216.

De ki: ‘‘Onu, göklerin ve yerin srlarnı bilen Allah indirdi. Doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.’’²⁷

Bu yetler, müşriklerin iftira da bulduklarını ortaya koyarak, Kur’ân âyetlerinin hiçbir şekilde eskilerin masalları olmadığını, hiç kimsenin değil sadece Allah’ın indirdiği bir kitap olduğunu açık bir şekilde vurgulamaktadır. Evvelkilerin masalları iftirasına başka âyetlerde de cevap verilmektedir.²⁸

Kur’ân kıssalarının gerçek olduğu hemen hemen bütün kıssaların sonunda ifade edilmektedir. Ayrıca Hz. Muhammed’in, anlatılan kıssalarda orada hazır bulunmadığı detayı da verilerek kıssalardaki olayların gerçek olduğunun kaynağının bizâtihi Allah olduğu vurgulanmaktadır. Kur’ân’da anlatılan kıssaların gerçek olduğunu belirten iki âyetle bu başlığı tamamlamak istiyoruz:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنبِئُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

‘‘Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini kuvvetlendireceğimiz bilgilerin her birini sana anlatıyoruz. Bunlarda sana gerçeğin bilgisi, mü’minlere de bir oğt ve bir uyarı ulaşıyor.’’²⁹ Bu yet ile peygamber kıssalarının hak olduğu ifade edilmektedir. Geçmiş asrların olayları (kıssalar) inananlar için bir oğttr. Onlara Allah’ın kanunlarını hatırlatır.³⁰

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

²⁷ Furkan 25/4,6.

²⁸ Nahl 16/24,25; Kalem 68/15,16.

²⁹ Hd 11/120.

³⁰ Seyyid b. Kutb b. İbrahim b. Hüseyn eş- şzili, *F Zilâli’l Kur’ân*, trc: M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ.Hakkı şengüler, İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1971, VIII, 281.

“Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır. Kur’ân, uydurulabilecek bir söz değildir; fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidâyettir.”³¹

Yukarıda zikredilen âyetler ve ifade edilen bilgiler de ortaya koymaktadır ki; Kur’ân kıssaları gerçektir. Bütün âyetler Allah tarafından insanlara ibret, öğüt ve hidâyet olması için indirilmiştir.

Şimdi Kur’ân kıssalarının tekrarı meselesi üzerinde durmak istiyoruz.

1.2.3. Kıssaların Tekrarı Meselesi

Kur’ân kıssaları konusuyla ilgili önemli hususlardan biri de tekrar meselesidir. Bir peygamberin kıssası farklı yerlerde defalarca geçmektedir. Bunların hepsi aynı noktayı dikkate alarak mı zikredilmekte, yoksa farklı yönleri mi dikkati çekmektedir? Konunun iyi ortaya konulması, kıssaların anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır.

Anlatılmak istenen bir hususun iyi anlaşılması için başvurulan yollardan biri de tekrardır. İnsan için çok önemli olan tekrar eğitimde kullanılan bir metottur aynı zamanda. Çünkü insan unutmaya özelliği olan bir varlıktır. Bu özelliğin ilk tezahürünü Hz. Âdem ve Hz. Havva’da görmekteyiz. Allah’ın ‘yasak ağaç’ a yaklaşmayın emrini unutmuşlar ve yasağı ihlal etmişlerdir. İnsan tabiatında bulunan bu özellik değişmeyen bir gerçektir. İnsan tekrar ile büyük ölçüde unutkanlığın önüne geçebilir.³² Şunu iyi bir şekilde ortaya koymak durumundayız; Kur’ân’da motamot bir tekrar yoktur. Yani fotokopi şeklinde bir tekrardan söz edemeyiz. Siyak ve sibakına dikkat edildiğinde âyetteki ifadelerin bir tekrar olmadığı, aynı olayın farklı yönlerini ifade etmek için geldiği görülmektedir.

Hz. Âdem ve İblis kıssasını incelediğimizde, bu kıssanın farklı sûrelerde anlatıldığını görmekteyiz. Ancak anlatıldığı yerlerde değişik noktalara temas edilmekte ve farklı bilgiler verilmektedir. Bakara sûresinde halife kılınması³³ ve

³¹ Yûsuf 12/111.

³² Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, 223.

³³ Bakara 2/30.

meleklerin bilmedikleri bazı şeyleri bilmesi³⁴ anlatılırken, aynı konu Sâ'd sûresinde anlatılırken yaratılış orijinine³⁵ vurgu yapılmaktadır. A'raf sûresinde ise aynı konu bu kez Hz. Âdem ve eşinin yasak meyveden yedikleri için duydukları pişmanlığı anlatmakta ve affedilmek için yalvardıkları bilgileri paylaşılmaktadır.³⁶ Buradan hareketle kıssaların tekrar edilirken aslında farklı mesajları içinde barındırdığı, anlatılan yerlerde değişik özelliklere vurgu yapıldığı, bununla insanların zihin ve gönül dünyalarına hitap edilmek gibi bir hedefin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun gibi birçok yerde peygamberlerin hayatları farklı surelerde defalarca anlatılmakta, her anlatımda farklı bir mesaja vurgu yapılmaktadır.

Kıssalarda amaç olayların zamanını, mekânını ve şahısların hayatlarını anlatmak değil, insanların bu olaylardan ibret almalarını sağlamaktır. Şimdi birbiriyle karıştırılan, bazen birbirinin yerine kullanılan kıssa-hikâye kavramlarını, birbirine benzeyen ve birbirinden farklı yönleri ile ele almak istiyoruz.

1.2.4. Kıssa-Hikâye İlişkisi

Hikâye; sözlük anlamı olarak “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek, benzetmek, taklit etmek” anlamlarında mastar olarak kullanılan hikâye, bir olayın sözlü olarak anlatılması manasında isim olarak da kullanılır.³⁷

Dünya edebiyatında farklı şekillerde tarifî yapılan hikâye, Arap edebiyatı söz konusu olduğunda bu kavramın yerine “söz, haber, hikâye” gibi manaları ifade eden kıssa terimi tercih edilmiştir. Özellikle Kur’ân-ı Kerim’de anlatılan peygamberlerin hikâyeleri için kıssa yerine hikâye anlamındaki kasas ile hadis kelimeleri kullanılmıştır. Arapçada son devir edebiyatında kıssa kelimesi hem hikâyeyi hem de romanı kapsayan bir kavram durumundaysa da sınırları net şekilde çizilmiş değildir.³⁸

Hikâye ile ilgili yukarıdaki bilgileri verdikten sonra acaba Kur’ân kıssalarına hikâye denilebilir mi? Sorusu sorulabilir. Kıssalar için hikâye tabirinin kullanılması doğru görülmemiştir. Bunun sebebi ise; hikâye kelimesi, meydana gelmiş olsun veya

³⁴ Bakara 2/33.

³⁵ Sa’d 38/71.

³⁶ A’raf 7/23.

³⁷ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye” *DİA*, İstanbul, TDV yayınları, 1998, XVII, 479.

³⁸ Yazıcı “Hikâye”, XVII, 480.

olmasının her türlü olay için kullanılabilirken, kıssa kelimesi ise geçmişte yaşandığı muhakkak olan olaylar için kullanılmaktadır. Olması muhtemel olan örneklere Kur'ân-ı Kerim darb-ı mesel terimini kullanır. Hikâyelerde edebî amaçlar göz önünde tutulurken kıssalarda amaç insanların ibret almalarını sağlamaktır. Kıssalar gelişigüzel bir şekilde değil muhatapları etkileyecek bir tarzda sunulmuştur. Hikâye de hayalî unsurlara yer verilirken kıssalarda böyle bir şey asla söz konusu değildir. Kıssalarda abartıya yer verilmezken hikâyelerde abartı olabilmektedir.

Hikâye ve kıssa ayrımı iyi yapılamadığı için bazı kitapların isimlerine baktığımızda maalesef “Kur'ân'dan Hikâyeler” kullanımını görmekteyiz. Bu gibi yanlış kullanımların olmaması için hem kıssa kavramının hem de kıssaların mesajlarının iyi anlaşılması gerekmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Kıssa ile hikâye kavramları asla birbirini karşılamamaktadır. Hikâye, belki bazı yönleriyle kıssa ile benzer yönler taşısa da kıssaların tamamen gerçek olayları anlatması sebebiyle birbirinden ayrılmaktadır. Kur'ân kıssalarını hikâye gibi okumak mesajlarının tam olarak anlaşılmasına engel olacağından ikisi arasındaki farkın bilinmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1.2.5. Kıssa-Âyet İlişkisi

Kıssa kavramı ile ilgili kelimelerden biri de âyet kelimesidir. Sözlükteki asıl anlamı “bir şeyin ve bir amacın mevcudiyetini gösteren alâmet”tir. Buna bağlı olarak “açık alâmet, delil, ibret, işaret” gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Âyet kelimesi Kur'ân'da 382 defa geçmektedir.³⁹ Bazı manalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1.Delil: Allah'ın varlığını ispat etmeyi amaçlayan deliller ifade edilirken çoğunlukla âyet kelimesi kullanılır. “Kuşkusuz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara fayda veren yüklerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökten indirerek onunla ölü haldeki toprağa can verdiği ve orada her çeşit canlıının yetişmesini sağladığı yağmurda, rüzgârları ve gökle yer arasında

³⁹ Y.Şevki Yavuz-Abdurrahman Çetin, “Âyet” *DİA*, İstanbul, TDV yayımları, 1991, IV, 242.

emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirip yönlendirmesinde aklını işleten bir topluluk için elbette nice deliller vardır.”⁴⁰ Burada âyet kelimesi çoğul olarak gelmiş ve delil manasında kullanılmıştır.

2.Mucize: Âyet kelimesi mucize manasında da kullanılmıştır. Peygamberlerden, gönderildikleri kavimler tarafından olağanüstü olaylar göstermeleri istenmiştir. İnanan insanların îmanlarını artıran bu mucizeler inananların ise inkârını artırmıştır. Semûd’a da kardeşleri Sâlih’i (gönderdik). Onlara: “Ey kavmim dedi, Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir mucize gelmiştir. O da, size bir işaret olarak Allah’ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah’ın toprağında otlasın. Ona kötülük etmeyin, sonra sizi elem verici bir azap yakalar.”⁴¹

3. Kur’ân Âyeti: Kur’ân cümlecîği şeklinde kullanıldığı yerler de vardır. “Allah katında din kesinlikle İslâm’dır. Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki hak tanımazlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah’ın âyetlerini inkâr edenler bilmelidirler ki Allah’ın hesabı çok çabuktur.”⁴²

4. Alâmet: Kıyâmet alâmeti olarak anlaşılan şu âyeti örnek olarak verebiliriz: “(İnanmak için) ille de kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini ya da Rabbinden bazı alâmetlerin gelmesini mi bekliyorlar? Daha önce inanmamış yahut inancı sayesinde bir iyilik yapmamış kimseye, Rabbinden bazı alâmetler geldiği gün iman etmesi fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz.”⁴³

Yukarıda incelediğimiz Kur’ân âyetlerinden yola çıkarak kısaca kavramıyla âyet kavramının birbiriyle ilgili olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Âyet kelimesine sadece Kur’ân cümlecîği anlamını vermek bu kelimenin anlam zenginliğini daraltacağı gibi verilmek istenen mesajların tam olarak kavranmasına da bir yönüyle mâni olacaktır.

⁴⁰ Bakara 2/164.

⁴¹ A’raf 7/73.

⁴² Âl-i İmran 3/19.

⁴³ En’am 6/158.

Kur'ân'da anlatılan kıssaların hepsi yaşanmış gerçek olaylardır. Kıssa kavramını bir yönüyle ilişkili olduğu kavramlardan ayırmak mesajların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Son ilahî mesaj olan Kur'ân-ı Kerim'in önemli bir bölümünü oluşturan kıssalar, üzerinde önemle durulması gereken, tamamı ilâhî kaynaklı, ibret alınması için içerisinde önemli mesajlar barındıran anlatımlardır. Kıssalar aracılığıyla uzun bir geçmişe sahip olan insanlık tarihi hakkında kesin bilgiler elde etme imkânı da yaratıcı tarafından insanlara sunulmaktadır. Bu bölümde kıssalar ile ilgili temel kavram ve konuları ele alarak çalışmamız ile ilgili temel oluşturmaya gayret ettik. İkinci bölümde kıssaların ilke ve amaçları başlıklarını ele alacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM KISSALARININ İLKE VE AMAÇLARI

2.1. Kıssaların İlkeleri

Kıssaların vahiy kaynaklı olduğunu birinci bölümde ifade etmiştik. Kıssalar ile bizler, geçmiş insanların/kavimlerin yaşamları ile ilgili bilgiler edinmekteyiz. İnsanlık tarihine ışık tutan ve çok önemli olan bu bilgiler kıssalar aracılığıyla gerçek olarak anlatılmaktadır. Buradan maksat insanlık tarihi ile ilgili bilgilendirme yapmak değildir. Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan olayların asıl amacı insanlara evrensel bir ahlâk dersi vermektir.⁴⁴

Kıssalar da anlatılan olaylar ile insanlar dikkatli olmaya çağrılmakta, ahlâki olgunluğa ulaşmaları istenmektedir. Allah'ın insanlara mesajını ulaştırmada kullandığı yöntemlerden biri olan kıssaların gelişigüzel anlatılması elbette düşünülemez. İnsanların okuduklarında anlayabilecekleri, kendi yaşamlarından kesitler bulabilecekleri bu kıssalarda esas alınan bazı ilkeleri şu şekilde tespit etmeye çalıştık:

1- Kıssalardaki Bilgilerin Verilmek İstenen Mesaj İçin Kullanılması

Kur'ân kıssalarında geçmişte yaşamış insanların hayatlarıyla ilgili bilgiler verilmektedir. Paylaşılan bu bilgilerde dikkatler özellikle verilmek istenen mesaja çekilmektedir. Olaylardaki kişiler, olayın zamanı ve nerede geçtiği gibi ayrıntılara yer verilmediğini görmekteyiz. Kıssalarda verilen mâlumatlar tam da insanların ihtiyacı kadardır. Gereksiz olan ve mesajın önüne geçmesi muhtemel ayrıntılardan özellikle kaçınılmıştır.

Zaten kıssaları okuduğumuzda dikkatimizi çeken ve bizi heyecanlandıran asıl unsur, anlatılan olaya dair bilgiler değil de o olayın sebebi, sebebin doğurduğu sonuç ve bu sonucun bize verdiği derstir.⁴⁵ Kıssalarda verilen bilgiler mesajın anlaşılması için birer vesiledir.

⁴⁴ Muhammed İkbâl, *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, trc. Ahmet Asrar, İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 1998, 115.

⁴⁵ Mustafa Özkan, "Kur'ân Kıssalarının İslam Tarihi Öğretimi Açısından Referans Olabilirliği Üzerine", *Mârife*, 10/3, Kış, 2010, s.95.

2- Kıssaların İnsan Merkezli Olması

Kıssaların muhatabı insan olduğuna göre yapılan sunumlarda ona uygun olmalıdır. Kişilerin bilgi seviyeleri, kapasiteleri göz ardı edilmemiştir. Uygun zaman ve mekânda algı seviyelerine göre yeteri kadar bilgi verilmiştir. İnsanoğlu teknolojik olarak gelişse de yaratılış olarak özellikleri Hz. Âdem'den bu yana aynıdır. Kıssalar'da buna uygun olarak her insanın anlayabileceği bir şekilde anlatılmıştır.

Dönemler farklı olsa da kıssalarda anlatılan olaylar insanın dikkatini çekecek şekilde sunularak muhatapların mesajı en iyi şekilde almaları sağlanmıştır. Bazı kıssaların farklı yerlerde tekrar edilerek verilmesi insan faktörünün bir gereğidir. Tekrar etmek eğitimin önemle üzerinde durduğu konulardan biridir. Kıssalarda tam bir tekrar söz konusu olmasa bile aynı olay farklı yerlerde değişik üslup biçimiyle verilerek, her seferinde olayın başka bir yönü vurgulanarak muhatabın kıssa ile irtibatı canlı tutulmuştur.

3- Kıssaların Objektif Anlatıma Sahip Olması

İnsan, yaratılış itibarı ile hata yapma potansiyeline sahip bir varlıktır. Bu sebepten dolayı konumu ne olursa olsun tüm insanlar küçük ya da büyük hata yapabilirler. Zaten konumuz olan kıssaların anlatılma sebebi, geçmişte insanların yaptığı yanlış fiillerin tekrarlanmaması, aynı hatalara bir daha düşülmemesi için insanların uyarılması ve bunlardan gerekli derslerin alınmasını sağlamaktır. Kur'ân-ı Kerim diğer anlatımlarında olduğu gibi kıssalar konusunda da objektif bir anlatıma sahiptir. Hatayı yapan kişi peygamber de olsa gizlenmemiş açık bir şekilde eleştirilmiştir.

İlk insan aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem ve eşinin Allah tarafından uyarılmalarına rağmen yasak ağacın meyvesinden yiyerek hata yapmaları, yaptıkları hatadan dolayı cennetten çıkarılmaları ibret olması için anlatılmaktadır.⁴⁶ Bu şekilde insanlara çok önemli mesajlar verilmektedir. İlk insan ve peygamber olan Âdem(a.s.) bile şeytana uyarak hata yapmıştır. Yaptığı hatadan ötürü cezalandırılmıştır. Dolayısıyla şeytan sizi de bir şekilde kandırmak sûretiyle yanlış tercihte bulunmanıza sebep olabilir. Şeytana uyarak hata yaparsanız siz de

⁴⁶ Bakara 2/35,36,38; A'raf 19,22,24; Tâhâ 20/116,121.

cezalandırılırsınız mesajı verilmektedir. Sadece Hz. Âdem değil, Hz. Nûh⁴⁷, Hz. Muhammed⁴⁸ de yanlış davranışları sebebiyle eleştirilmişlerdir. Sonuç olarak kıssalardaki olaylar tamamen objektiflik ilkesi çerçevesinde anlatılmıştır.

4- Kıssalardaki Olayların Sebep-Sonuç İlişkisi İçerisinde Sunulması

Kur'ân kıssalarına baktığımızda anlatılan olayların sebep-sonuç ilişkisi içerisinde sunulduğunu görmekteyiz. Kıssaların muhatabı olan insanlar hangi davranışların ne gibi sonuçları beraberinde getireceğini bilmekte, kararlarını daha doğru şekilde verebilme imkânına sahip olmaktadır. Bazı kavimlerin cezalandırılma sebepleri şu şekilde anlatılmaktadır: “Bunlardan önce Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklı Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı, bütün bu topluluklar ısrarla gerçeği yalanlamışlardı. Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden (kendilerine) azabım hak oldu.”⁴⁹

İnsan kendisine verilen hür iradesiyle seçimlerini özgürce yapabilmektedir. Bu iradesini kullanarak iyi ve güzel davranışlarda bulunabileceği gibi yine iradesini kullanarak hatalı davranışlar da sergileyebilir. Kıssalar vasıtası ile iyi ve güzel davranışlarda bulunan insanların mükâfat elde edeceği, yanlış davranışlar yapanların ise cezaya uğrayacakları haber verilmektedir. İnsanlara geçmişte yaşanmış bu olaylar anlatılmak sûretiyle aynı hatalara düşmemeleri, yoksa aynı akıbet ile karşılaşacakları uyarısı yapılırken, ilâhî mesaja uygun bir hayat yaşamayı tercih edenlerin birçok güzelliğe ulaşacakları müjdesi verilmektedir. Bütün bu uyarılardan sonra, her insan tercihini kendisi yapacak ve yaptığı tercihin sonucunu mutlaka karşısında bulacaktır.

5- Kıssalarda Diyalog Yöntemi

Kur'ân kıssalarının önemli ilkelerinden biri de anlatılan olaylar ile ilgili yaşanan diyaloglardır. Peygamberlerin, gönderildikleri kavimlerdeki insanlara nasıl hitap ettikleri, aldıkları vahiyleri hangi üslup çerçevesinde anlattıkları, kavimlerindeki insanların bu anlatılanlara nasıl cevaplar verdikleri, karşı çıkanların hangi gerekçeleri öne sürdükleri anlaşılır bir şekilde aktararak okuyucuya mesajı daha iyi anlama fırsatı sunulmaktadır. Çünkü insanların bahaneleri genel olarak

⁴⁷ Hûd 11/ 45,46.

⁴⁸ Abese 80/1,10.

⁴⁹ Sa'd 38/12-14.

birbirine benzemektedir. Hz. Nûh ve kavmi arasındaki konuşmalar şu şekilde gerçekleşmiştir: “Andolsun ki Nûh’u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, üzerinize gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum. Kavminden ileri gelenler, biz seni gerçekten apaçık bir sapkınlık içinde görüyoruz! dediler. Nûh şöyle cevap verdi: Ey kavmim! Bende hiçbir sapkınlık yoktur; şu var ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size Rabbimin vahyetiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah’tan (gelen vahiy ile) biliyorum. Günahtan sakınıp da rahmete nâil olabilirsiniz diye, içinizden sizleri uyaracak bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir (vahiy) gelmesine şaşırдыңız mı? Onu yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık; âyetlerimizi asılsız sayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavim idiler.”⁵⁰Bu ve benzeri diyaloglar ile dini tebliğin nasıl yapılacağı da insanlara gösterilmektedir. Kıssalarda gerçekleşen konuşmalar, kısa, öz ve etkileyici bir şekilde sunulmaktadır. Bundan dolayı dinleyici/okuyucu sıkılmadan kıssanın izini sürebilmektedir.

Sonuç olarak kıssalarda geçen diyaloglar, hem şekil hem de içerik olarak her insanın zevkle dinleyebileceği, rahatlıkla anlayabileceği ve aynı zamanda ezberleyip başkasına da aktarabileceği kadar ilgi çekici, açık ve nettir.⁵¹

Kur’ân kıssaları ile ilgili tespit ettiğimiz ilkeler kısaca bunlardan oluşmaktadır.

Kıssaların ilkeleri başlığını bu şekilde tamamladıktan sonra diğer başlığımız olan kıssaların amaçlarına geçmek istiyoruz.

2.2. Kıssaların Amaçları

Yüce Allah insanı en güzel şekilde yaratmış⁵², onu yeryüzüne halife kılmıştır.⁵³ Yarattığı insanın ideal bir yaşam sürmesini, bunun için emir ve yasaklarına uygun hareket etmesi gerektiğini peygamberleri aracılığıyla bildirmiştir. Son ilahî mesaj olan Kur’ân-ı Kerim’in gönderiliş amacı da daha önce indirilen

⁵⁰ A’raf 7/59-64.

⁵¹ Özkan, “Kur’ân Kıssalarının İslam Tarihi Öğretimi Açısından Referans Olabilirliği Üzerine”, 101.

⁵² Tin 95/4.

⁵³ Bakara 2/30.

kutsal kitaplarla aynıdır. Kur'ân içerisinde önemli bir yere sahip olan kıssaların da amacı Kur'ân ile aynıdır.

Kur'ân-ı Kerim, kıssalar aracılığı ile muhataplarını, daha önce düşülen hatalara, ilahî emirlere karşı olumsuz tavır ortaya koyan fertlerin veya toplumların durumuna karşı uyarmak ve aynı yanlışlara düşmekten onları kurtarmayı amaçlamaktadır. Peygamberlerin ve onların yolunu takip eden seçkin insanların örnek hayatlarını yaşamaya özendirmek ve Allah'ın memnun olduğu kullar arasına girmelerini sağlamaktır. Kur'ân-ı Kerim anlattığı kıssalar vasıtası ile sadece peygamberler tarihi hakkında bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda bütün bir insanlık tarihi içerisinde meydana gelen inanç konularında da her zaman insanlık için ders ve ibret olabilecek bazı tarihi olayları ve şahsiyetleri de anlatmaktadır.⁵⁴

Kur'ân bütün üslup şekillerinde olduğu gibi, kıssalar vesilesiyle de, insanlığın inanç ve fikirlerini kemâle erdirmek, akıl sahiplerini hidâyete ulaştırmak için insanlığın geçmiş tecrübelerinin özetlerini bizlere sunmaktadır.⁵⁵

Kur'ân, mesajlarını ulaştırmak için insanların hakkında bilgi sahibi oldukları teknikleri kullanmıştır. Bu tekniklerden biri de kısas anlatımıdır. Bu öneminden dolayı Kur'ân'da yer alan kıssalar, tevhid akîdesine bağlı îman ve ahlâkî sorumluluğa sahip bir topluluk tesis etmek için, daha önceki toplumlara uygulanmış kuralları âdeta bugün yaşıyor gibi insanların dikkatlerine sunmaktadır.⁵⁶

Kur'ân-ı Kerim peygamberlik ve vahiy gerçeğini ispat ediyorsa, kıssalarda aynı hakikati ispat etmeyi amaçlamaktadır. Bunun için tarihi; gerçek olaylarla, aklını kullanan muhatapların dikkatlerine çarpıcı bir şekilde takdim etmektedir. Okuyucu kıssalar ile kendi yaşamından kesitler bulabilmektedir.⁵⁷

Kıssalar ile amaçlanan hedeflerden biri de Hz. Muhammed'(s.av.) in teselli edilmesidir. Tebliğ sürecinde yaşanan sıkıntılı dönemlerde kıssalar aracılığıyla, Hz. Peygamber adeta motive edilmektedir. Daha öncede böyle sıkıntılı dönemlerin yaşandığı, geçmiş peygamberlerin de aynı zorluklarla mücadele ettikleri

⁵⁴ Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s.64.

⁵⁵ Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s.246.

⁵⁶ Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s.247.

⁵⁷ Mustafa Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, İstanbul, Selamet Yayınevi, 2011, 107.

hatırlatılarak, ümitsizliğe düşmeden görevine aynı kararlılıkla devam etmesi istenmiştir. Peygamber olarak görevlendirilmiş olmasına rağmen aynı zamanda bir insan olan Hz. Muhammed⁵⁸, kendisine yapılan baskılar karşısında kaygılanmış⁵⁹, üzülmüş, sıkıntı ve stres yaşamıştı.⁶⁰ Yaşamış olduğu bütün olumsuzluklara rağmen mücadelesinden ve davasından asla vazgeçmemiştir. Yüce Allah, gönderdiği son peygamberini her zaman ve her durumda kıssalar yolu ile desteklemiş ve teselli etmiştir.

Kıssalar ile amaçlanan hedefleri toparlayacak olursak; tevhid inancını yerleştirip insanların ideal bir hayat yaşamalarını temin etmek, Allah'ın varlığını ve birliğini, risâlet kurumunun hakikatini, kıyâmetin gerçek olduğunu, âhiret inancı ve insanların sorumlu olduklarını, mükâfat ve ceza, hak ve adalet gibi birçok konuya işlerlik kazandırmaktır.⁶¹

Kıssaca ifade etmek gerekirse, Kur'ân-ı Kerim hangi amaçları gerçekleştirmek istiyorsa kıssalarda aynı amaçları tarihi gerçeklik içerisinde ve tecrübelerden istifade edilerek ders verecek bir tarzda gerçekleştirmek istiyor.⁶²

Kıssaların amaçları ile ilgili bu bilgileri verdikten sonra konuyu biraz daha detaylı işlemek için maddeler halinde ele almanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.2.1. Tevhid İnancını Hâkim Kılmak

İslam dininin temelini Allah'ın varlığı ve birliği, buna bağlı olarak da inanılması gereken diğer temel rükünler oluşturmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de kıssaları anlatılan peygamberlerin davetlerinde kullandığı tebliğ üslûbundaki ifadelere dikkatle baktığımızda, ortaya çıkan gerçek şudur ki; Kur'ân-ı Kerim'in öncelikli konusu, Allah'a îman konusudur.⁶³

Peygamberlerin, gönderildikleri kavimlerdeki insanlarla girmiş olduğu diyaloglara baktığımızda, üzerinde ısrarla durulan konunun Allah'ın bir ve tek olduğu gerçeğinin ortaya konulmasıdır. Konu ile ilgili bazı âyetler şunlardır:

⁵⁸ Kehf 18/110.

⁵⁹ Kehf 18/6.

⁶⁰ Hicr 15/97.

⁶¹ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, s. 108.

⁶² Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi değeri*, s.247.

⁶³ Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi değeri*, s.248.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

“Andolsun ki Nûh’u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, üzerinize gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum.”⁶⁴

وَالِىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِن أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd’u gönderdik. Hûd şöyle dedi: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Ondan başka sizin hiçbir ilâhınız yoktur. Siz, sadece iftira ediyorsunuz.”⁶⁵

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا

(Mûsa kavmine dedi ki) “Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah’tır. O ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.”⁶⁶

İnsan yaratılışı gereği inanma ihtiyacı olan bir varlıktır. Bunun bir gereği olarak insanlar her devirde mutlaka bir yaratıcıya inanmışlardır. İlâhî irade ve peygamberlerin gösterdiği istikâmette olmayan bir inanma, sonunda kişileri ve toplumları Allah dışı bir takım varlıklara götürmekte ve bunun neticesi maalesef şirk bataklığı olmaktadır.⁶⁷ Zaten peygamberler, insanlar tevhid ekseninden kaydıkları için gönderilmişlerdir. Tahrif ve tahrip edilen tevhid inancının yeniden aslına dönmesi için gönderilen bütün peygamberlerin ciddi gayretler gösterdiklerini kıssaları aracılığıyla öğrenmekteyiz.

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz âyetleri de ele alarak bir değerlendirme yapacak olursak; tevhid (tek bir Allah’a îman) inancının tesis edilmesi Kur’ân-ı Kerim’in önem verdiği konuların başında gelmektedir. Bu önemli konu başka yöntemler kullanılarak ele alındığı gibi konumuz olan kıssalar yöntemiyle de ele alınmıştır.

⁶⁴ A’raf 7/59.

⁶⁵ Hûd 11/50.

⁶⁶ Tâhâ 20/98. Konu ile ilgili diğer âyetler için bkz. A’raf 7/65,3,85; Hûd 11/61,84 vb.

⁶⁷ Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s. 249.

2.2.2. Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Peygamberliğinin İspat Edilmesi

Kur’ân-ı Kerim’de anlatılan kıssaların amaçlarından biri de, Kur’ân’ın Allah tarafından gelen bir vahiy olduğu ve Hz. Muhammed’in de bu vahyi insanlara ulaştıran bir peygamber olduğunun ispat edilmesidir. Allah Rasulü ümmî⁶⁸ (okuma-yazma bilmeyen) bir insandı. Allah tarafından peygamberlik vazifesini alıncaya kadar geçen sürede herhangi bir kimseden ders almış değildi.

Hz. Muhammed’in peygamber olarak gönderildiği Arap toplumunun bazı peygamberler ve kıssaları hakkında bilgileri vardı. Ancak Kur’ân’da adı geçen bütün peygamberlerin ve anlatılan kıssaların detaylı bilgisine sahip değillerdi. Allahü Teâlâ ayrıntılarıyla anlattığı kıssalar ile hem Kur’ân’ın vahiy olduğu gerçeğini hem de Hz. Muhammed’in peygamber olduğunu ispat etmektedir. Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim vd. Peygamberlerin kıssaları detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu kıssaların başında veya sonunda bunların gerçek olduğuna ısrarla vurgu yapılmaktadır. Konuyla ilgili bazı âyetlerde Allah şöyle buyurmaktadır:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ

(Ey Muhammed!) “Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem’i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur’a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin.”⁶⁹

تِلْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِيْنَ

(Ey Peygamber!) “İşte bu anlatılanlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin! Sabret, çünkü iyi son günahattan sakınanlarıdır.”⁷⁰

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ

⁶⁸ Ümmî: Kişinin mensup olduğu toplumun âdetleri gereği okuma-yazma bilmeyen ve anasından doğduğu hal üzere devam eden kimse olarak tarif edilebilir. Hz.Peygambere nispet edildiğinde, onun bir kitabı yazmaması ve okumaması anlamına gelir. Zira risâletten önce okuma-yazma bilmiş olsaydı çok az kişinin okuma-yazma bildiği o dönemde, müşrikler onun Kur’ân’ı daha önce okuduğu kitaplardan istifade ederek uydurduğu şüphesini ortaya atabilirlerdi. Ümmî olması bu argümanı ortadan kaldırmıştır. Bkz. Ziya Şen, “Kur’an’da Ümmî Kavramı ve Hz.Peygamber’in Ümmîliği” *İslami İlimler Dergisi*, yıl 1, sy. 2, Güz 2006, 203-218.

⁶⁹ Âl-i İmran 3/44.

⁷⁰ Hûd 11/49.

“İşte bu (kıssa), gayb haberlerindedir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin.”⁷¹

Yukarıda verdiğimiz âyetler ışığında Kur’ân-ı Kerim’in vahiy olduğu Hz. Muhammed’in de peygamber olarak gönderildiği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber bu gaybî bilgileri hem de ümmî olmasına rağmen nereden bilmektedir? Ehl-i Kitaptan öğrenmesi çok mümkün görünmemektedir. Çünkü onlar kitaplarını tahrif etmişlerdir. Toparlayarak ifade edecek olursak, bu kadar fazla kıssayı ayrıntılarına varıncaya kadar doğru bir şekilde anlatması ancak vahiy yoluyla mümkündür. Allah’ın vahyine mazhar olan Hz. Muhammed’in peygamber olduğu da hiçbir şüpheye imkân vermeyecek şekilde açıktır.

2.2.3. Hz. Muhammed (s.a.v.)’i ve Mü’minleri Teselli Etmek

Kur’ân-ı Kerim kıssalarının amaçlarından biri de Hz. Muhammed’i ve beraberinde ona inanan mü’minleri teselli etmek ve onları tevhid mücadelesinde ümitsizliğe düşmemeleri için motive etmektir. Geçmiş peygamberlerin tebliğ sürecinde yaşadıkları zorluklar hatırlatılmak sûretiyle, Hz. Muhammed’e, yaşadıklarının sadece ona mahsus olmadığı haber verilerek onun gönlünün rahat olması istenmektedir. Daha önce gönderilen bütün peygamberler senin yaşadığın sıkıntılara benzer sıkıntılar ve zorluklar yaşadılar, onlar bu zorluklar karşısında ümitlerini kaybetmeden Allah’a güvenerek insanlara buyruklarımızı ulaştırdılar ve görevlerini hakkıyla yerine getirdiler. Senin de yapman gereken, anlatılan kıssalardaki peygamberleri düşünerek, onların yaptığı gibi ümidini kaybetmeden emirlerimizi insanlara ulaştırmak ve onların hidâyete ulaşabilmeleri için çaba göstermektir mesajları verilmektedir.

Sadece Hz. Peygamber’e değil, ona inanan ve onun yolundan giden mü’minlere de benzer mesajlar verilmektedir. Başlarına gelen her türlü sıkıntının geçici olduğu, sonunda mutlaka inananların galip geleceği hatırlatılarak, davaları uğrunda yılmadan mücadeleye devam etmeleri gerektiği telkin edilmektedir.⁷²

⁷¹ Yûsuf 12/102. Konu ile ilgili başka âyetler için bkz. Kasas 28/44,46; Tâhâ 20/99.

⁷² Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*. s. 259.

Allah'ın vahyine mazhar olma şerefine ulaşırsalar da şunu hatırdan çıkarmamak gerekir ki, peygamberler de birer insandır. Bundan dolayı üzüldükleri, bunaldıkları zamanlar olmuştur. Son peygamber olan Hz. Muhammed de kavminin davranışları ve inanmama noktasında gösterdikleri direnç karşısında çok üzülmüştür. Onun bu durumu Kur'an'da şu şekilde anlatılmaktadır:

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ
وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبِرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ
نَبَأِ الْمُرْسَلِينَ
وَإِنْ كَانَ كَبِيرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلْمًا فِي
السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ

“(Rasulüm!) Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler açıkça Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar. Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler; sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi. Onların yüz çevirmeleri sana ağır geldi ise, yapabilirsen, yeri yarıp inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getiresin. Allah dileyseydi elbette onları hidâyet üzerinde toplayıp birleştirirdi. O halde sakın cahillerden olma!”⁷³

Bu âyetler ile Hz. Muhammed'e, risâlet sürecinde yaşadıkları sıkıntılar karşısında üzülebileceği hatırlatılmaktadır. Ancak yılgınlığa düşmeden, diğer peygamberlerin yaptığı gibi tüm zorluklara sabırla göğüs germesi gerektiği, sonunda Allah'ın yardımının mutlaka geleceği bildirilmektedir. Bu yüzden kendisini çok fazla üzmemesi, bunun yerine tebliğine devam etmesi istenmektedir.

Hız. Muhammed (s.a.v.), toplumu tarafından güvenilen bir insandı. Peygamber olmadan önce Muhammedü'l Emîn (güvenilir) olarak meşhur olmuştu. Ne zaman ki peygamberlik vazifesini alıp insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmeye başlamış, insanlar hemen onu yalan söylemekle itham etmişlerdir. Bu

⁷³ En'am 6/33,35.

itham hayatının hiçbir döneminde yalan söylemeyen Hz. Peygamber’i derinden üzmüştü. Yüce Allah, daha önceki peygamberlerin de aynı ithamlarla karşı karşıya kaldıklarını söyleyerek onun üzüntüsünü şu âyetle hafifletmiştir:

وَأَنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ

وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَجِيرٍ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمِ لُوطٍ

“Şayet seni yalancılıkla itham ediyorsa bilesin ki senden önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri, İbrahim’in kavmi, Lût’un kavmi ve Medyen halkı da (peygamberlerinin bildirdiklerini) yalan saymışlardı. Aynı şekilde Mûsa da yalancılıkla itham edilmişti. Ben ise o inkârcılara biraz süre tanıdım ve sonra onları kısıvrak yakaladım. Hadlerini bildirişim nasıldı bir bilsen!”⁷⁴ Bu âyet grubuyla Allah, hem elçisini teselli etmek hem de insanları kötü alışkanlıklarından vazgeçirip doğru yola ulaştırmanın kolay olmadığı gerçeğine dikkatleri çekmektedir.⁷⁵

Sadece Hz. Peygamber değil mü’minler de Kur’ân’da teselli edilmiştir:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ

“Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini kuvvetlendireceğimiz bilgilerin her birini sana anlatıyoruz. Bunlarda sana gerçeğin bilgisi, mü’minlere de bir öğüt ve bir uyarı ulaşıyor.”⁷⁶ Bu âyet, İslam dinine gönül veren ve her devirde bu davayı sahiplenen iman sahibi insanlar için önemli bir güç ve moral kaynağı olmuştur.

Kıssaların hem Hz. Muhammed hem de Müslümanlar için bir teselli olduğunu ifade etmiştik. Kur’ân-ı Kerim’in indirildiği dönemi düşündüğümüzde, ilk zamanlar inananların sayısı oldukça azdı. Bunun karşısında olan inanmayanlar ise gerek sayı bakımından gerekse de maddi imkânlar açısından oldukça üstündü. Ancak nicelikten ziyade niteliğin önemli olduğu, îman sahibi olanların sayı bakımından az da olsalar, inanmayanlara karşı mutlaka üstün geleceklerinin haber verildiği şu âyet, sayıları az olan Müslümanlar için önemli bir teselli olmuştur: كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ “Nice az birlik vardır ki, Allah’ın izniyle sayıca çok

⁷⁴ Hac 22/42,44.

⁷⁵ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur’ân Kıssaları*, s. 125.

⁷⁶ Hûd 11/120.

birliği yenmişlerdir, Allah sabredenlerle beraberdir.”⁷⁷ Başka bir âyette de inanç sahibi olmanın önemli bir güç olduğu şu şekilde vurgulanmıştır: **وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ** “Gevşeklik göstermeyin, üzölmeyin; eğer inanmışsanız şüphesiz en üstün olan sizsiniz.”⁷⁸ Hakiki anlamda îman edip buna uygun bir hayat benimseyen insanların, şartlar ne olursa olsun sonunda üstün gelecekleri haber verilerek, asıl amaç için çalışmaya devam edilmesinin önemine işaret edilmektedir.

İnsan, hayatı boyunca birçok imtihanla karşı karşıya kalmaktadır. Her insanın imtihanı farklı şekildedir. Bu imtihanı başarabilmek için çok ciddi çaba sarfetmek gerekmektedir. Bizden önce yaşayan insanlar da çeşitli imtihanlardan geçerek cenneti ya da cehennemi hak etmişlerdir. Şu âyetler bu konuda son derece dikkat çekicidir:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمِبِينَ وَالضَّرَّاءُ وَرُزُلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

“Yoksa sizden öncekilerin çektikleriyle karşılaşmadan cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine yoksulluk ve sıkıntı çekmişler, öyle sarsılmışlardı ki peygamber ve yanındakiler, Allah’ın yardımı ne zaman gelecek? diye niyaz etmişlerdi. Bilesiniz ki Allah’ın yardımı yakındır.”⁷⁹ Başka bir âyette de sadece îman ettim demenin yeterli olmadığı, imtihanın mutlaka olacağı şu şekilde bildirilmiştir: **لَمْ أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ** **اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ** “Elif-Lâm-Mîm. İnsanlar, denenip sınavdan(imtihan) geçirilmeden, sadece îman ettik demekle bırakılacaklarını mı sanıyorlar? Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.”⁸⁰

Paylaştığımız âyetlerden ortaya çıkan sonuç şudur ki; imtihanı en meşakkatli olan insanlar peygamberler ve onlara ilk îman eden insanlardır. Kıssalar vasıtasıyla bizler daha önce gelen peygamberlerin ve onlara îman eden insanların türlü türlü zorluklara, yokluklara rağmen davalarından ve dinlerinden asla vazgeçmediklerini,

⁷⁷ Bakara 2/249.

⁷⁸ Âl’i-İmran 3/139.

⁷⁹ Bakara 2/214.

⁸⁰ Ankebut 29/1,3.

sonunda Allah'ın yardımının geldiğini ve kurtuluşa ulaştıklarını öğreniyoruz. Hz. Muhammed ve ona iman eden insanlar da birçok sıkıntıya rağmen kıssalardan aldıkları teselli ve destekle dinlerine hizmet etmeye devam etmişler ve Allah'ın rızasını kazanmışlardır. Bizler de kıssaları bu bilinçle okuyup, hayatımıza doğru bir istikâmet verirsek aynı hayırlı sonuç bizim içinde mümkün olacaktır.

2.2.4. İnsanların İbret Almalarını Sağlamak

Kur'ân kıssalarının amaçlarından biri de, insanların bu kıssalar üzerinde düşünmelerini ve ibret⁸¹ almalarını sağlamaktır. Konu ile ilgili âyetlerde şu hususlar dile getirilmektedir:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Andolsun ki onların kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır. Kur'ân, uydurulabilecek bir söz değildir; fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidâyettir.”⁸²

Hz. Yûsuf'un hayatının anlatıldığı kıssanın sonunda yer alan bu âyet ile ibret alabilecek kişilerin sadece akıl sahibi ve sağduyulu insanlar olduğu vurgulanmaktadır. İnsanoğlu, imtihana tâbi tutulmak için geldiği bu fâni dünyada olumlu olumsuz her türlü durumla karşı karşıya kalabilmektedir. Başlangıçta çok zor şartlar altında yaşam mücadelesi verse bile daha sonra imkânları düzelerek daha müreffeh bir hayat yaşayabilir. Yûsuf peygamber'in kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde başına gelenler; kuyuya atılmak, sonrasında köle olarak satılması, iftiraya uğrayarak yıllarca zindan hayatına mahkûm olması vb. durumlar bir insanın başına gelebilecek tahammül edilmesi zor durumlardır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Hz. Yûsuf, başına gelen olayları bir imtihan olarak değerlendirmiştir. Allah'a olan güven duygusundan asla vazgeçmemesi neticesinde, Mısır'a efendi olması ve kıssada anlatılan diğer olaylar, sağduyu sahibi her insan için ibretlerle dolu bir hayatı âdeta

⁸¹Sözlükte “geçmek, aşmak” manasındaki ‘abr’ kökünden gelen ibret kelimesi genellikle görünenden görünmeyene gelmek, nesnelere ve olayların dış yüzüne bakıp onlardaki hikmeti kavramaya çalışmak, olaylardan ders alıp doğru sonuçlar çıkarmak ve buna göre davranmak anlamında ibret kelimesi kullanılmaktadır. Bkz. Süleyman Uludağ, “İbret” *DİA*, XXI, 367.

⁸² Yûsuf 12/111.

gözler önüne sermektedir. Başka bir âyette de ibret alınması gereken olay şu şekilde anlatılmaktadır:

“İN فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ” Şüphesiz bunda düşünüp görebilen kimseler için ibretler vardır.’’⁸³

Burada Lût Peygamber’in kavminin ahlâksız bir hayatı tercih etmeleri ve neticesinde başlarına gelen helak hadisesinden ibret alabileceklerin akıl ve feraset sahibi kimseler oldukları vurgulanmaktadır. Onların başına gelen bu olayın daha sonra gelen insanlar için ibret olması, yaşadıkları şehirden geriye kalan harabelerin incelenmesi ve dünya nimetlerinin geçici oluşu, Allah’ın emirlerine itibar edilmemesinin mutlaka cezalandırılacağı, anlatılan bu kıssanın amaçları arasında yer almaktadır. Konu ile ilgili başka bir âyette şöyle buyrulmaktadır:

أَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

“Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun? (Dolaştılar, ama ibret almadılar). Çünkü gerçekte gözler değil, göğüslerdeki kalpler (kalp gözleri) kör olur.’’⁸⁴ Dünya menfaati ve arzuları uğruna peygamberleri yalancılıkla suçlayan ve debdebeli hayatlarının hiç bitmeyeceğini düşünerek yaşayan insanların hayırlı bir sonuç elde edemeyecekleri ifade edilmektedir. Asıl körlüğün göz körlüğü değil, gönül körlüğü olduğu belirtilmektedir. Gerçek manada kör olan; kalbi kibir, cehalet, inat ve önyargı sebebiyle gerçeği bir türlü göremeyen, hakikati idrak edemeyen kişidir.⁸⁵

Hiz. Eyyûb peygamber ile ilgili ibret amaçlı âyetlerde şunlar anlatılmaktadır:

“Eyyûb’u da an! Hani Rabbine, başıma bu dert geldi, ama sen merhametlilerin en üstünüsün diye niyaz etmişti.’’⁸⁶

“Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

⁸³ Hicr 15/75.

⁸⁴ Hac 22/46.

⁸⁵ Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’ân Meali*, Konya, Sebât Ofset Mat. 2017, 316.

⁸⁶ Enbiyâ 21/83.

Bu kıssa ile verilmek istenen mesaj şudur ki; insan dünya malı ve evlat ile imtihan edilebilir. İnsanın başına gelen her türlü sıkıntı ve hastalıkta Allah'a sığınması ve ondan yardım istemesinin gerekliliği açıkça belirtilmektedir.⁸⁷

Örneklere baktığımızda kıssalarda ibret alınacak birçok konunun olduğu görülmektedir. Kur'ân kıssalarına bakıldığında iyilik ve kötülüğün karşı karşıya geldiği, iyiliğin hak, kötülüğün batıl olduğu insanlara bildirilmektedir.⁸⁸

Kıssaların çeşitli konuları ihtiva etmesinin elbetteki hikmetleri vardır. Her insan kıssalarda kendini bulabilme imkânına sahiptir. İnsanlar iyi örnekleri kendine rehber edinerek doğru yollarına devam edebilirler. İnsanlar, Hz. Nûh'un eşi ve oğlu ile olan imtihanını, Hz. Eyyûb'un hastalıklara karşı gösterdiği sabrını, Hz. Süleyman'ın dünya nimetlerine karşı şükrünü, Hz. Muhammed (s.a.s)'in mücadelesini, sabrını, şükrünü kendine örnek alarak hayatına istikâmet verebilir.⁸⁹

Kıssalar bize sadece iyi insanların davranışlarını değil, malı ve mülkü ile övünen, makamıyla gururlanıp yanlış düşen insanların da durumlarını anlatmaktadır. Bu yanlış davranışların sonlarını getirdiği uyarısı yapılmakta ve insanların ibret alarak dikkatli olmaları istenmektedir.

Sonuç olarak iman sahibi bir insan, bu kıssaları okuduğunda iyi örnekleri almak, kötü örneklerden olabildiğince kaçınmak isteyecektir.

2.3.5. Tevekkül Etmenin Önemi Göstermek

Kur'ân kıssaları dikkatli bir şekilde incelendiğinde, insanlara örnek olmaları için gönderilen peygamberlerin ve onların getirdikleri ilahî emirlere gönülden iman eden insanların, her durumda ve şartta sarsılmaz bir şekilde Allah'a tevekkül ettikleri görülmektedir.

Tevekkül; Sözlükte “Allah'a güvenmek anlamındaki ‘vekl’ kökünden türeyen tevekkül; birinin işini üstüne alma, birine güvence verme, birine işini havale etme, ona güvenme manasına gelmektedir.” Dini ve tasavvufi bir terim olarak ise “bir kimsenin kendini Allah'a teslim etmesi, rızıkında ve işlerinde Allah'ı kefil

⁸⁷ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, s. 113.

⁸⁸ Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, İstanbul, İfav Yayınları, 2016, s.212.

⁸⁹ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 76.

olarak bilip sadece ona güvenmesi’’ şeklinde tanımlanmaktadır. Tevekkül kavramı Kur’ân-ı Kerim’de değişik kalıplarda kırk âyette yer almaktadır.⁹⁰

Bir başka açıdan baktığımızda tevekkül; başkasına güvenmemeyi gerektirdiği gibi, kişinin kendi gücüne ve çalışmasına da güvenmemesi demektir. İnsan hedeflerini gerçekleştirmek için elinden gelen gayreti gösterir ancak işin neticesinde meydana gelecek olan sonucu Allah’a bırakır.⁹¹

Tevekkül; dünya ve âhiret işlerinde insanı ümitsizlikten kurtaran, ona başarı yollarının açılmasını sağlayan, hayata pozitif bakmasını temin eden önemli bir güç kaynağıdır.⁹² Kıssaların amaçlarından biri de tevekkül etmenin önemini insanların dikkatlerine sunmaktır. Tevekkül etmenin önemi ile ilgili bazı âyetlerde Allah şöyle buyurmaktadır:

Nûh (a.s)’un kavmini yola getirmek için uzun yıllar bıkmadan usanmadan davası uğrunda mücadele ettiğini biliyoruz. Bu fedakârlıklarına karşın kavmi onu ve sözlerini dikkate değer bulmadı ve onu kendileri için düşman olarak kabul ettiler. İnat ve kibirlerinden ötürü bir türlü îman etmeye yanaşmayan kavminin bu durumuna rağmen Nûh (a.s)’un gösterdiği tevekkül (Allah’a güven), bizlere de örnek olması açısından şu şekilde anlatılmaktadır:

وَإِنلُ عَلَيْهِمْ نَبَأُ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذَكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تَنْظُرُونِ

“Onlara Nûh’un kıssasını da oku! O, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah’ın âyetlerini bildirmem zorunuza gidiyorsa, bilin ki ben yalnız Allah’a dayanıp güveniyorum; siz de ortaklarınızı toplayıp ne yapacağınızı kararlaştırın, yapacağınız iş içinizde niyet olarak kalmasın ve bana mühlet de vermeden yapacağınızı yapın.”⁹³

Hız. Hûd’un tevekkülünün anlatıldığı ve kavmiyle olan diyalogu âyetlerde şu şekilde yerini almıştır:

⁹⁰ Mustafa Çağrırcı, “Tevekkül” *DİA*, İstanbul, 2012, XXXXI, 1.

⁹¹ Mansur Gökcan, “Tasavvufta Tevekkül Anlayışı”, *ÇÜİFD*, 18(1), s. 162.

⁹² Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s. 254.

⁹³ Yûnus 10/71.

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım. Çünkü her canlının kontrolü O’nun elindedir. Şüphesiz Rabbimin yolu dosdoğru yoldur.”⁹⁴

Bu âyet öncesi ve sonrası ile değerlendirildiğinde, Hz. Hûd (a.s)’un Allah’a olan tevekkülü ile kavminin inanmayanlarına meydan okuyarak hakkı söylemeye devam ettiği görülmektedir. Allah’a olan güvenini samimi bir şekilde ortaya koyan bir mü’minin karşısına, kim hangi güç ile çıkarsa çıksın ona herhangi bir zarar veremeyecektir. Tevekkül konusunda bizlere örnek olan diğer bir peygamber de Şuayb (a.s)’dir. Âyette şöyle buyrulmaktadır:

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنهَيْكُمْ عَنْهُ
إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

“Şuayb de şöyle dedi: “Ey kavmim! Bir de şöyle düşünün: Ya benim, Rabbimden açık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir nasip vermişse! Size yasakladığımı kendim yapmak niyetinde değilim. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam Allah’ın yardımına bağlıdır. Yalnız O’na dayanıyor ve O’na yöneliyorum.”⁹⁵

Anlatılan bu kıssada Şuayb (a.s)’in kavmini düşünmeye davet ettiğini görüyoruz. Bir an için de olsa yanlış yolda olduklarını kabul etmelerini ve sözlerini buna göre dinlemelerini istemektedir. İnsanın yaptığı kötülükler şeytan tarafından kişiye güzel gösterilir. Yapılan davranışlar önyargıdan uzak durarak değerlendirildiğinde, daha doğru sonuçların ortaya çıkacağında şüphe yoktur. Allah’ın görevlendirdiği bir peygamber de olsa, gücünün sınırlı olduğunu ifade ederek, elde edilecek bir başarının sadece Allah’ın yardımı ile mümkün olacağını, kendisinin ona tevekkül ettiğini söylemektedir.

Tevekkül; Allah’a güvenmeyi ve mutlak teslimiyeti gerektirir. Peygamberler Allah’ı en iyi tanıyan kimseler oldukları için en mütevekkil insanlar da onlardır. Hiçbir çaba göstermeden beklemenin adı tevekkül değil, aksine üzerine düşen

⁹⁴ Hûd 11/56.

⁹⁵ Hûd 11/88.

sorumlulukları yerine getirdikten sonra sonucu Allah'ın takdirine bırakmanın adıdır tevekkül.

İnsanın ezeli ve ebedi düşmanı olan şeytanın, tevekkül sahibi insanların üzerinde hâkimiyet kuramayacağı, onları hiçbir şekilde etkisi altına alamayacağı, sadece kendisine uyanları tesiri altına alabileceği şu âyetlerden ortaya çıkan önemli bir sonuçtur:

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

“Gerçek şu ki o şeytanın, îman etmiş olanlar ve Rablerine dayanıp güvenenler üzerinde bir hâkimiyeti olamaz. Şeytanın hâkimiyeti ancak onu kendilerine velî edinenler ve onun yüzünden müşrik olanlar üzerinde geçerlidir.”⁹⁶

Tevekkül sahibi olmak Allah'ın sevgisini de beraberinde getirmektedir. İnsanlara merhamet ile davranmanın, herhangi bir konuda tek başına karar vermek yerine insanlarla, özellikle konunun uzmanlarıyla istişare edilmesinin önemi ile ilgili aşağıdaki âyet büyük önem arz etmektedir:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

“Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever.”⁹⁷

Sadece Hz. Peygamber'e değil, yönetici veya sorumluluğu olan kimselere, karar vermeleri gereken bir hususta mutlaka işin uzmanlarıyla istişare etmeleri gerektiği, karar verdikten sonra ortaya çıkan sonucu hayata geçirmeleri gerektiği, sonucu Allah'ın takdirine bırakmaları, bu şekilde davrandıklarında Allah'ın sevgisine ulaşacakları bildirilmektedir.

Kıssalarda daha birçok tevekkül örneği bulmak mümkündür. Biz bu örnekler ile konuyu tamamlayıp diğer başlığa geçmek istiyoruz.

⁹⁶ Nahl 16/99,100.

⁹⁷ Âl-i İmran 3/159.

2.3.6. Peygamberlerin Tebliğ Ettikleri Dinlerin ve Gönderiliş Amaçlarının Aynı Olduğunu Ortaya Koymak

Kur’ân-ı Kerim’de yer alan kıssaların önemli gayelerinden biri de Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar gelen bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin aslında bir olduğunu, aynı kaynaktan geldiğini, hiçbir peygamberin başka bir amaç için gönderilmediğini ortaya koymaktır.⁹⁸ Hz. Peygamber’in bu konudaki hadisi şu şekildedir: “Ben dünya ve âhirette insanların Meryem oğlu İsa’ya en yakın olanıyım. Peygamberler, anneleri ayrı babaları bir kardeşlerdir; dinleri de birdir.”⁹⁹ Bu hadis bütün peygamberlerin getirdikleri îman esaslarının aynı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kıssalardaki diyaloglar dikkatle ele alındığında ortaya çıkan gerçek şudur ki; peygamberlerin tebliğlerindeki uyarıların aynı istikâmette olduğu, ifadelerin birbirine benzer nitelikler taşıdığı görülmektedir. İnkârcıların da benzer gerekçeler öne sürerek ilahî mesaja karşı çıktıkları kıssalardan anlaşılmaktadır.

Hûd suresi bağlamında bazı peygamberlerin tevhid inancını tesis edebilmek için kavimlerine yönelik kullandığı ifadelerin birbirine ne kadar benzediğini şu âyetler bize göstermektedir:

“Gerçek şu ki biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik; şöyle dedi: Allah’tan başkasına tapmayın! diye size gönderilmiş açık bir uyarıcıyım. Doğrusu ben, başınıza gelecek can yakıcı bir günün azabından korkuyorum” dedi.¹⁰⁰

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd’u gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; O’ndan başka ilâhınız yoktur; siz sadece uydurmaktasınız.”¹⁰¹

وَالى تَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ
وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوَبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ

⁹⁸ Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s. 262.

⁹⁹ Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, Fedâil 40.

¹⁰⁰ Hûd 11/26.

¹⁰¹ Hûd 11/50.

“Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih’i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. O sizi yerden var etti ve size orayı mâmur hale getirme görevi verdi. O halde O’ndan mağfiret isteyin; sonra O’na tövbe edin. Şüphesiz Rabbim yakındır, duaları kabul eder.”¹⁰²

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنَابُوا وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ عَذَابَ اللَّهِ الْعَظِيمِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنَابُوا وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ عَذَابَ اللَّهِ الْعَظِيمِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنَابُوا وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ عَذَابَ اللَّهِ الْعَظِيمِ

“Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, O’ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi maddî bakımdan iyi bir durumda görüyorum; ama doğrusu hakkınızda kuşatıcı bir azap gününden de korkuyorum.”¹⁰³

Yukarıda değindiğimiz âyetler ve benzeri diğer âyetler de ortaya koymaktadır ki; Yüce Allah, birçok peygamber vazifelendirmiş ve bu peygamberler farklı dinlerin değil, tek bir dinin, yani İslam’ın temsilcileri olmuşlardır. Allah katında geçerli olan yegâne dinin İslam olduğu¹⁰⁴, onun dışındaki inanç sistemlerinin kabul edilmeyeceği net bir ifadeyle ortaya konulmuştur.¹⁰⁵

Esasları bakımından, başlangıçtan itibaren hiçbir değişikliğe uğramayan İslam dinini tebliğ eden bütün peygamberler, insanların inançlarındaki yanlışları düzeltmek ve onları Allah’ın dosdoğru yoluna ulaştırmanın mücadelesini vermişlerdir. İnkâr eden insanların da birbirine benzer ifadeler kullandıkları, karakteristik özelliklerinin aynı olduğunu kıssalar bizlere haber vermektedir. Peygamberleri aynı suçlamalarla itham ettiklerini şu âyetlerde Rabbimiz bizlere şöyle bildiriyor:

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ تَوَّاصُوا بِهِ بَلَّ هُمْ قَوْمٌ طَٰغُوتٌ

“İşte böyle; kendilerinden öncekilere de hiçbir peygamber gelmemiştir ki, O bir sihirbaz veya bir mecnun demiş olmasınlar. Sanki nesiller boyu birbirlerine hep bunu tavsiye etmişler. Daha doğrusu onlar sınır tanımayan bir topluluk.”¹⁰⁶

¹⁰² Hûd 11/61.

¹⁰³ Hûd 11/84. Ayrıca benzer âyetler için bkz. Mü’minun 23/32; Neml 27/45; Ahkaf 46/21.

¹⁰⁴ Âl-i İmran 3/19.

¹⁰⁵ Rum 30/30.

¹⁰⁶ Zâriyât 51/52,53.

Sonuç olarak, gönderilen bütün peygamberler tebliğ vazifeleri esnasında birbirine benzer zorlukları yaşamışlardır. Tüm zorluklara rağmen temel prensiplerden asla taviz vermeden, aldıkları ilâhî mesajları insanlara ulaştırmak ve yeryüzünde İslam dinini hâkim kılmamanın mücadelesini vermişlerdir. Nasıl ki peygamberler aynı ifadeler ile toplumlarını ikna etmeye çalışmışlarsa, inkâr eden insanlar da benzer gerekçeler ve ifadeler ile karşı çıkmışlardır. Devirler farklı da olsa mü'min toplumun özellikleri aynı olduğu gibi, inkârcı toplumun özellikleri de her devirde aynı olmuştur.

2.3.7. Mükâfat ve Cezanın Gerçek Olduğunu Göstermek

Kur'ân kıssalarının amaçlarından biri de, Allah'ın buyruklarına uyanlara mükâfat verileceği, uymayanların ise cezalandırılacağı gerçeğini göstermektir. İnsan sorumlu bir varlık olarak yaratılmıştır. Yaratılış amacına uygun bir hayat tercihinde bulunursa mutlu bir sonuç elde edeceğini, bunun tersi istikâmette bir tercihte bulunduğu ise ceza ile karşılaşacağı gerçeği, kıssalar aracılığıyla daha iyi anlaşılacaktır.

Peygamberler, gönderildikleri kavimlerin doğru yolu bulmalarını sağlamak için yeri geldiğinde onları Allah'ın azabı ile korkutmak, yeri geldiğinde ise, emirlerine uyulduğu zaman onları özendirmek için hayallerinin ötesinde mükâfatlara ulaşacaklarını va'd ederek istediklerini tercih etmede serbest bırakmışlardır. Allah'ın va'd ettiği mükâfatların, peygamberlerin güzel ifadeleriyle anlatıldığında muhataplarda olumlu etki bıraktığı tartışılmaz bir gerçektir.

Dünya hayatı bir imtihandan ibarettir. Bu imtihanın sonunda başarılı olanlar mutlaka ödüllendirileceklerdir. Allah'ın va'd ettiği ödül, cennet ve nimetleridir. Başarısız olanlara ise ceza verileceği, bu cezanın da cehennem olduğu ifade edilmektedir. Bu gerçekleri bilen insan, tercihlerini yaparken neler ile karşılaşacağını önceden bilmekte ve hayatına ulaşmak istediği sonuca göre yön vermektedir.

Cennet ehli ve cehennem ehlinin Kur'ân'da haber verilen şu diyalogu son derece önemlidir:

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ
فَإِنَّ مَوْذِنًا بَيْنَهُمْ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

“Cennetlikler cehennemliklere, Rabbimizin bize va’d ettiğini biz gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin va’d ettiğini gerçek buldunuz mu? diye seslenirler. Onlar, Evet derler. O zaman aralarında bir duyurucu, Allah’ın laneti zalimlere! diye seslenir.”¹⁰⁷

Bu konuşmada ortaya çıkan gerçek şudur ki; Allahü Teâlâ, elçileri vasıtasıyla kullarını her zaman uyarmış, uyarılarını ciddiye alarak hayatlarına devam edenleri cennet ile ödüllendireceğini, peygamberlerin uyarılarına kulak tıkayanların ise cehennem ile cezalandırılacağı birçok âyette vurgulanmaktadır.

Allah’a ve peygamberlerin getirdiklerine îman edenlerin cennet ile mükâfatlandırılacağı ve çeşitli nimetlerin onlara verileceği, bununla beraber orada ebedî olarak kalacakları şu âyette anlatılmaktadır:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رُزِقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver. Onlara cennetteki meyvelerden biri rızık olarak her sunulduğunda, bu daha önce de bize rızık olarak verilendir derler. O kendilerine, benzer şekilde verilmiştir. Ayrıca onlar için orada tertemiz eşler de vardır ve orada onlar sonsuza kadar kalıcıdır.”¹⁰⁸

Allah’ın âyetlerinin inkâr edilmesi ve yalanlanmasının karşılığının da cehennem olduğu ve orada ebedî olarak kalınacağı şöyle ifade edilmektedir:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte bunlar cehennemlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”¹⁰⁹

Muhâcir ve Ensar’ın samimi bir şekilde îman edip, ona uygun bir hayat yaşamaları, Allah’ın hoşnutluğunu kazanmalarına sebep olmuştur. Rabbimiz bununla ilgili şöyle buyurmaktadır:

¹⁰⁷ A’râf 7/44.

¹⁰⁸ Bakara 2/25.

¹⁰⁹ Bakara 2/39.

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“İslâm'ı ilk önce kabul eden Muhâcir ve Ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır.”¹¹⁰

Allah'ın haram kıldığı faiz'i yiyenlere verilecek ceza ise somutlaştırılarak şu şekilde anlatılmaktadır:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ
الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ
فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, alış-veriş de faiz gibidir demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır.”¹¹¹

Kur'ân-ı Kerim, kıssaları da kullanarak, insanların cennet ve cehennem arasında bir seçim yapmalarını istemektedir. İnsanlar kendilerine verilen özgür iradeleri ile seçimlerini yapabilmektedir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki; yapılan her davranışın iyi veya kötü mutlaka bir sonucu olacaktır.

2.3.8. İnsanları Şeytana Karşı Uyararak

Kıssaların önemli amaçlarından biri de ebedî ve ezeli düşmanı olan şeytana ve onun tuzaklarına karşı insanın uyarılmasıdır. Hz. Âdem'in yaratılması ve meleklerin ona saygı ile eğilme emrine karşı çıkarak Allah'a isyan eden şeytan, huzurdan kovulmuştur. Cennetten de çıkarılan şeytan, tüm bunların sebebi olarak Hz. Âdem'i görmüştür.

¹¹⁰ Tevbe 9/100.

¹¹¹ Bakara 2/275.

İnsanı kendisi için en büyük düşman olarak kabul eden şeytan tek hedefini, Hz. Âdem ve neslini Allah'ın yolundan uzaklaştırmak ve onları doğru yoldan saptırmak olarak belirlemiştir. Bu amacını gerçekleştirmek için çeşitli yollar kullanarak insanı etkisi altına almaya çalışmaktadır. A'râf suresinde şeytanın düşmanlığı şu şekilde anlatılmaktadır:

قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ لَا تَنْبَهُهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ

“Şeytan dedi ki: (Öyle ise) beni azdırmana karşılık, yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin dosdoğru yolunun üzerinde elbette oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın.”¹¹²

Şeytan, Allah'ın huzurundan kovulduktan sonra müsaade alarak, her türlü yolu deneyeceğini, insanları saptıracağını, çoğunu yoldan çıkaracağını iddia etmiştir. Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı yalan söyleyerek kandırması ve yasak ağacın meyvesinden yemelerini telkin ederek onların da cennetten çıkarılmalarını sağlamıştır. Elbette bu ikisinin cennetten çıkarılmaları şeytan için yeterli gelmemiş, kıyâmete kadar gelecek bütün insanları etkisi altına almaya çalışmaya devam edeceğini ifade etmiştir. İnsan için şeytanın bir düşman olduğu fâtır suresinde şu şekilde geçmektedir:

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

“Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır. Öyle ise (siz de) onu düşman tanıyın. O, kendi taraftarlarını ancak alevli ateşe girecek kimselerden olmaya çağırır.”¹¹³

Âyette şeytanın insan için düşman olduğu belirtilmekte, insanın da şeytanı düşman olarak bilmesi, onun tuzaklarına karşı dikkatli olması istenmektedir.

Kıssalar, şeytanın en büyük düşmanımız olduğunu haber vermekle beraber, tuzaklarına karşı nasıl tedbirler almamız gerektiğini de bildirmektedir. Aklını

¹¹² A'râf 7/16,17.

¹¹³ Fâtır 35/6.

kullanan insan söz konusu kıssalardan gerekli dersleri alarak kendini şeytana ve tuzaklarına karşı muhafaza etmelidir.¹¹⁴

Şeytanın bütün tuzak ve vesveselerine karşı etkisi altına alamayacağı insanlar da vardır. Âyette şu şekilde buyrulmaktadır:

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا

“Şüphesiz, (gerçek) kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin olmayacaktır. Vekil olarak Rabbin yeter!”¹¹⁵

Burada ifade edilmeye çalışılan gerçek; şeytanın, samimi bir şekilde îman edip, sâlih ameller işleyen kullar üzerinde herhangi bir etkisinin olmayacağıdır.

Allah, kıssalar vasıtasıyla Kur’ân-ı Kerim’in muhataplarına, şeytanın ciddi bir düşman olduğunu tekrar tekrar anlatarak onları uyarılmaktadır.¹¹⁶

Sonuç olarak insanın düşmanı olan şeytan, çeşitli yollar kullanarak onu doğru yoldan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. İnsanoğlu şeytanın vesveseleriyle hatalar yapabilmektedir. Nasıl ki ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva şeytanın sözlerine inanarak yasak ağaçtan yemişler ve Allah’ın emrine karşı gelerek hata yapmışlardır. Daha sonra pişman olarak tevbe etmişler ve Allah’ın bağışlaması ile affedilmişlerdir.

Kıssalar, şeytana uyarak hata yapanların ümitsizliğe düşmemeleri gerektiğini, Samimi bir tevbe ile Allah’ın günahları bağışlayacağını müjdelemektedir. Şeytanın tuzaklarına düşenlerin ve tevbe etmeyenlerin ise hüsrana uğradıkları anlatılarak, aynı duruma düşmekten sakınmamız yine kıssalar yolu ile bizlerden istenmektedir.

2.3.9. Kıyâmetin Mutlaka Gerçekleşeceğini Ortaya Koymak

Kur’ân-ı Kerim kıssalar ile birçok amacı gerçekleştirmek istemektedir. Bunlardan biri de kıyâmetin mutlak manada gerçekleşeceğini insanlara hatırlatmaktır. İnsanoğlu, gözleriyle gördüğü, kulaklarıyla duyduğu, somut olanları kabul etmeye daha hazır bir varlıktır. Gaybî konulara inanma konusunda daha zor

¹¹⁴ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur’ân Kıssaları*, s. 129.

¹¹⁵ İsrâ 17/65.

¹¹⁶ Şengül, *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, s. 273.

ikna olmaktadır. Kıyâmet ile ilgili bilgiler gaybî konular arasında yer almaktadır. Yüce Allah, kıyâmetin mutlaka gerçekleşeceğini, insanların zihninde tam anlamıyla yer etmesi amacıyla ve inanmalarının daha kolay olması için kıssaları tercih etmiştir. Ancak zamanı ve ne şekilde meydana geleceği gibi konular sadece Allah tarafından bilinmektedir.¹¹⁷

Allah tarafından vazifelendirilen peygamberler, kavimlerindeki insanların yanlış davranışlardan vazgeçmeleri ve doğru yolu bulmaları için kıyâmet gerçeğini sıklıkla hatırlatmışlardır. Bu şekilde onların zihin dünyalarına, ölümden sonra bir hayatın olduğu, bu dünyanın ebedî olmadığı, yapılan bütün davranışların mutlaka hesabının sorulacağı gibi gerçekleri yerleştirmek istemişlerdir.

Peygamberlerin bütün çabalarına rağmen inanmama konusunda ısrarcı olan insanlar, bazen alay etmek, bazen kabul etmemek, bazen de Allah'ın elçilerini zor durumda bırakmak amacıyla kıyâmet ve zamanıyla ilgili sorular sormuşlardır. Kur'ân-ı Kerim birçok âyetinde bu sorulara cevaplar vererek, inanmayanların eninde sonunda bu gerçekle karşı karşıya kalacaklarını haber vermektedir. Rabbimiz konuyla ilgili şöyle buyurmaktadır:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِلُهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسُوءُ كَذَّبْتُمْ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“Ne zaman gelip çatacak? diye sana kıyâmet saatini sorarlar. De ki: Onun hakkındaki bilgi sadece Rabbinin katındadır. Vakti geldiğinde onu açığa çıkaracak olan ancak Allah'tır. O (kıyâmet), göklere de yere de ağır gelecektir. Sizi ansızın yakalayacaktır. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır, fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”¹¹⁸

Kıyâmetin ne zaman gerçekleşeceği konusu her zaman insanların merak ettiği bir konu olmuştur. İşte bu âyet ile kıyâmetin meydana geleceği vaktin sadece Allah tarafından bilinebileceği, peygamberin dahi bu konuda bir bilgisinin olmadığı vurgulanmaktadır. Kıyâmetin ansızın geleceği, gerçekleştiğinde yerlere ve göklere ağır geleceği ifade edilmektedir. Konu ile ilgili başka bir âyette de;

¹¹⁷ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, s. 118.

¹¹⁸ A'râf 7/187.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمَسْتَيِقِينَ

“Allah’ın va’d’i gerçektir, kıyâmet konusunda da bir kuşkuya yer yoktur denildikçe, kıyâmet nedir bilmiyoruz, biz bu konuda zannetmenin ötesinde bir şey yapamayız, kesin bir bilgiye sahip değiliz dediniz.”¹¹⁹

Kıyâmetin mutlak sûrette gerçekleşeceği, bu konuda hiçbir şüphenin olmadığı, inanmayanların bu konu ile ilgili olarak ciddiyetten uzak bir tavır takınarak, bunu kabul etmedikleri, şüphe içinde oldukları haber verilerek, inkârcı zihniyetin özelliği bir kez daha ortaya konulmuştur. Ashâb-ı Kehf kıssasının anlatıldığı bir bölümde, konumuz ile ilgili önemli bir âyette şöyle buyrulmaktadır:

“Böylece (kıssayı anlatarak insanları) onlardan haberdar ettik ki, Allah’ın va’d’inin hak olduğunu ve kıyâmetin şüphe götürmez olduğunu bilsinler.”¹²⁰

Ashâb-ı Kehf kıssasının anlatılma gayelerinden birinin de, kıyâmet gerçeğinin insanlara hatırlatılması olduğu ifade edilmektedir.

Başka bir sûrede ise;

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

“Ona inanmayanlar onun çabuk gelmesini istiyorlar; inananlar ise gerçek olduğunu bilerek ondan kaygılanmaktalar. Şu iyi bilinmeli ki, kıyâmeti tartışma konusu yapanlar derin bir sapkınlık içindedirler.”¹²¹ Burada, kıyâmet gerçeğinin tartışma konusu yapılmaması istenmiş, yapanların ise derin bir sapkınlık içinde buldukları açıkça ortaya konulmuştur. Konumuzu paylaşacağımız şu âyet ile tamamlayalım: “Kıyâmet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti veya onun kuşluğu kadar kaldıklarını sanırlar.”¹²² Kur’ân’da ‘son saat’ olarak ifade edilen kıyâmetin mutlaka gerçekleşeceği, bu konuda herhangi bir şüphenin bulunmadığı, kıyâmet ile ilgili

¹¹⁹ Câsiye 45/32. Konu ile ilgili başka âyetler için bkz. Hicr 15/85; Hac 22/7; Sebe 34/30; Mü’min 40/59.

¹²⁰ Kehf 18/21.

¹²¹ Şûra 42/18.

¹²² Nâziât 79/46.

bilgilerin Allah dışında hiçbir kimse tarafından bilinmediği, bunun gerekli olmadığı, insanların kıyâmet gerçeğine îman etmeleri ve ona uygun bir hayat yaşamaları kıssaların amaçları arasında yer almaktadır.

2.3.10. İnsanların Ahlâklı Bir Hayat Yaşamalarını Temin Etmek

Yüce Allah, insanı yarattıktan sonra onu dünyada başıboş bırakmamış, görevlendirdiği elçileri ve gönderdiği kitaplar ile onların, imanlı ve ahlâklı bir hayat yaşamalarını istemiştir. Yeryüzüne gönderilen bütün peygamberler, Allah'tan aldıkları emir ve yasakları toplumlarına bildirmekle kalmamışlar, bizâtihi yaşayarak onlara örnek olmuşlardır.

Vahyin ve dolayısıyla kıssaların önemli amaçlarından biri de, insanların güzel ahlâk¹²³ çerçevesinde bir yaşam tarzını benimsemeleridir.

Hz. Muhammed'in ahlâkı ile ilgili olarak Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır: **وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ** “Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.”¹²⁴ Burada Hz. Peygamber'in ahlâki açıdan üstün bir özellikte olduğu vurgulanırken, insanların da onun bu özelliğini örnek almaları istenmektedir. Sevgili peygamberimiz kendisinin gönderiliş amacını şu şekilde açıklamıştır: “ Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”¹²⁵

Hz. Aişe (R.Anha) annemize, peygamber efendimizin ahlâkının ve yaşayışının ne şekilde olduğu ile ilgili soru sorulduğu zaman onun verdiği cevap şöyle olmuştur: “Siz Kur'ân okumuyor musunuz? O'nun ahlâkı Kur'ân'dan ibaret idi.” Diyerek hem soru soran kişileri hem de bizleri Kur'ân'a yönlendirmektedir. Yüce kitabımız, insanların uymaları gereken ahlâki ilkeler ortaya koymuştur. Güzel

¹²³ Ahlâk; İnsanın iyi veya kötü vasıflandırılmasına yol açan, kişinin kendi iradesiyle ortaya koyduğu davranışların tamamı olarak ifade edilebilir.

Ahlâk, Arapçada “seciye, tabiat, huy” gibi manalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. Hadislerde ve İslami kaynaklarda hulk ve ahlâk terimleri genellikle iyi ve kötü huyları ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Cahiliye döneminde ahlâk kelimesine rastlanmamaktadır. Dünyevî anlamda, seccat, kerem, cud ve vefa kelimeleri kullanılmaktadır. Bunların İslam dininin ortaya koyduğu ahlâki anlayıştan çok uzak olduğu görülmektedir. Cahiliye dönemindeki davranışların temelinde kişinin ve kabilenin gururunu, saygınlığını ön plana çıkarma arzusu yatmaktadır.

İslam ahlâkının kaynağını Kur'ân-ı Kerim ve onun ışığından meydana gelen sünnet oluşturmuştur. Kur'ân'da ahlâk kelimesi yer almamakla beraber iki yerde ahlâkın tekili olan huluk kelimesi geçmektedir. (Şuara 26/137; Kalem 68/4) Mustafa Çağrırcı, “Ahlak” *DİA, II, 1-2*.

¹²⁴ Kalem 68/4.

¹²⁵ İmam Mâlik, Muvatta:47.

ahlâka uygun davranışlar teşvik edilirken, çirkin huylar ve davranışlar ise kınanmıştır.

Kıssalar aracılığıyla Kur'ân-ı Kerim insanlara önemli mesajlar vermektedir. Kıssalar, toplumsal değişimleri göz önünde tutarak, ele alınması gereken ve üzerinde düşünülüp birtakım prensipler çıkarılması gereken tarihsel verilerdir.¹²⁶ Bu prensipler arasında ahlâki prensipler önemli bir yer tutmaktadır. Ticaret ahlâkı ile ilgili olarak anlatılan kıssayı Rabbimiz şöyle haber vermektedir:

وَالَىٰ مَدِينٍ آخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَتَّقُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرِيكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ قَوْمًا مُّحِيطُونَ قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ بَقِيَّتِ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ قَوْمًا لَا يَجْرَمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمٌ لَّوِطٌ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ وَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوَبُّوا إِلَيْهِ إِنْ رَبِّي رَجِيمٌ وَدُودٌ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ قَالُوا يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِي إِنْ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ قَوْمًا أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَادِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ لَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجِّنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ كَانُوا لَمْ يَعْنُوا فِيهَا إِلَّا بَعْدًا لِمَدِينٍ كَمَا بَدَتِ تَمُودُ

“Medyen halkına da kardeşleri Şuayb’ı peygamber gönderdik. O şöyle dedi: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin ondan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın; insanların mallarının değerini düşürmeyin, yeryüzünde bozgunculuk yaparak başkalarına zarar vermeyin. Eğer mü’minseniz Allah’ın bıraktığı (meşrû) kazanç sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim. Kavmi ise; Ey Şuayb! Atalarımızın taptığı şeylerden yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmaktan

¹²⁶ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur’ân Kıssaları*, s. 120.

vazgeçmemizi sana ibadetin (dinin) mi emrediyor? Oysa sen uyumlu ve akıllı birisin dediler. Şuayb'de şöyle dedi: Ey kavmim! Bir de şöyle düşünün: Ya benim, Rabbimden açık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir nasip vermişse! Size yasakladığımı kendim yapmak niyetinde değilim. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam Allah'ın yardımına bağlıdır. Yalnız O'na dayanıyor ve O'na yöneliyorum. Ey kavmim! Sakın bana karşı muhalefetiniz sizi, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenlerin benzeri bir musibetin başınıza gelmesine sebep olacak günahlar işlemeye sürüklemesin! Lût kavmi zaten sizden uzak değildir. Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra ona tevbe edin. Şüphesiz Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir. Medyenliler, Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz, ayrıca aramızda seni zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı, seni mutlaka taşıyarak öldürürdük. Bizim karşımızda sen güçlü biri değilsin dediler. Şuayb'da, Ey kavmim, size göre benim kabilem Allah'tan daha mı hatırlı ki O'nu arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yaptıklarınızı kuşatmıştır. Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de yapacağım, kimin başına aşağılayıcı bir azap geleceğini ve (böylece) yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz. Bekleyin! Ben de sizinle beraber beklemekteyim dedi. Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; haksızlık edenleri de korkunç bir gürültü yakaladı, yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. İşte böyle, Semûd'un yıkıldığı gibi Medyen de yıkılıp gitti.¹²⁷

Ticaret ile uğraşırken insanları aldatmanın ne kadar kötü bir davranış olduğu bu kıssa ile daha iyi anlaşılacaktır. Ticari anlamda yapılan ahlâksızlığın bir toplumu helâke götürdüğü, geçici olan dünya için yapılan yanlış davranışların, ebedî olan âhiret hayatını tehlikeye attığını açıkça gözler önüne sermektedir. Özellikle günümüz dünyasında para kazanmak için her türlü hilenin ve aldatmanın yapıldığını, birçok yalanın söylendiğini düşündüğümüzde, bu kıssanın özellikle günümüz tüccarlarına ve diğer insanlara vereceği birçok dersler vardır.

Kur'ân kıssaları insanların her açıdan ahlâklı bir hayat yaşamalarını amaçlamaktadır. Kıssalarda bu konuyla ilgili birçok örnek bulunmaktadır.

¹²⁷ Hûd 11/84,95.

2.3.11. Geçmiş Milletlerin Helâk Edilme Sebeplerini Göstermek

Kur'ân kıssalarının amaçları arasında yer alan hususlardan biri de, geçmiş dönemlerde yaşamış, ancak çeşitli nedenlerden dolayı helâke uğramış toplumların hata ettikleri noktaları insanların dikkatlerine sunarak, aynı durumla karşı karşıya kalmalarının önüne geçmektir. Toplumların helâk edilme sebepleri genel olarak; israf etme, günaha ısrar, bozgunculuk yapmak, peygamberleri yalanlamak ve onlarla alay etmek, adaleti ve hakkı gözetmemek, zalim olmak, âhiret gününü ciddiye almamak veya inkâr etmek, nimetlere nankörlük etmek, şirk konusunda ısrarcı olmak vb. gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Yüce Allah'ın, peygamberlerin getirdikleri hükümlere aykırı hareket edenlere verdiği cezalar ise; şiddetli yağmur, sayha(çığlık), depremler ve sarsıntılar, alçaltıcı azap, şiddetli rüzgârlar, tûfan, büyük yangınlar, yerin çökmesi, kıtlık, kargaşa gibi şekillerde gerçekleşmiştir.¹²⁸

Helâk edilen kavimlerin kıssaları ile amaçlanan şudur ki; **وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا** (Günaha batmış) ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk etmiş veya onlara çetin bir şekilde azaba uğratmış olacağız. Bu, kitapta yazılıdır.”¹²⁹ Âyeti gereğince sorumluluklarımızı yerine getirmek ve beklenen saat gelmeden önce **وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا**

جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ “Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹³⁰ Uyarısını hatırımızdan çıkarmayarak, helâk edilen kavimlerin ibretlik sonlarından gerekli dersleri almamız.

Helâk edilen kavimlerin kıssaları dehşet verici misaller ile anlatılmaktadır. Allah'ın hükümlerini ve peygamberlerin uyarılarını hiçe sayan kimselerin başlarına ansızın gelen musibetler ve bu musibetler karşısında çaresiz bir şekilde sonlarını beklemeleri diğer insanlara hatırlatılmaktadır.

Nûh peygamberin kavminin helâk edilmesi ile ilgili kıssada şu bilgiler verilmektedir:

¹²⁸ Helâk olan kavimler için bkz. Yûnus 10/90,91; Enbiyâ 21/74; Hac 22/45; Şuarâ 26/63; Neml 27/45,54,55; Kasas 28/3,4; Ankebut 29/ 14,33,34,37,38; Fussilet 41/15,16; Nûh 71/25; Şems 91/13,14.

¹²⁹ İsra 17/58.

¹³⁰ A'râf 7/34.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

“Vaktiyle biz Nûh’u kendi kavmine resul olarak göndermiştik. Nûh, bin yıldan elli yıl daha az bir süreyle onların arasında kaldı. Sonunda zulümlerini sürdürürlerken onları tûfan yakaladı.”¹³¹

مِمَّا خَطَبَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأَدْخَلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا

“Günahları yüzünden tûfanda boğuldular, ardından ateşe atıldılar, kendilerini Allah’a karşı koruyacak yardımcıları da bulamadılar.”¹³² Bu âyetlerin ifade ettiği kadarıyla Nûh peygamberin kavmini helâke götüren sebepler şunlardır; Allah’a ve peygamberine isyan etmeleri, zulme, küfre ve günaha dalmaları ve bu konularda ısrarcı olmaları, sonlarını düşünmeden hareket etmeleri gösterilebilir.

Helâk edilen kavimler, kendi işledikleri günahlar yüzünden bu cezayı hak etmişlerdir. Yoksa Allah kullarını cezalandırmak için yaratmamıştır. Kıssalar, helâk edilen kavimlerin yanlış davranışlarını hatırlatarak, aynı hataları yapmaktan bizleri sakındırmak istiyor.

Sonuç olarak Kur’ân kıssalarının gerçekleştirmek istediği önemli amaçlar bulunmaktadır.

Kıssalar, gönderilen peygamberlerin tevhid mücadelesi ile yoğun bir şekilde meşgul oldukları gerçeğini ortaya koymaktadır. Toplumlar bu konuda elçileri oldukça zorlamışlar ve neticede birçoğu tevhid ekseninden kayarak yanlış bir inancın sahibi olmuşlardır. Birçok zorlukla karşı karşıya kalsalar da peygamberler ve beraberindeki iman edenler davalarından vazgeçmemişlerdir. Allah, kıssalar ile hem peygamberleri hem onları yalnız bırakmayan gerçek inananları, hem de kıyâmete kadar gelecek mü’minleri motive etmektedir.

Kıssalar, Kur’ân içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunun belkide en önemli sebebi aklını gereği gibi kullanmayı başarabilen insanların ibret almalarını sağlamaktır. İbret alınmadığı zaman sonuçların ne kadar ağır olduğu defalarca anlatılmaktadır.

¹³¹ Ankebut 29/14.

¹³² Nûh 71/25.

Başlangıçtan itibaren gönderilen bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri dinlerin aynı olduğunu ortaya koyarak, bu dinin İslam olduğu, bunun dışında herhangi bir inancın asla kabul edilmeyeceği gerçeği özellikle vurgulanmaktadır.

İnsanların her durumda ellerinden gelen gayreti göstermeleri, ancak sonucu tayin edenin her zaman Allah olduğu gerçeği kıssalar ile hatırlatılmakta, tevekkül etmenin önemi vurgulanmaktadır.

Allah'ın emir ve yasaklarına karşı duyarlı olanların ve olmayanların aynı olamayacağı, inançlı kişilerin mükâfat elde edeceği, inançsızların ise cezalandırılacağı belirtilmektedir. Dünyada geçen zamanın hesabının sorulacağı, buna göre yaşamın dizayn edilmesinin gerekliliği kıssaların amaçları arasında yer almaktadır.

Kıssalar ile insanlar, şeytana karşı uyarılmakta, onun çok açık bir düşman olduğu, her dönemde çeşitli şekillerde insanları kandırdığı, onları doğru yoldan uzaklaştırdığı uyarısı yapılarak, onun tuzaklarına karşı tedbirli olunması istenmektedir.

İnsanların îman sahibi, ahlâklı bir hayat yaşamalarını temin etmek kıssaların önemli amaçları arasında yer almaktadır. Geçmiş milletlerin helâk edilme sebepleri açıklanarak, aynı hatalara düşülmemesi, dünyanın geçici bir yer olduğu, asıl hayatın âhîret hayatı olduğu hatırlatılmaktadır.

Yapılan bütün davranışların hesabının sorulacağı, kıyâmet gerçeği ile mutlaka her insanın yüzleşeceği, hazırlıkların ona göre yapılması istenmektedir. Allah'ın istediği gibi bir hayatı yaşayan ile onun tersi istikâmette yaşantısını devam ettirenin farkının hesap günü ortaya çıkacağı, kıssalar ile ortaya konulan önemli konular arasında yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM KISSALARININ İLÂHÎ MESAJLARI

Kur'ân kıssalarının amacı sadece bilgi vermek değildir. En önemli hedefi kıssaların muhataplarına gerekli mesajların verilmesidir.

Kur'ân-ı Kerim'de birçok kıssa anlatılmaktadır. Biz, hakkında fazla bilgi olmayan kıssaları ele almak yerine, detaylı bilgileri bulunan kıssalardaki mesajlara ağırlık vermek istiyoruz. Bu arada Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yaşadığı nüzul ortamının kıssa olup olmadığı ihtilafli bir konudur. Hem konunun ihtilafli olması hem de geniş ve özel bir çalışmayı gerektirdiğinden dolayı Hz. Peygamber ve yaşadığı dönemi ele almayacağımızı ifade etmek istiyorum.

Kur'ân-ı Kerim kıssalarının verdiği ilahî mesajları bireysel ve toplumsal açıdan değerlendirerek, günümüz dünyasına verdiği dersleri ortaya koymaya gayret edeceğiz.

Kıssalar Kur'ân'da belli bir sûrede, tek bağlamda değil, farklı sûrelerde değişik boyutlarıyla anlatılmaktadır. Bundan dolayı kıssanın geçtiği bütün sûreleri göz önünde bulundurarak bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşmak en doğru yol olacaktır.¹³³

3.1. Hz. Âdem (a.s) - İblis Kıssası ve İlâhî Mesajları

Kronolojik olarak Kur'ân'da ilk anlatılan kıssa Hz. Âdem-İblis kıssasıdır. İlk insan olan Âdem'in nasıl ve nerede yaratıldığı, dünyadaki konumunun ne olduğu her zaman ve dönemde cevabı merak edilen sorular olmuştur. Hz. Âdem'in anlatıldığı kıssalar bu önemli sorulara farklı açılardan cevaplar vermektedir.¹³⁴ Bu kıssa ile insanoğlu kendisiyle ilgili bilgi sahibi olmaktadır. Asıl önemli olan ise, kıssadan birçok dersler çıkarılmakta ve bu dersler kişiye yaşamı boyunca rehberlik etmektedir.

¹³³ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 149.

¹³⁴ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 149.

Hız. Âdem-İblis kıssası Kur'ân-ı Kerim'de yedi farklı sûrede anlatılmaktadır. Bu sûrelerde birbirine benzeyen yönler olduğu gibi değişik detaylar da anlatılmaktadır. Kıssanın özeti şu şekildedir:

Allahü Teâlâ, yeryüzünde bir halife yaratacağını meleklerle bildirir. Melekler; “Biz seni tesbih ve takdis ederken, bozgunculuk yapacak, kan dökcek birini mi yaratacaksın?” diye sorarlar. Allah: “Ben sizin bilmediklerinizi bilirim buyurarak Âdem'i topraktan(çamurdan, balçıktan vb.) yaratarak, ona ruhundan üfler ve ona can verir. Eşyanın isimlerini ona öğretir. Bu isimlerin ne olduğunu meleklerle sorar, bu konuda bilgi sahibi olmayan melekler cevap veremezken, Âdem bu isimleri sayar. Bunun üzerine Allah, meleklerle Âdem'e secde etmelerini emreder. Bütün melekler emre itaat ederken, İblis; onun topraktan, kendisinin ise daha üstün olan ateşten yaratıldığını iddia ederek kibre kapılır ve secde etmekten kaçınır. Allah, bu böbürlenmenin sonucu olarak onu huzurundan kovdu. İblis; kendisine belli bir vakte kadar süre verilmesini istedi. Bu sürede insanlara dört bir taraftan yaklaşacağını, onları doğru yoldan uzaklaştıracağını, çoğunu saptıracağını iddia etti. Allah; İhlâslı kullarına bir zarar veremeyeceğini söyleyerek ona istediği süreyi verir. Burada farklı bir görüş şu şekildedir; Burada anlatılan insanın ilk yaratılışı değil, halife yapılmasıdır. Melekler kan dökken, bozgunculuk yapan insanın halife yapılmasındaki hikmeti kavrayamamışlardır.¹³⁵

Allah, Hız. Âdem'e bir eş yaratır ve ikisini cennete yerleştirir. Cennette her türlü imkândan yararlanmakta serbest olduklarını, sadece belirtilen yasak ağaçtan uzak kalmalarını ve İblis'in onların düşmanı olduklarını tembihler. Cennet; gözden saklı girift ağaçlı bahçe anlamına gelir. Âdem'in yaratıldığı cennet dünyada bulunan bahçelerden biridir.¹³⁶ İblis çeşitli yalanlar ve yeminler ile onları kandırır ve yasak ağacın meyvesinden yerler. Hemen cennet elbiseleri üzerlerinden alınır ve çirkin yerleri kendilerine gösterilir. Yasağı ihlal ettikleri için cennetten çıkarılırlar. Hatalarından pişman olarak Allah'tan bağışlanma dilerler ve tevbeleri kabul edilir. Sonuç olarak cennetten çıkarılarak dünyaya gönderilirler. Hem Hız. Âdem ve eşi hem de onların soyundan gelen insanlar için zorlu bir imtihan süreci başlamış olur.

¹³⁵ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni ufuklar Neşriyat, 1988, I, 131.

¹³⁶ Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, I, 131,132.

Yüce Allah, bu kıssa ile insanın yaratılış orijini açıklamaktadır. İnsanın, çamurdan,¹³⁷ pişirilmiş kuru çamurdan, balçıktan¹³⁸ var edildiği belirtilmekte, Allah'ın ruhundan üfleyerek¹³⁹ canlandığı ve bu şekilde kıymetli bir varlık olduğu ifade edilmektedir. İnsanın da kendisine verilen bu değere uygun hareket etmesi gerekmektedir. Kıssanın mesajları şu şekildedir:

- İnsanların arasında herhangi bir fark yoktur. Yaratılış özellikleri açısından cinsiyetleri ve renkleri farklı da olsa kadın ve erkek sorumluluk açısından birbirinin aynıdır. Kimsenin bir başkasına üstünlüğü söz konusu değildir. Kim vazifesini daha iyi yaparsa Allah katında değerli olan o'dur.

- Allah insanı halife olarak yaratmıştır. Halife; kendisine otorite tarafından verilen görevleri, onun yerine kullanan kişidir. İnsan, bu şerefli görevi hakkıyla yerine getirmeli, yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan sakınmalıdır.¹⁴⁰

- Kıssada verilen mesajlardan biri de hakkında bilgi sahibi olunmayan bir konu hakkında konuşmanın doğru olmadığı, bilgi sahibi olmanın ise Allah katında çok önemli olduğudur. Hz. Âdem, Allah'ın öğrettiği bilgiler ile meleklerin cevap veremediği eşyanın isimleri sorusunu cevaplamıştır. Daha sonra meleklerle secde emri verilmiş, bu durum Hz. Âdem ve zürriyetine bahşedilmiş büyük bir lütuf olmuştur.¹⁴¹ İnsanoğlu onure edilmiş ve Allah, bilgi sahibi olma özelliği ile insana ayrıcalık vermiştir.¹⁴²

- İlk insan yaratıcının eğitiminden geçmiş ve medeniyet kurabilecek bir kapasite kendisine verilmiştir. Bu durumu göz önüne aldığımızda, ilk insanların ilkel ve cahil oldukları düşüncesinin doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır.

- Meleklerin Âdem(a.s)'in önünde saygı secdesinde bulunmaları, insanoğlu açısından özel bir durumdur. Vazifesini hakkıyla yapan bir insanın, meleklerden üstün bir konuma gelebileceği kıssanın mesajları arasında yer almaktadır.

¹³⁷ A'râf 7/12.

¹³⁸ Hicr 15/26,28,33.

¹³⁹ Hicr 15/29; Sâd 38/72.

¹⁴⁰ Mevdûdî, Ebu'l Al'â, "Tefhîmü'l-Kur'an", trc. Muhammed Han Kayani ve diğ. İstanbul, İnsan Yayınları, I, 228.

¹⁴¹ İbn Kesîr, Ebu'l Fida İsmail, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, çev: Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları, ty. II, 289.

¹⁴² Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, s. 171.

- Allah'ın emrine koşulsuz uymak gerekir. Tüm melekler secde emrine itaat ederken İblis, Allah'ın emrine uymak yerine kibre kapılarak secde etmemiştir. Allah'ın emirlerine karşı gelmek tüm hayırlardan mahrum olmayı beraberinde getirir.¹⁴³ Burada emre karşı geldiği için İblis kınansa da, Allah'ın emir ve yasaklarına kibirlenip boyun eğmeyen, kulluk vazifelerini yerine getirmeyen herkesi kapsamaktadır.¹⁴⁴ İblis insandan önce,¹⁴⁵ ateşten yaratılmıştır.¹⁴⁶ Hz. Âdem'i kıskanmış ve secde etmemiştir.¹⁴⁷ Secde emrine karşı çıkışına gerekçe olarak ateşten yaratılmasını göstermiştir. Olaya ırkçı bir açıdan yaklaşmış ve ateşin topraktan daha hayırlı olduğunu iddia etmiştir.¹⁴⁸ Kim ırkçılık yapıyorsa, sahip oldukları imkânları kibirlenme vesilesi kabul ediyorsa, şeytanın düştüğü hatayı tekrarlıyor demektir.

- Allah'ın emrini beğenmemek huzurdan kovulmayı beraberinde getirmiştir. Bunu tecrübe eden ilk canlı İblis olmuştur. Kıssa ile insan bu konuda uyarılmıştır.

- İnsan, yaptığı hatayı başkasında aramak yerine kendinde aramalıdır. Şeytan, Allah'ın huzurundan kovulmanın ve cennetten çıkarılmanın sebebini kendinde değil de Âdem'de aramıştır. Yaptığı yanlış kıyas ona kaybettirmiştir.

- Kıssa ile verilen önemli mesajlardan biri de, şeytanın insan için açık bir düşman olduğudur. Bu düşmanlığın kıyâmete kadar devam edeceği ve insanın dikkatli olması istenmektedir.

- İnsanoğlu her zaman daha fazlasını istemektedir. Cennette her şey serbest olmasına rağmen, Hz. Âdem ve eşi, düşmanları olan şeytanın yeminlerine ve yalanlarına inanarak yasak ağaca yaklaşmışlar ve bu şekilde sınırı aşarak Allah'ın emrine karşı gelmişlerdir.¹⁴⁹ Allah'ın haram kıldığı her şey bizim için yasak ağaçtır ve uzak durulmalıdır.

¹⁴³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 293.

¹⁴⁴ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyan An Te'vili Âyil -Kur'an (Taberî Tefsiri)*, çev: Hasan Karakaya- Kerim Aytekin, İstanbul: Hisar Yayınları, 1996. I, 184.

¹⁴⁵ Hicr 15/26,27.

¹⁴⁶ Rahman 55/15.

¹⁴⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 289.

¹⁴⁸ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş* s. 173.

¹⁴⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, I, 187.

- Her günah bir mağduriyet meydana getirir. Âdem (a.s) ve eşi hatalarından dolayı cennetten çıkarılarak dünyaya gönderilmişlerdir. Bu gönderiliş bir cezalandırma değil, yaratılış amacının bir gereğidir.¹⁵⁰

- Yapılan hatada ısrarcı olmamak, kıssanın mesajlarından biridir. İblis hatasında ısrar ederek şeytan oldu. Hz.Âdem ve eşi de hata ettiler. Ancak ısrar edip hatayı başka bir yerde aramadılar. Tevbe ederek Allah'ın merhametine sığınıp, onun razı olmadığı davranışları bırakıp ondan af dilediler. Allah onların tevbesinden hoşnut oldu ve cezalandırmayı bırakıp onları bağışladı.¹⁵¹ İnsan şeytana uyarak günah işleyebilir, önemli olan günahta ısrar etmeden hemen vazgeçmektir.

- Şeytanın, inançlı ve Allah'a güvenen kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur.¹⁵² İmanımız ne kadar kuvvetli ise şeytanın bize zarar vermesi o kadar zor olacaktır. Asıl güvenilecek varlığın Allah olduğu unutulmamalıdır.

- Allah günahları bağışlayandır. Hz. Âdem, yaptığı hatadan sonra tevbe edip salih amel işlediğinde affedileceğini öğrenmişti.¹⁵³ Nasıl ki atalarımız olan Hz.Âdem ve eşi affedildiyse, samimi olarak pişman olan ve af dileyen herkesi Rabbimiz bağışlayacaktır. Kulluk vazifemizi gereği gibi yaptığımızda ebedî yurdumuz olan cenneti kazanabiliriz.

3.2. Hz. Âdem'in İki Oğlunun Kıssası Ve İlâhî Mesajları

Hız. Âdem'in iki oğlunun kıssası, Kur'an-ı Kerim'de Mâide suresinde anlatılmaktadır. Kıssada bu kardeşlerin isimleri ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu isimler Hâbil ve Kâbil olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁴ Kıssa şu şekilde anlatılmaktadır:

وَإِذْ عَلَّمْنَا نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرَ قَالَ لَاقْتُلْنَاكَ قَالَ
إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ لَنْ نَقْتُلِيكَ مَا أَنَا بِبَاسٍ يَدِي إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ
الْعَالَمِينَ أَرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمُكَ فَتَكُونَ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ ذَلِكَ جَزَاؤُ الظَّالِمِينَ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ

¹⁵⁰ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, I, 48.

¹⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, I, 192.

¹⁵² Nahl 16/99.

¹⁵³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 305,306.

¹⁵⁴ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 193.

فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِي سَوْأَةَ آخِيَةٍ قَالَ يَا وَيْلَتَى
أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِي سَوْأَةَ آخِيٍّ فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ

“(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, Andolsun seni mutlaka öldüreceğim demişti. Öteki, ‘Allah ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder’ demişti. Andolsun ki sen öldürmek için bana el uzatsan bile, ben öldürmek için sana elimi kaldıracak değilim. Zira ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım. Ben diliyorum ki sen hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenesin, cehennemliklerden olasan. Zalimlerin cezası işte budur. Sonunda içindeki duygular onu kardeşini öldürmeye itti; onu öldürdü ve böylece hüsrana uğrayanlardan oldu. Ardından Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten âciz miyim? dedi. Yaptığına da pişman oldu.”¹⁵⁵

- Öncelikle bu anlatılan kıssa gerçektir. İsimlerin neler olduğundan ziyade verilen mesajlara yoğunlaşmak daha önemlidir. İsimlerin ne olduğu bizim için çok gerekli değildir. Yoksa Allah bize bu konuda bilgi verirdi.

- Yüce Allah bu âyetler ile, çekememezlik, kıskançlık ve haksızlığın dünyada ve âhirette kötü sonuçlara sebebiyet vereceğini belirtmek üzere bu kıssayı anlatıyor.¹⁵⁶

- Kıssada anlatılan bu iki insan tipini, dünyanın her yerinde bulmak mümkündür. Çevremizde dikkatli bir gözlem yaptığımızda, insanların Hâbil ya da Kâbil özelliklerine sahip olduklarını rahatlıkla görebiliriz.

- Kıssadaki önemli mesajlardan biri de; Allah’a sunulan bir kurbanın¹⁵⁷ ya da yapılan bir ibadetin kabul edilmesi onun takva ile yapılmasına bağlıdır. Takva ve ihlasla yapılmayan bir amelin, Allah katında hiçbir değerinin olmadığı kıssada özellikle belirtilmiştir.

¹⁵⁵ Mâide 5/27,31.

¹⁵⁶ Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, II, 769.

¹⁵⁷ Kurban; ‘‘ yaklaşmak, yakın olmak, Allah’a yakınlık sağlamaya vesile olan şey.’’ gibi anlamlara gelmektedir. Hayrettin Karaman ve diğ. *Kur’an Yolu*, Ankara, 2012, *DİB Yayınları*, I, 111.

- Kişi yapılan hatayı başkasında değil kendinde aramalıdır. Kâbil tıpkı İblisin yaptığı gibi hatayı başkasında aramıştır. Kurbanının kabul edilmemesinin sebebini kendinde değil de kardeşinde aramış ve onu öldürmek istemiştir. Kıssanın anlatımından ortaya çıkan gerçek şudur ki; Kâbil kardeşini öldürmeyi daha önceden planlamış ancak bu niyetini gizli tutmuştur.¹⁵⁸

- Allah'ın haram kıldığı eylemlerden kaçınmak gerekir. Kıssadaki önemli mesajlardan biri de, insan öldürmenin haram olduğu ve bundan kaçınılmasının gerekli oluşudur. Hâbil'in duruşu bizim için güzel bir örnektir. Güçsüz olduğu için değil, Allah yasakladığı için kardeşini öldürmek bir tarafa, elini bile kaldırmayacağını açıkça ifade ederek yaratıcısına olan bağlılığını göstermiştir.

- Şeytan günahları süsleyerek güzel gösterir. Kıssada, Kâbil'in kardeşini kıskandığı ve ona kin beslediği belli olmaktadır. Şeytan da bunu fırsata dönüştürmek için harekete geçmiş ve kardeşini öldürdüğünde huzur bulacağını fısıldamıştır. Sonuçta şeytanın vesveselerine daha fazla karşı koyamayan Kâbil, huzur bulacağını düşünerek kardeşini öldürmüştür.¹⁵⁹

- İnsan, kıskançlık ve kin sebebiyle bazen en yakını, en çok şefkat göstermesi gereken kişiyi hatta öz kardeşini bile öldürebilir. Kıssa bizlere kıskançlık ve kin gibi duyguların şeytanî duygular olduğunu haber vermektedir.¹⁶⁰

-Günah işlemek kişiyi asla mutlu etmez. Şeytan ve nefis günahın mutluluk verdiği düşüncesini insana fısıldar. Kâbil yaptığından dolayı pişman olmuştur. Ancak bu pişmanlık babası Hz. Âdem'in duyduğu gibi bir pişmanlık olmadığı için ona herhangi bir faydası olmamıştır.

- Allah çeşitli şekillerde insanlara yol gösterebilir. Burada bir karga ile, ölen bir insanın nasıl defnedileceği öğretilmektedir.

- Haksız yere bir insanın öldürülmesi bütün insanlığın öldürülmesi gibi büyük bir günahdır. Aynı zamanda büyük bir insanlık suçudur. Böyle bir cinayet toplumda öldürme olaylarının artmasına, huzurun bozulmasına sebebiyet verir. Bundan dolayı

¹⁵⁸ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, I, s. 111.

¹⁵⁹ Şimşek, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, s. 196.

¹⁶⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el- Kurtubî, *el-Câmiu li- Ahkâmi'l-Kur'ân*, trc: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Buruç Yayınları, 1996, VI, 171.

insanların birbirlerinin yaşam hakkına saygılı olmaları gerekmektedir.¹⁶¹ Bir insanın yaşatılması tüm insanlığın yaşatılması gibi büyük bir sevaptır. Kıssanın devamında bu mesaj da insanlara verilmektedir.¹⁶²

- Günümüzde insanların kişisel çıkarları için birbirlerini öldürmeleri, daha da acısı kardeşlerini ve anne-babalarını öldürmeleri maalesef acı gerçeklerdir. İnsanlar bu kıssayı hakkıyla okuyup verilmek istenen mesajları alabilseler bu kadar fazla cinayet işlenmeyecektir. Bizlere düşen Hâbil gibi duruş ortaya koyup, önceliğimizin, kendi nefsimiz ve arzularımızın istekleri değil, Allah'ın emir ve yasakları olmalıdır. Dünyanın daha yaşanabilir bir hâle gelmesi yaratıcının kurallarına uymaya bağlıdır.

3.3. Hz. Nûh (a.s) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Hz. Nûh (a.s.) Kur'an-ı Kerim'de 43 ayette ismi geçen, 28 sûrede hayatının ve mücadelesinin çeşitli yönleri anlatılan ulu'l azm¹⁶³ bir peygamberdir. Yine Kur'ân da; şükreden bir kul,¹⁶⁴ Allah'a güvenip dayanan,¹⁶⁵ açık bir uyarıcı,¹⁶⁶ güvenilir bir elçi,¹⁶⁷ duası kabul edilen,¹⁶⁸ kendinden söz alınan,¹⁶⁹ inanmış bir kul¹⁷⁰ gibi özellikleriyle tanıtılmaktadır.

Nûh (a.s.)'un peygamberliğinden önce yaşadığı toplumun genel olarak dini inancı zayıflamış, toplumsal adalet kalmamıştır. İnsanlar tevhid inancından uzaklaşmışlar ve bunun bir sonucu olarak putlara tapmaya başlamışlardır. Hz. Nûh (a.s.) yeryüzünün ilk müşrik toplumuna gönderilen bir peygamberdir.¹⁷¹ Kavminin arasında 950 yıl¹⁷² gibi uzun bir süre kalmasına rağmen mücadelecî ruhu ile örnek alınması gereken önemli bir elçidir. Kıssadaki mesajlar şunlardır:

¹⁶¹ Ömer Çelik, *Hakk'ın Daveti Kur'ân-ı Kerim Meali ve Tefsiri*, İstanbul: Erkam Yay. 2013, I,732.

¹⁶² Mâide 5/32.

¹⁶³ Ahkaf 46/35.

¹⁶⁴ İsrâ 17/3.

¹⁶⁵ Yûnus 10/71.

¹⁶⁶ Nûh 71/2.

¹⁶⁷ Şuarâ 26/107.

¹⁶⁸ Enbiyâ 21/76.

¹⁶⁹ Ahzâb 33/7,8.

¹⁷⁰ Saffat 37/81.

¹⁷¹ Süleyman Mollaibrahimoğlu, "Kur'ân Mesajı" *İlmi Araştırmalar Dergisi*, Mayıs,1998, sy. 7, s.58.

¹⁷² Ankebût 29/14.

- Hz. Nûh içlerinden biri olarak kendi kavmine peygamber olarak gönderilmiştir.¹⁷³ Kavmi tarafından yalancılıkla itham edilmiştir.¹⁷⁴ İnsanların mevcut durumunu bilmenin tebliğ için önemli olduğu mesajlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Nûh kavminin durumunu bildiği için hangi konuları ne şekilde anlatacağını iyi biliyor ve planlamasını ona göre yapıyordu. İnsanların alışkanlıklarını değiştirmek kolay değildir. Hz. Nûh kavmi tarafından iyi bilinmesine rağmen ne zaman ki Allah adına konuştuğunu söylemiş, toplumu tarafından yalan söylemekle itham edilmiştir.

- Allah'ın âyetlerini dikkate almadan yaşamak vicdanen kör olmaktır.¹⁷⁵ İnsan nefesine ve şeytana tâbi olup, Rabbini unutarak bir hayat yaşıyorsa fiziksel olarak bir sıkıntısı olmasa da manevi olarak hastadır ve farkında değildir. Yaşantımız vahiy merkezli olmalıdır.

İnkârcılar mutlaka cezalandırılır.¹⁷⁶ Kıssanın önemli mesajlarından biri de peygamberi ve getirdiklerini kabul etmeyenlerin mutlaka cezaya uğrayacakları gerçeğidir. Nûh kavmi bunu çok acı bir şekilde tecrübe etmiştir.

- İnsanları maddi konularına göre değerlendirmenin doğru olmadığı kıssadaki önemli mesajlar arasında yer almaktadır. Kavminin ileri gelenleri, Nûh (a.s.)'a uyanların bayağı kimseler olduğunu, iman ederlerse kendilerinin de basit ve değersiz bir duruma düşeceklerini iddia etmişlerdir. Ancak asıl basit insan, gerçeği göremeyen, kibirli ve insanları küçük görenlerdir.¹⁷⁷ Tüm baskılara rağmen Hz. Nûh, kendisine inanan kimselerin fakir olmalarına, toplumda söz sahibi olmamalarına bakmadan onları kabul etmiş ve sahip çıkmıştır.¹⁷⁸

- Hz. Nûh kavminin iman etmesi için tüm olumsuz tavırlarına rağmen onlara nezaketle hitap etti.¹⁷⁹ Dünyaya aşırı düşkünlükten dolayı bir kimseye iman nasip

¹⁷³ A'râf 7/63.

¹⁷⁴ Kamer 54/9.

¹⁷⁵ A'râf 7/64.

¹⁷⁶ A'râf 7/64.

¹⁷⁷ Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 58.

¹⁷⁸ Şuarâ 26/111,115.

¹⁷⁹ Hûd 11/28.

olmayacaksa o kişi zorlanmaz. Çünkü dinde zorlama yoktur. İman etmeme konusunda direnç gösterenlere takınılması gereken tavır Hz. Nûh'un bu tavrıdır.¹⁸⁰

- Tevekkül etmek peygamberî bir özelliktir. Hz. Nûh bunu hayatında çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur. Kavminin zorbalarına aldırmandan tebliğ vazifesini uzun yıllar büyük bir gayretle ve sabırla devam ettirmiş, sonucu Rabbinin vermesini istemiştir.¹⁸¹ Hz. Muhammed (s.a.v.)'e, müşriklerin yaptıkları eziyetler karşısında Hz. Nûh gibi sabretmesi tavsiye edilmektedir.¹⁸² Aynı zamanda Rasulullah'a bir teselli vardır.¹⁸³

- İnkârlarını son noktaya getirenler için kurtuluş imkânının kalmadığı, kıssadaki önemli mesajlardandır.¹⁸⁴ Hz. Nûh'un, kavminin iman etmesi ile ilgili ümidi kalmayınca Allah'tan yardım talebinde bulunmuştur.¹⁸⁵ Allah, kullarına kendilerini düzeltmeleri için belli bir süre verir. Ancak bu süre sınırsız değildir.

- Hz. Nûh (a.s.)'un kavminin başına gelenler ibret için anlatılmıştır.¹⁸⁶ Kıssada, peygamberi ve getirdiklerini değersiz görüp kendi nefislerinin hoşuna gidenleri yüceltenlerin acıklı sonu haber verilmektedir. Sonradan gelen insanların bu durumdan ibret almaları istenmektedir.

- Kurtuluşa ulaşmanın ilk şartı îman etmektir. İman etmeyen kişi peygamber oğlu da olsa kurtulması mümkün değildir. Nitekim Hz. Nûh baba şefkatiyle oğluna son kez seslenmiş ve onu kurtarmak istemiştir. Ancak din bağının hükmü, nesep bağının hükmünden daha kuvvetlidir. Oğlu din ve amel bakımından babasına muhalifti.¹⁸⁷ Hz. Nûh diğer taraftan peygamber olarak görevine devam ediyordu. Oğul bu çağrıyı dağa sığınacağını söyleyerek kabul etmemiş ve helak olmuştur. Dünyalık sebeplerin kendini kurtaracağını düşünmek ile Nûh peygamberin oğlunun

¹⁸⁰ es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü 't-Tefâsîr*, trc. Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995, III, 89.

¹⁸¹ Şuarâ 26/117,118.

¹⁸² Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX, 78.

¹⁸³ Sâbûnî, *Safvetü 't-Tefâsîr*, III, 93.

¹⁸⁴ Hûd 11/36.

¹⁸⁵ Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 60.

¹⁸⁶ Şuarâ 26/121.

¹⁸⁷ Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX, 72.

durumu birbirine benzemektedir. Hidâyet Allah'tandır ve o nasip etmez ise babanın peygamber olması hiçbir şeyi değiştirmez.¹⁸⁸

- Nûh peygamberin tevhid mücadelesi ve risâleti anlatma konusundaki gayreti kıssanın önemli mesajlarından biridir. Ne gariptir ki insanlar, bu sabır ve gayretten daha ziyade tûfan hadisesi ile daha fazla ilgilenmişlerdir. Tûfan olayı inanmayan topluma verilen dünyalık bir cezadır. Tûfan'ın ayrıntılarından ziyade bu cezanın geliş sebeplerine yoğunlaşmak ve gerekli mesajları almak daha önemlidir.¹⁸⁹

- İnsan nesli devam ettiği sürece nimeti de azabı da hak edecekler mutlaka olacaktır.¹⁹⁰ Hz. Nûh'un soyundan gelecek insanlar iki kısım olacaktır. Bir kısmı Allah'ın nimetlerine ulaşırken, bir kısmı da dünyaya gereğinden fazla değer verip âhireti unutacaklar. Âhireti unutanlar bir süre dünyadan istifade edecekler ve sonuç olarak imtihanı kaybederek azaba uğrayacaklardır.¹⁹¹

- İyi bir sonuç elde etmek, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınmakla mümkündür.¹⁹² Kıssa da verilen mesajların sonuncusu olarak şunu söyleyebiliriz; Allah'ın gönderdiği peygambere iman eden, onun getirdiği ilâhî buyruklara uygun bir hayat yaşayan ve bu konuda sabır ve gayret gösteren kimseler ebedî hayatta mutluluğu kazanan kimseler olacaktır.¹⁹³

3.4. Hz. Hûd (a.s.) ve Âd Kavmi Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Nûh kavminin tûfan ile helak olmasından sonra, yeryüzünde belli bir müddet insanlar Allah'ın hükümlerine uygun yaşadılar. Ancak daha sonra tevhid inancından sapmalar başladı. Tevhid inancından sapmak sûretiyle yoldan çıkan bu kavim Âd kavmi idi. Yaşadıkları bölge Ahkâf¹⁹⁴ olan Âd kavmi Kur'ân-ı Kerim'de, muhteşem

¹⁸⁸ İsmail L. Çakan- N. Mehmed Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, İstanbul: Acar Basım, 2008, 57.

¹⁸⁹ Selma Çelen, Tefsir Külliyyatında Hz. Nuh Kıssasının Gelişimi, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, 2016, 180.

¹⁹⁰ Hûd 11/48.

¹⁹¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili, Sad. Sıtkı Güllü*, İstanbul: Ofset Baskı, 2008, III, 53.

¹⁹² Hûd 11/49.

¹⁹³ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, III, 175.

¹⁹⁴ Ahkaf 46/21.

saraylar¹⁹⁵ yapan, kendilerine sürüler, oğullar, bahçeler ihsan edilen,¹⁹⁶ yaratılış olarak güçlü ve kuvvetli olan¹⁹⁷ bir kavim olarak tanıtılmaktadır.

Hz.Hûd, Âd kavminin bir ferdi ve kardeşi olarak zikredilmektedir.¹⁹⁸ Kur'ân-ı Kerim'de adı yedi defa geçmektedir.¹⁹⁹ Kıssadaki mesajlar şu şekildedir:

- Sahip olunan nimetler Allah tarafından verilmiştir. Âd kavmi kendilerine verilen nimetler sebebiyle kibre kapılıp şımarıştı. Sahip oldukları güç ve kuvveti kendilerinden bilmekteydiler.²⁰⁰ İhtişam ve gösteriş dolu bir hayat yaşamalarından dolayı Hakkı bırakıp, putlara tapmaya başladılar ve âhireti unuttular. Dünya hayatında sahip olduğumuz her şey Allah'a aittir. Bu bilinç olmazsa insan kibirlenerek hatalar yapabilmektedir.

- Yapmış oldukları köşkleri, Hûd peygambere gidenlerle eğlenmek için inşa etmişlerdir.²⁰¹ Yüksek yerlere binalar yapma sebepleri, zenginliklerini göstermek içindir. Tüm bu davranışlarını dünyada ebedî kalacakları düşüncesi ile gerçekleştirmişlerdir.²⁰² Ancak yaptıkları hiçbir şey onları kurtaramamış ve sonuçta helâk olmuşlardır. Servet ile gösteriş yapmanın ne kadar yanlış olduğu bu kıssada bir kez daha hatırlatılmaktadır.

- Âd kavminin yaptığı hatalardan biri de, kuvvetliyi haklı, güçsüzü haksız olarak görmeleriydi.²⁰³ Zayıf insanlara haklı haksız olmalarına bakmaksızın merhametsizce muamele edip, onlara zulmediyorlardı. Zorba ve barbarca davranışlarıyla insanlara huzur vermiyorlardı.²⁰⁴ Günümüz dünyasına baktığımızda aynı yanlışların devam ettiğini üzülerken görmekteyiz. Âd kavminin ileri gelenleri nasıl ki kendi rahatları ve menfaatleri için diğer insanları değersiz görüyorsa, bugünde gücü elinde bulunduran insanlar diğer insanlara yaşam hakkını çok

¹⁹⁵ Şuarâ 26/128,129.

¹⁹⁶ Şuarâ 26/134.

¹⁹⁷ Fussilet 41/15.

¹⁹⁸ A'râf 7/65.

¹⁹⁹ A'râf 7/65; Hûd 11/50,53,58,60,89; Şuarâ 26/124.

²⁰⁰ Şuarâ, 26/128,130.

²⁰¹ er- Râzî, Ebû Abdullah (Ebü'l Fazl) Fahrudin, *Tefsîr-i Kebîr, Mefâtihu'l- Gayb*, trc. Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci, Ankara: Akçağ yayınları, 1993, XVII, 360.

²⁰² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 360.

²⁰³ Çakan, Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s.59.

²⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, IV, 51.

görüyorlar. Demek oluyor ki bu kıssadan gerekli mesajlar alınmadığı sürece, dünyamızda huzur ve güvenin tam olarak tesis edilmesi mümkün değildir.

- Tevhid inancının zayıflaması problemlerin temelini oluşturmaktadır. Hz. Hûd, kavmini tek olan Allah'a kulluk etmeye davet etti.²⁰⁵ Ancak insanlar onun sözlerine itibar etmedi.

- Akıl, kıymeti bilinmesi gereken önemli bir nimettir. Kıssada Hz. Hûd, kavmini düşünmeye sevk ederek, akıllarını kullanmalarını istemektedir. Anlattıklarının yüzeysel değil, derinlemesine analiz edilmesini beklemektedir.²⁰⁶ Akıl, yaratılan varlıklar içerisinde sadece insana verilmiştir. İnsan kendine verilen bu nimetin kıymetini bilmeli ve kıssalardan gerekli mesajları almalıdır.²⁰⁷ Aklını kullanan bir kişi, Allah'ın emir ve yasaklarına uymanın kendisi için daha faydalı olacağını bilen kişidir.

- Kıssanın önemli mesajlarından biri de, Allah'ın âyetlerinin, eskilerin âdetlerinden daha önemli olduğu gerçeğidir. Hz. Hûd, kavmini büyük bir günün azabı konusunda uyarmaya devam ediyordu. Onlar ise, istediğin kadar bize öğüt ver, bizim için değişen bir şey olmayacaktır. Atalarının yolundan asla dönmeyeceklerini ifade ederek, açıkça Allah'a ve peygambere isyan ediyorlardı. İnsanlar şimdi de bazı konularda, Allah'ın âyetlerinden daha ziyade, eskilerin âdetlerini ön planda tutma konusunda ısrar etmektedirler. Herhangi bir konuda Allah'ın bir âyeti veya peygamberin bir sünneti varsa mutlaka ona uyulmalıdır. Körü körüne eskinin yanlışlarını sürdürmek Âd kavminin bir özelliğidir.

- Allah'a ve peygambere meydan okuyarak, kendi uydurdukları putları tercih etmek, önce nimetlerin yok olmasını sonra da büyük bir cezayı beraberinde getirir.²⁰⁸ Öğütlere kulaklarını tıkayan Âd kavmi, ellerinde bulunan nimetleri yavaş yavaş kaybetmeye başladılar. Günümüzde bile adı unutulmayan meşhur irem bağları ve şehri²⁰⁹ yok oldu. Çok güvendikleri güç ve kuvvetleri ellerinden alındı. Buradan verilmek istenen mesaj şudur ki; dünya ebedî kalınacak bir yer değildir. Sahip olunan

²⁰⁵ A'râf 7/65; Hûd 11/50.

²⁰⁶ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, II, 421.

²⁰⁷ Çakan-Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s.60.

²⁰⁸ A'râf 7/71.

²⁰⁹ Fecr 89/7.

iktidar ve güç, zulüm ve haksızlık için kullanılırsa Allah'ın azabı onları mutlaka durduracaktır.

- Hayır gibi görünen şeylerde şer olabilir. Âd kavmi peygamberlerini dinlemediler. Bunun sonucunda yağmurları kesildi, bağları kurudu. Yine de ders almadılar. Azap için gönderilen bulutu görünce sevindiler. Her zaman yağmur ve bereket getiren bulut bu sefer azap için gönderilmişti.²¹⁰ İnsanlar başlarına gelen olaylardan dersler çıkarmalıdır. Şer gibi görünen olaylardan hayır, hayır gibi görünen olaylardan şer çıkabileceği unutulmamalıdır.

- Âd kavminde önemli ibretler vardır. Kendini güçlü ve rakipsiz olarak gören bu zorba insanlar, bir rüzgâr ile çaresiz kalmışlar ve alçaltıcı bir azaba uğramışlardır. Âhirette ise daha şiddetli bir azap onları beklemektedir.

- Kur'ân'da cezanın ne şekilde olduğu ile ilgili şunlar geçmektedir; Sayha(korkunç ses),²¹¹ racfe(dehşetli bir sarsıntı),²¹² sarsarin âtiye(dehşetli bir kasırğa),²¹³ riyhal akîm(silip süpüren rüzgâr).²¹⁴ Arkasında birçok ibretler bırakan Âd kavmi bu şekilde tarih sahnesinden silinmiştir.

- Kıssanın son ilahi mesajı şudur ki; kurtuluş her zaman olduğu gibi Allah'a ve peygamberine iman edenlerin oldu. Allah'ın rahmeti, kendine inanan ve inancını yaşayanlarla beraber olmaya devam edecektir.²¹⁵

3.5. Hz. Sâlih (a.s.) ve Semûd Kavmi Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Âd kavminin helak edilmesinden sonra, Hz.Hûd ve beraberindeki îman edenler Allah'ın rahmeti ile kurtulmuşlardı. Bu insanlar başlangıçta tevhid inancına uygun bir yaşam sürmekteydiler.²¹⁶ Daha sonra tevhid inancından uzaklaşarak putlara tapmaya başladılar.²¹⁷ Bu kavim, Kur'ân-ı Kerim'de genellikle Âd kavmi ile beraber zikredilen Semûd kavmi idi. Bu kavim kendilerinden önce yaşayan Âd kavminin sahip olduğu bütün imkânlarla ve nimetlere sahipti. Kayalar içerisine çok

²¹⁰ Ahkâf 46/24,25.

²¹¹ Hûd 11/67.

²¹² A'râf 7/78.

²¹³ Hakka 69/6.

²¹⁴ Zâriyât 51/41.

²¹⁵ A'râf 7/72, Hud 11/58.

²¹⁶ Ahmet Güç, "Âd" *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 2008, XXXVI, 33.

²¹⁷ Şuarâ 16/141.

sağlam evler inşa etmişler ve burada yaşamışlardır. Güç ve kuvvet sahibi olmaları şımarmalarına ve âhireti unutmalarına sebep olmuştur.

Kur'an'da yirmi altı yerde adı geçen Semûd kavmine gönderilen peygamber Hz. Sâlih'ti.²¹⁸ Sâlih(a.s.) Semûd kavmine mensup, güvenilen ve kendinden büyük umutlar beklenen bir kişi idi.²¹⁹

- Hz. Sâlih de diğer peygamberler gibi ilk mesajını; Allah'a inanmak, ona kulluk etmek ve âhirete inanç olarak belirlemiştir.²²⁰ Ancak kavmi bu temel ilkelere yüz çevirmiş ve kabul etmemiştir.

- Kıssanın mesajlarından biri, peygamberlerin getirdiği mesajlara karşı ilk direnç gösterenler genellikle toplumun önderleri olmuştur. Söz sahibi kimseler iktidar hırsıyla zorba ve bozgunculuk yaparak toplumsal düzeni bozar ve insanların huzurlarını kaçırlar. Toplum, bu fesat çıkarıcı insanların yolundan giderse tıpkı Semûd kavmindeki dokuz kişilik çetenin kendilerine uyanları felakete götürdükleri gibi hüsrana uğrarlar.²²¹

- Mü'min; inanan, inandığına sahip çıkan kimse demektir. Peygamberine ve getirdiklerine sonuna kadar itaat eden kişidir.²²² Kendisine inanan az sayıdaki insan, zorba ve bozguncuların baskılarına rağmen Hz. Sâlih'e sahip çıkmışlar ve îmanlarından vazgeçmemişlerdir.²²³ Şartlar ne olursa olsun inandığı değerlere sahip çıkmak önemli bir mesajdır.

- Mucize olarak gönderilen devenin imtihan olması. Semûd kavmi ısrarla bir mucize istemiş,²²⁴ Allahü Teâlâ da, peygamberini desteklemek ve imtihan olması için bir deve göndermiştir.²²⁵ Deveye zarar vermemeleri konusunda uyarıldılar.²²⁶ Zarar verildiğinde cezaya uğrayacakları bildirildi.²²⁷ Deveyi kestiler.²²⁸ Helâk

²¹⁸ A'râf 7/73

²¹⁹ Hûd 11/62

²²⁰ Hûd 11/62

²²¹ A'râf 7/74; Neml 27/45,48; Şuarâ 26/151,152; Kamer 54/29; Şems 91,12.

²²² A'râf 7/75.

²²³ Çakan- Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s.70.

²²⁴ Şuarâ 26/154.

²²⁵ Kamer 54/27.

²²⁶ Hûd 11/64.

²²⁷ Şuarâ 26/156.

²²⁸ Hûd 11/65.

edildiler.²²⁹ Verilen mesaj şudur ki; Allah'ın emrine karşı gelmek cezayı beraberinde getirmektedir.

- Allah tuzakları bozandır. Allah'ın âyetlerini ve peygamberin uyarılarını kendi hâkimiyetleri için bir tehlike olarak gören ve bu konuda tuzak kuranların tuzakları, Semûd kavmi örneğinde olduğu gibi boşa çıkartılır ve Allah'ın azabı ile sonuçlanır.²³⁰

- Kıymeti bilinmediği zaman nimetler elden gider. Sâlih peygamberin kavmine hâkim olan durum, yeme-içme ve sağlam-güzel evler peşinde koşma gibi maddî lezzetlerdir.²³¹ Bunları kendilerinden bilmişler ve kibre kapılmışlardır. İnsanlar güç ve kuvvetlerine güvenerek şımarmamalı, sahip olunan nimetlerin Allah tarafından verildiği unutulmamalıdır.²³²

- Allah'ın azabına kimse engel olamaz. Semûd kavmi uyarıları dikkate almadı. Yaptıkları evlere çok güvendiler, kimsenin yıkamayacağına inanıyorlardı. Ancak güvendikleri şeyler onları koruyamadı.²³³

- Sahipsiz bir devenin su içmesi, istediği gibi beslenmesi, ona zarar verilmemesi, onun da yaşam hakkına sahip olduğunun belirtilmesi, toplumdaki zayıf kimselere sahip çıkılması ve kamusal imkânlardan istifade ettirilmesi, kıssanın önemli mesajlarından biridir.

- Geçmiş tecrübelerden ibret alınmaz ise aynı kötü sonuçlar insanların başına gelmektedir. Semûd kavmi pişman olmalarına rağmen azaptan kurtulamadılar. Çünkü tevbeleri gereken zaman içinde olmamış, azabın geldiği sırada olmuştur.²³⁴ Tevbe etmeyi sürekli erteleyenler, tevbe için fırsat bulamayacaklarını unutmamalıdır. Semûd kavmi, Âd kavminin başına gelenlerden ders almadı ve onlar gibi ibretlik bir sonla helâk oldular.²³⁵

²²⁹ Hicr 15/83,84.

²³⁰ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, VI, 125.

²³¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 364.

²³² A'râf 7/74.

²³³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V, 390.

²³⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 365.

²³⁵ A'râf 7/7; Hud, 11/67,95; Fussilet 41/13; Hakka 69/5.

3.6. Hz. Lût (a.s.) ve Kavminin Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de kıssası anlatılan ve üzerinde hassasiyetle durulması gereken kavimlerden biri de Lût (a.s.)'un kavmidir. Hz. Lût kendi kavmine değil, yapısını bilmediği farklı bir toplum için görevlendirilmiştir.

Hz. Lût, Kur'ân'da, ilim ve hikmet sahibi,²³⁶ Allah'ın rahmetine eren²³⁷ ve seçkin bir kimse²³⁸ olarak tanıtılmaktadır.

Lût (a.s.)'un gönderildiği kavim, Allah'a isyan eden, peygamberleri yalancılıkla itham eden ve yol kesen bir kavimdi. Bütün bunların yanında, daha önce hiç kimsenin yapmadığı yüz kızartıcı bir günaha bulaşmışlardı. Bu günahın adı eşcinsellikti. Tüm bunlar bir araya gelince zorlu bir süreç Lût peygamberi bekliyordu.²³⁹

- Ahlâksızlık/iffetsizlik konusunda akla ilk gelen kavim Lût kavmidir. Erkek erkeğe cinsel ilişkide bulunarak, dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı bu çirkin davranışı yapan ilk toplumdur.²⁴⁰

- İhtiyaçların meşru bir şekilde karşılanması gerekir. Kıssanın en önemli mesajını bu konu oluşturmaktadır. İnsan yaratılışı gereği ihtiyaçları olan bir varlıktır. Bu ihtiyaçlardan biri de cinselliktir. Allah, bu gereksinimin giderilmesi için kadın ve erkeğin evlenmesini şart koşturmuştur. Lût kavmi, Allah'ın bu hükmünü çiğneyerek fitrata uygun olmayan yolu tercih etmiştir. Erkeklerle ilişki kurarak ahlâksızlıkta en önde giden toplum olmuşlardır.

- Lût kavminin yaptığı ahlâksızlık konusunda insanlık dikkatli ve bilinçli olmak zorundadır. Farklı isimler kullanılarak bu büyük günah günümüzde de işlenmektedir. Özgürlük adı altında bu eylem savunulmakta, dernekler kurulmakta ve meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Bazı cahil Müslümanlar da bu yanlışa ortak olmaktadır.

²³⁶ Enbiyâ 21/74.

²³⁷ Enbiyâ 21/75.

²³⁸ En'âm 6/86.

²³⁹ Abdülhalim Güneş, Kur'ân-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Lût (a.s.) Kıssası, *Yüksek Lisans Tezi*, Bursa, 2012, 27.

²⁴⁰ Güneş, Kur'ân-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Lût (a.s.) Kıssası, 30.

- Eşcinsellik neslin devamını tehlikeye düşürmekte ve insanın itibarını ayaklar altına almaktadır.²⁴¹ Gençlerin bu konuda uyarılması büyük önem arz etmektedir. İnternet ve sosyal medya bu ahlâksızlığı meşru göstermeye çalışmakta, sözde internet fenomenleri, davranışlarıyla bu çirkin yolu açmaya çalışmaktadırlar.

- Eşcinsellik dışında bu kavmin yaptığı başka çirkin işler de vardı. Yol kesmek, toplantılarda edepsizce davranışlarda bulunmak, yaptıkları ahlâksızlığı yaymaya çalışmak bunlardan bazılarıdır.²⁴² Bu gibi hayâsızlıklardan dolayı kadınlara ihtiyaç duymuyorlar ve neslin devamı tehlikeye giriyordu.²⁴³ Birbirlerine zulmetmek, sövmek, zar ile oynanan oyunlar oynamak, kadınların erkek kıyafeti, erkeklerin de kadın kıyafeti giymeleri bu kavmin hatalı davranışları arasında yer almaktadır.²⁴⁴

- Evlilik kurumu ahlâki açıdan toplumun sigortası konumundadır. Allah, çarpık bir ilişki anlayışını ortadan kaldırmak ve toplumu ıslah etmek için bir elçi göndermiştir.²⁴⁵ Ahlâklı olmanın önemi bu kıssa ile bir kez daha hatırlatılmaktadır.

- Bir kişi davasına sahip çıkmak adına zorluklarla mücadele etmelidir. Hadlerini fazlasıyla aşan kavminin tehditlerine rağmen Lût (a.s.) davasından vazgeçmeyerek bizlere örnek olmuştur.²⁴⁶

- Peygamber hanımı olmak kurtuluş için yeterli değildir. İman olmadıktan sonra hiçbir akrabalık bağı azaba engel olamaz.²⁴⁷ Hiç kimse anne, baba veya başka bir yakının kendisini kurtaracağını düşünmemeli, herkes kendi hesabını kendi vereceği için sorumluluk içerisinde hareket etmelidir. Hz. Lût (a.s.)'un hanımı peygamber hanımı olduğu için farklı bir muameleye tâbi tutulmamış, kavmi gibi helâk olmuştur.²⁴⁸

²⁴¹ Güneş, Kur'ân-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Lût (a.s.) Kıssası, 79,80.

²⁴² Ankebût 29/28,29.

²⁴³ Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 397.

²⁴⁴ Kurtubî, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 398.

²⁴⁵ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, s. 262.

²⁴⁶ Kemal Polat, "Lût Kıssasına Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân Perspektifinden Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", *AÜİFD*, Erzurum, 2015, sy. 24, s.153.

²⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, II, 415.

²⁴⁸ Hûd 11/81.

- Lût (a.s.) kavmi, ahlâksızlıklarının bedelini ağır bir şekilde ödemiştir. Onların azabı, korkunç bir deprem, volkan patlaması ve üzerlerine pişirilmiş taşlar yağdırılarak gerçekleşti.²⁴⁹ Bu şekilde tarih sahnesinden silindiler.

- İnançsızlığı ve ahlâksızlığı yaşam biçimi haline getirenler, Lût kavminin başına geldiği gibi bir felaketle karşı karşıya kalabilirler.²⁵⁰

3.7. Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.) Kıssasındaki İlahî Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de ismi en çok zikredilen iki peygamberden biri Hz. İbrahim (a.s.)'dir. Altmış dokuz defa adı geçen Hz. İbrahim Kur'ân'da; âlemlere seçkin kılınan,²⁵¹ Allah'ın dostu,²⁵² Allah'ın selamına mazhar olan,²⁵³ güzel bir nesil sahibi,²⁵⁴ kendisine suhuf verilen,²⁵⁵ görevini tam yapan,²⁵⁶ verdiği söze sâdık,²⁵⁷ insanlar için güzel bir örnek,²⁵⁸ vb. özelliklerin sahibi olarak tanıtılmaktadır. Kıssanın mesajlarını şu şekilde ifade edebiliriz:

- Hz. İbrahim, Hristiyan ve Yahudilerin sahiplenmelerine rağmen, Kur'ân'ın ifadesiyle tam bir Müslüman'dır.²⁵⁹ Allah'a inanan, îmanında samimi bir insandır. Onu en iyi anlaması ve anlatması gereken kimselerin biz Müslümanlar olması gerekir.

-Kıssanın önemli mesajlarından biri de, verilen sözün mutlaka yerine getirilmesidir. Hz. İbrahim, Allah'a vermiş olduğu, oğlunu kurban etme sözünü tereddüt etmeden yerine getirmiştir. Sözüne sâdık olmasından dolayı Allah, Hz. İsmail yerine bir kurban göndermiştir.²⁶⁰ Hz. İbrahim, diliyle doğruyu söyleyen, yaşantısıyla bunu ispat eden bir kişidir. Sıddîk namıyla Kur'ân'da adı geçen üç peygamberden biridir. Sözünün eri olmak İbrahimî bir davranıştır.

²⁴⁹ Kamer 54/34,38; Hicr 15/73,74; Şuarâ 26/173.

²⁵⁰ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, III, 189.

²⁵¹ Bakara 2/130.

²⁵² Nisâ 4/125.

²⁵³ Sâffât 37/109.

²⁵⁴ Bakara 2/124.

²⁵⁵ A'lâ 87/19.

²⁵⁶ Bakara 2/124.

²⁵⁷ Sâffât 37/105

²⁵⁸ Mümtehine 60/4.

²⁵⁹ Al-i İmran 3/67.

²⁶⁰ Sâffât 37/103,107.

- Allah'ın emri karşısında Hz. İsmail'in teslimiyeti, kıssanın önemli mesajları arasında yer almaktadır. Hz. İsmail bu olay meydana geldiğinde 13 yaşındaydı.²⁶¹ Hz. İbrahim'in gördüğü rüyayı oğluna anlatması, onun nefsini bu olaya alıştırmak ve teslimiyetini sağlamak içindir.²⁶² Küçük yaşına rağmen Hz. İsmail'in verdiği karşılık şu şekildedir: "Babacığım, sana verilen emri yerine getir, İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."²⁶³ Bu cevap teslimiyetin zirvesini göstermektedir. Baba ve oğul bu imtihan sürecinde iyi işler yaptıkları için, Allah onlara genişlik vermiş ve sıkıntılı durumdan onları kurtarmıştır.²⁶⁴ Allah'ın emirleri karşısında gerekli hassasiyet gösterilmeli ve emirlere itaat edilmelidir.

- Misafirlere kıymet verilmesi, onlara gereken ilgi ve alâkanın gösterilmesi, kıssada verilmek istenen mesajlardandır.²⁶⁵ Hz. İbrahim gelen misafirleri güzelce karşılamış, oturmaları için yer göstermiş, rencide olmamaları için yemek hazırladığını söylememiştir. Sessizce gidip en semiz hayvanını kesmiş ve ikram etmiştir.²⁶⁶ Günümüzde, misafirlerine ikram ettiği her şeyi sosyal medyada yayınlayanların bu kıssadan alacakları önemli mesajlar bulunmaktadır. Misafir ağırlama konusunda Hz. İbrahim örnek alınmalıdır.

- Allah'ın dostu (Halîl) olma şerefini elde etmiştir.²⁶⁷ Elmalılıya göre halîl; bir kimsenin işleri ve sırları arasına giren ve sevgisi kalbinin her yerine nüfuz eden dostu demektir.²⁶⁸ Hz. İbrahim hayatı boyunca Allah'ın rızasını ön planda tutmuş, Allah sevgisi zerrelere kadar işlemiş, Mevlaya tevekkül ve dua etmiştir. Bu gibi özellikleri ile Allah'ın dostu vasfını kazanmıştır.²⁶⁹

- Üsve-i hasene (güzel bir örnek) oluşu. Hz. İbrahim (a.s.) Kur'ân'da, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte güzel bir örnek olarak geçen iki peygamber'den

²⁶¹ el-Beyzâvî Nâsiruddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, trc. Şadi Eren, İstanbul: Selsebil Yayınları, 2011, III, 715.

²⁶² Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, III, 716.

²⁶³ Sâffât 37/102.

²⁶⁴ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, III, 718.

²⁶⁵ Zâriyât 51/25,30.

²⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, V, 509.

²⁶⁷ Nisâ 4/125.

²⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, III, 184.

²⁶⁹ Fatma Aygün, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İbrahim ve İnsanlığa Mesajı, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2006, 133.

biridir.²⁷⁰ Sadakati, teslimiyeti, sabrı vefası vb. özellikleri örnek alınmalı ve hayatımızda etkin olmalıdır.

- Akıl nimeti aktif olarak kullanılmalıdır. Hz. İbrahim tevhid mücadelesi boyunca akıl argümanını en çok kullanan peygamberlerden biridir. Babasını, Nemrud'u ve kavmini sürekli düşünmeye çağırması, puta tapmanın mantıksız olduğunu söylemesi, insanların akıllarını kullanarak yapılan yanlışların farkına varabileceğini göstermek içindir.²⁷¹ Yapılan yanlışlara cahilce sahip çıkmak doğruyu görmeye en büyük engeli oluşturmaktadır.

- Kıssanın mesajlarından biri de, her şeye rağmen babaya merhamet ve nezaket ile davranmanın gerekliliğidir. Hz. İbrahim, babası çok katı bir müşrik olmasına rağmen, ona tüm merhamet ve sıcaklığıyla hitap etmiştir. Babacığım diye söze başladığı her zaman ve mekânda onu şirk batağından kurtarmaya çalışmıştır. Babası, onun bu güzel çağrılarını tehditle karşılık vermiştir. Ancak Hz. İbrahim evlat olma bilinciyle hareket ederek onun iyiliğini istemeye devam etmiştir. Anne-babaya şefkat ve merhamet ile muamele edilmeli, güzel sözler söylenmelidir.

- Ateşe atılması, göç etmek zorunda kalması, evlat kurban etmesi vs. gibi birçok zorlu imtihandan başarı ile çıkmıştır. Başımıza gelen olayları imtihan bilinciyle karşılamak ve ona göre hareket etmek Allah'ın rızasını beraberinde getirecektir.

- Kabul edilebilir bir dua nasıl olmalıdır? Bu kıssada bu sorunun cevaplarını bulmak mümkündür. Öncelikle hayırlı bir amel'in ardından dua etmek gerekir.²⁷² Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, Kâbeyi inşa ettikten sonra dua etmişlerdir.²⁷³ Duada sadece şahsi isteklerde bulunmak yerine aile ve bütün mü'minleri duaya dâhil etmek gerekir.²⁷⁴ Duada ısrarcı olmak ve netice alıncaya kadar duaya devam etmek, duanın kabul edilmesi için önemlidir.²⁷⁵ Evlat isteyen anne-babalara bu kıssada güzel bir dua öğretilmektedir. Hz. İbrahim şu şekilde dua etmiştir: ‘‘Rabbim! Bana hayırlı bir evlat

²⁷⁰ Mümteherine 60/4.

²⁷¹ Bakara 2/38; Enbiyâ 21/66,67; En'âm 6/74.

²⁷² İbrahim Canan, *Hz. İbrahim'den Mesajlar*, İzmir, Işık yayınları, 2004, 152.

²⁷³ Bakara 2/127,129.

²⁷⁴ İbrahim 14/41.

²⁷⁵ Canan, *Hz. İbrahim'den Mesajlar*, 153.

ver.’’²⁷⁶ Evlat olsun da nasıl olursa olsun veya illaki erkek evlat talebi doğru değildir. Hz. İbrahim gibi hayırlı evlat istenmeli ve cahilce isteklerden kaçınılmalıdır.

Bu kıssa dikkate alındığında bize düşen, Allah’ın dostu olma şerefini elde eden bir peygamberi örnek almak ve mesajlarına kulak vermektir.

3.8. Hz. Yâkup (a.s.) ve Hz. Yûsuf (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Kur’ân-ı Kerim’de yirmi yedi defa adı geçen Hz. Yûsuf; ilim ve hikmet sahibi,²⁷⁷ rüya yorumlayabilen,²⁷⁸ kudret ve egemenlik sahibi,²⁷⁹ seçkin bir kul,²⁸⁰ olarak tanıtılmaktadır. Kıssası farklı sûrelerde parça parça değil, Yûsuf suresinde toplu olarak anlatılmaktadır. Hayatının anlatıldığı kıssa kıssaların en güzeli olarak ifade edilmektedir.²⁸¹ Mesajları şu şekildedir:

- Kıskançlık, insanlara hata yaptıran bir duygudur. Hz. Yâkup (a.s.)’ un küçük Yûsuf ile biraz yakından ilgilenmesi diğer kardeşleri rahatsız etti. Onu öldürmeyi bile düşündüler. Babalarına yalan söyleyerek sahraya götürdüklerinde Yûsuf’a eziyet ettiler ve öldüresiye dövdüler.²⁸² Daha sonra kuyuya atarak kurtulma fikrinde karar kıldılar.²⁸³ Şeytan ve nefis bu duyguyu kullanarak insanları birbirine düşürmektedir. Günümüzde insanların arasındaki problemlerin birçoğu kıskançlık duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu kıssa doğru okunduğunda, insanlar ve akrabalar arasındaki birçok sorun kendiliğinden çözülecektir.

- Günah işleyenlerin değişmeyen psikolojik yapısı. Kıssada da ifade edildiği gibi insanlar bazı durumlarda, nefislerini rahatlatmak ve mutlu olmak için şeytanın da vesvesesiyle günah işlemekte tereddüt etmezler. Onların teselli bulduğu nokta ise, sonra tevbe eder iyi bir insan olurum düşüncesidir.²⁸⁴ Günümüzdeki insanlar da aynı psikolojik yapıya sahip bulunmaktadır. Gerek ihmal edilen ibadetler konusunda gerekse de işlenen günahlara tevbe etmede hep bir erteleme söz konusu olmaktadır.

²⁷⁶ Sâffât 37/100.

²⁷⁷ Yûsuf 12/22.

²⁷⁸ Yûsuf 12/21.

²⁷⁹ Yûsuf 12/56.

²⁸⁰ Yûsuf 12/24.

²⁸¹ Yûsuf 12/3.

²⁸² Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vîl*, II, 397.

²⁸³ Yûsuf 12/8,9.

²⁸⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, II, 445.

Sonra telafi ederim cümlesi şeytanın bir kandırmasıdır. İnsanlar bu konuda hassas olmalıdır.

- Kıssada verilen önemli mesajlardan biri de Hz. Yâkup (a.s.)'un gösterdiği sabırdır. Biricik oğlu Yûsuf'tan koparılan Hz. Yâkup, ağlamak sızlamak yerine, kendini kaybetmeden, sükûnet içerisinde hareket etmiş ve güzel bir sabır örneği sergilemiştir.²⁸⁵ Bizim başımıza da istenmeyen olaylar geldiğinde, Yâkup (a.s.) gibi sabır göstermeli ve Allah'a güvenmeliyiz.

- Kıssanın vermek istediği en önemli mesaj, şartlar ne olursa olsun kişinin iffetini her daim muhafaza etmesidir. Hz. Yûsuf, kendisini himayesine alan ve Züleyha ismiyle meşhur olan Aziz'in hanımı ile ilgili bir imtihana tâbi tutulmuştur.²⁸⁶ Yûsuf (a.s.) hem fiziki olarak hem de ahlâki olarak güzel bir yaratılışa sahipti.²⁸⁷ Delikanlılık çağındaki yakışıklı bir erkek için en zor imtihanlardan biri cinsellik ile ilgili arzu ve isteklerdir. Züleyha, Yûsuf (a.s.)'a zina teklifinde bulunmuştur. Tüm imkânlar müsait olmasına rağmen Hz. Yûsuf, Allah'ın haram kıldığı bu çirkin fiili işlememiştir. Kıyâmete kadar gelecek insanlar ve özellikle gençler için büyük bir irade örneği sunmuştur. İffet ile ilgili aynı sorumluluk bayanlar içinde geçerlidir.

- Zinaya karşı zindanı tercih eden bir peygamber.²⁸⁸ Hz. Yûsuf, kendisi için kurulan birçok cazibeli tuzak sarmalıyla karşı karşıya kalmıştır. Genç ve yakışıklı olan Hz. Yûsuf bütün bu imtihanları başarıyla geçmiştir. Allah ona sebat vermiş, geçici lezzet olan zina fiilini işlemek yerine zindanda kalmayı tercih etmiştir.²⁸⁹ Onun bu iffetli yaşamını örnek alarak edepli ve nezih bir hayat geçirmek isteyen mü'min gençler ve tüm mü'minler, haramlardan kaçınmalı ve Yûsuf (a.s.)'un iffet ve ahlâkını örnek almalıdır.²⁹⁰ Bu şekilde bir imtihan ile karşılaşan bütün mü'minler,

²⁸⁵ Yûsuf 12/18.

²⁸⁶ Yûsuf 12/23,33.

²⁸⁷ Kerim Şükrü Ünlü, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân'da Hz. Yûsuf Kıssası", *Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir, 2015, 83.

²⁸⁸ Yûsuf 12/33.

²⁸⁹ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vil*, II, 410.

²⁹⁰ Abdullah Yıldız, *Yusuf'un 3 Gömleği*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2006, 132.

nefsi ve nesli korumak için, ‘‘Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.’’²⁹¹ Ayetini sürekli hatırlarında tutmalıdır.

- Allah’ın verdiği yetenekler sadece şahsi menfaatler için değil, insanların hayrı ve Allah rızası için kullanılmalıdır. Hz.Yûsuf’a rüya yorumlama yeteneği verilmiştir. Bu yeteneğini şahsı için kullanmamış, kavmi ve diğer insanların istifadesine sunmuştur. Rüya yorumlamadaki başarısından dolayı haksız yere girdiği zindandan çıkmış ve önemli bir vazifenin sahibi olmuştur.²⁹² Allah her insana farklı yetenekler vermiştir. Önemli olan bu yeteneğin Allah tarafından verildiğinin farkına varmak ve bunu insanların yararı için kullanmaktır.

- Nimetleri iktisatlı kullanmak ve tedbirli hareket etmek kıssanın önemli mesajlarından. Hz. Yûsuf, Kral’ın gördüğü rüyayı tam isabetle yorumlamış ve gerekli tedbirleri almıştır. Bunun neticesinde Mısır ve çevresi kıtlıktan kurtulmuştur.²⁹³ Sahip olunan imkânlar ebedî değildir. Onları doğru şekilde ve iktisatlı kullanmak, ihtiyaç olduğunda hem kendimiz hem de çevremiz için faydalı olacaktır.

- Affetmek önemli bir erdemdir. Hz. Yûsuf, kendisini kıskanan ve çok sevdiği babasından ayıran kardeşlerini her şeyi unutarak affetmiş ve intikam almamıştır. Onları rencide etmemek için yaptıkları hatalarını yüzlerine vurmamıştır.²⁹⁴ Küçük hataları affedemeyen, basit meseleler için yıllarca birbirine küs olan günümüz insanı bu erdemli davranıştan örnek almalıdır.

- İnsan, iffetli ve ahlâklı bir hayat yaşadığında zindandan vezirliğe yükselebildiği gibi, iffetsiz ve ahlâksız bir hayatı tercih ettiğinde, sultanlık makamından düşüp sıradan bir insan haline de gelebilir. Kıssa bu açıdan iyi analiz edilmelidir.

- Kıssanın anlatıldığı yûsuf sûresinin son âyetinde ise, insanın hidâyet konusunda aradığı her şeyi Kur’ân’da bulabileceği ifade edilmektedir.²⁹⁵

²⁹¹ İsra 17/32.

²⁹² Yûsuf 12/54-57.

²⁹³ Yûsuf,12/47-50.

²⁹⁴ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vîl*, II, 440.

²⁹⁵ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, II, 502.

3.9. Hz. Mûsa (a.s.) ve Hz. Hârûn (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Hz. Mûsa Kur'ân-ı Kerim'de, otuz dört surede kıssası anlatılan, yüz otuz altı defa ile ismi en çok zikredilen peygamber'dir.²⁹⁶ Kur'ân'da, hem rasul hem nebi,²⁹⁷ seçkin kılınan,²⁹⁸ Allah katında şerefli bir kimse,²⁹⁹ güçlü ve güvenilir,³⁰⁰ Allah ile aracısız konuşan³⁰¹ bir kimse olarak tanıtılmaktadır. Kıssadaki önemli mesajlar şunlardır:

- Allah verdiği sözü mutlaka yerine getirir. Hz. Mûsa'nın annesine Allah'ın bir va'd'i vardı.³⁰² Verilen bu söz kısa süre içinde gerçekleşti.³⁰³ Kıssanın verdiği ilk mesajlardan biri, verilen sözün yerine getirilmesidir.

- Görülen bir yanlışa müdahale etmek gerekir. Hz. Mûsa, şahit olduğu bir kavgayı engellemek için müdahalede bulunmuş ve istemeyerek de olsa bir kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bu işin şeytandan olduğunun farkına vararak bağışlanma dilemiş ve affedilmiştir.³⁰⁴ Tüm iyi niyetimize rağmen bazen sonuçlar olumsuz olabilmektedir. Ancak bir mü'min gördüğü yanlışa kayıtsız kalmadan onu düzeltmeye çalışmalıdır. Hz. Mûsa bu olayda zayıf kişinin yanında yer alarak erdemli bir davranış sergilemiştir.³⁰⁵

- Yabancı bir erkekle konuşmak durumunda kalan bir bayan ne şekilde hareket etmelidir? Kıssadaki önemli mesajlardan biri de bu sorunun cevabında gizlidir. Hz. Mûsa istemeden de olsa bir kişinin ölümüne sebep olduğu için Medyen'e hicret etmiştir. Orada Hz. Şuayb'ın iki kızına hayvanlarını sulama konusunda yardım etmiştir. Kızlardan birinin Hz. Mûsa ile konuşma esnasındaki edep ve hayâ içerisindeki tavrı çok önemlidir.

Günümüzde yabancı bir erkek ve yabancı bir kadının birbirleriyle konuşmak durumunda kaldıklarında bu şekilde davranmaları gerekmektedir. Maalesef bu

²⁹⁶ Ömer Faruk Harman, "Musa" *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, XXXI, 210.

²⁹⁷ Meryem 19/51.

²⁹⁸ A'râf 7/144.

²⁹⁹ Ahzâb 33/69.

³⁰⁰ Kasas 28/26.

³⁰¹ Nisâ,4/164.

³⁰² Kasas 28/7.

³⁰³ Kasas 28/13.

³⁰⁴ Kasas 28/16-17.

³⁰⁵ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, IV, 220.

konuda gereken mesajların alınmadığı görülmektedir. Ciddiyetten uzak konuşmalar, laubali tavırlar çok rahat bir şekilde sergilenmektedir. Hz. Ömer yabancı bir erkekle konuşması gereken bir kadının, yüzünü örtmesini hayâli bir davranış olarak değerlendirmiştir.³⁰⁶

- Herhangi bir işte çalışan kimsenin liyakatli ve güvenilir olması gerekmektedir. Kıssadan anlaşıldığına göre, Hz. Şuayb bu iki özelliği sebebiyle Hz.Musa'yı ücretli olarak tutmuştur.³⁰⁷

- Kıssa, olumsuz insan tiplerine dikkat çekmekte ve bu şekilde uyarılarda bulunmaktadır. Firavun; Allah'a karşı ilahlık iddiasında bulunması, zorba ve zalim olması gibi özellikleriyle olumsuz bir devlet başkanı olarak tanıtılmaktadır. Yönetici konumundaki insanlara önemli mesajlar verilmektedir.³⁰⁸

Hâman; Firavun'un veziri olduğu gibi rivayetler olsa da, Amon rahiplerinin kullandığı bir ünvanı olabilir. Mısırda inşaat işlerinden sorumlu olumsuz bir profildir.³⁰⁹ Bu görevi zalim Firavun'un istekleri doğrultusunda yerine getirmiştir.

Kârun; Zenginliğiyle övünen, gösterişi seven ve şımarık bir kişi olarak tanıtılmaktadır. Sahip olduğu büyük serveti kendi çalışmasına ve bilgisine bağlayarak böbürlenmiş ve yeryüzünde ihtişamla dolaşmıştır.³¹⁰ Allah'ın mesajlarına direnen ve ekonomik gücünü zalimce kullanarak, kendini kurtaracağını düşünen, muhtaç insanlara el uzatmayan insanların her dönemdeki tipik bir örneğidir.³¹¹

Kur'ân, bu olumsuz insan tiplerinin sonlarının hüsrân olduğunu haber vermekte ve insanları bu davranışlardan sakınmaları konusunda uarmaktadır.³¹²

- Hidâyeti verecek olan Allah'tır. Şirk ve zulmün en büyük temsilcilerinden biri olan Firavun'un hanımı Âsiye'ye hidâyet nasip olmuş ve Kur'ân'da mü'minler için örnek gösterilmiştir.³¹³ Hz. Nûh ve Hz. Lût peygamberlerin hanımları cennete gidecek imkânlarla sahip iken, küfürleri sebebiyle kaybetmişler ve cehenneme layık

³⁰⁶ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân* IV, 177.

³⁰⁷ Kasas 28/26.

³⁰⁸ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, 30.

³⁰⁹ Şaban Kuzgun, "Haman" *DİA*, İstanbul, TDV yayınları, 1997, XV, 436,437.

³¹⁰ Harman, "Kârun" *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 2001, XXIV, 520.

³¹¹ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, 37.

³¹² Ankebût 19/39,40.

³¹³ Tahrîm 66/11.

olmuşlardır. Ancak îmanı ve ihlâsı ile Âsiye cenneti kazanmıştır. Sâliha bir kadın şartlar ne kadar zor olursa olsun Allah’a güvendiğinde mutlaka kurtuluşa erecektir.³¹⁴

- Mucize, görmek isteyenlere hidâyet görmek istemeyenlere dalâlet getirir. Firavun, Hz. Mûsa (a.s.)’dan mucize istemiş ve Hz. Mûsa’nın kullandığı âsâsı, Allah’ın izni ile yılanı dönüşmüştür. Sonra ikinci mucize olarak eli beyaz ışık saçmaya başladı.³¹⁵ Ancak, inkârda sınırları zorlayan Firavun, bunun bir büyü olduğunu söyledi ve dalâletini artırdı. Sihirbazlarını devreye sokarak galip gelmeyi düşündü. Hz. Mûsa ve devrin en önemli sihirbazları karşılaştılar ve sihir karşısında kazanan, Allah’ın izni ile Hz. Mûsa’nın mucizesi oldu.³¹⁶ Firavun’un aksine sihirbazlar bunun mucize olduğunu anladılar ve hemen secdeye kapanarak îman ettiler.³¹⁷

- Firavun’u bekleyen hazin son. Tüm uyarılara rağmen Firavun yola gelmedi. Hz. Mûsa (a.s.) ve inananları imha etmeyi planladı. Onlar denizden sağ-salim geçerken Firavun ve adamları boğularak helak oldular.³¹⁸ Firavun, işin sonuna geldiğini anlayınca inandım dedi. Kıssanın mesajlarından biri de şu şekilde ortaya çıktı; Son nefesteki iman herhangi bir fayda sağlamayacaktır.³¹⁹ Firavun’dan geriye kalan, ibret olması için karaya çıkan kokuşmuş bir cesetti.³²⁰ Günümüze kadar bozulmadan gelen bu ceset akıl sahibi insanlara pek çok mesajlar vermektedir.

- Allah tevbeleri kabul edendir. Hz. Hârun, kendisine kardeşi Hz. Mûsa tarafından verilen görevi hakkıyla yapmıştır. Doğru yoldan sapan kavmine nasihat ederken en güzel şekilde seslenmiştir.³²¹ Özellikle “Rahman” adını onlara zikrederek Allah’ın her zaman tevbeleri kabul ettiğini hatırlatmış ve buzağıya tapmayı bırakmalarını, kendisine itaat etmelerini istemiştir.³²² İnsanlara Allah’ı tanıtırken onun affedeci ve merhametli olduğunu söylemek önemlidir.

³¹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, VIII, 465.

³¹⁵ Şuarâ 26/31,33.

³¹⁶ Şuarâ 26/44-45.

³¹⁷ Şuarâ 26/46.

³¹⁸ Tâhâ 20/78.

³¹⁹ Yûnus 10/91.

³²⁰ Çakan- Solmaz, *Kur’ân-ı Kerim’e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, 180.

³²¹ Çelik, *Hakk’ın Daveti Kur’ân-ı Kerim Meali ve Tefsiri*, III, 323.

³²² Tâhâ 20/90-94.

- İnsanlara davranırken durumları göz önünde bulundurulmalarıdır. Hz. Hârun, Hz. Mûsa'nın sağladığı otoriteyi iyi niyetine rağmen tam olarak sağlayamamıştır. Gereğinden fazla yumuşak davranmak köle ruhlu insanlarda aksi tesir uyandırır. Gerektiğinde disiplinli davranmak olumlu neticeler vermektedir.³²³

- Hz. Mûsa ve ilim verilmiş bir kulun yolculuğu. Hz. Mûsa'nın yolculuğa çıktığı bu kul genel olarak Hızır olarak bilinmektedir.³²⁴ Buradaki bilge kul ledünnî ilme sahip olan bir melektir.³²⁵ Yolculuk esnasında meydana gelen olaylar görünüşte tasvip edilmeyen olaylardır. Ancak bunlar Allah'ın izni ile o kul tarafından yapılmıştır. Kıssada anlatıldığı kadarıyla bazı olayların içyüzünü ortaya koymak insan gücünü aşabilir. İlim verilen kişinin kimliği hep tartışılmıştır. Kıssada gerçekleşen bu yolculuk ve meydana gelen hadiseler iyi analiz edildiğinde Hızır olarak bilinen kulun genel kanaatin aksine bir insan değil, melek olduğu tespitinde bulunmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.³²⁶

- Bu yolculuk, hayatta bilinen şeyler olduğu gibi bilinmeyen pek çok şeyin olduğunu ispatlamaktadır.³²⁷ Hayatın sadece insanın anladığı hayat olduğunu savunan maddî düşünceye meydan okuyarak karşı çıkmaktadır. Maddî düşünceye göre hakikat gözlerin gördüğü somut olaylardır. Halbuki kıssa görünen olayların arka planında hakikatler olduğunu ortaya koymaktadır.³²⁸

3.10. Hz. Dâvud (a.s.) ve Hz. Süleyman Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de adı on altı defa geçen Hz. Dâvud; Allah'a yönelen bir kul,³²⁹ güçlü ve kuvvetli,³³⁰ Allah'a yakın,³³¹ ilim sahibi,³³² faziletli³³³ bir kimse olarak tanıtılmaktadır.

³²³ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, İstanbul: Bayraklı Yay. 2004, XII, 331.

³²⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, III, 187.

³²⁵ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, XII, 20,21.

³²⁶ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, III, 191.

³²⁷ En-Nedvî, Ebu'l Hasen Ali el-Hasenî, *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*, trc. Hüseyin Küçükkalay, İstanbul: İslâmî Neşriyat Yay. 1975, 83.

³²⁸ Nedvî, *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*, 88.

³²⁹ Sâd 38/17.

³³⁰ Sâd 38/17.

³³¹ Sâd 38/25.

³³² Neml 27/15.

³³³ Sebe 34/10

Hız. Süleyman'ın ismi de Kur'ân'da on altı defa geçmektedir. İyi bir kul,³³⁴ yüksek makam sahibi,³³⁵ İnsanlara ve cinlere hâkim olan,³³⁶ hayvanların dilini bilen³³⁷ vb. özellikleriyle tanıtılmaktadır. Kıssadaki mesajlar şu şekildedir:

- Peygamberler, geçimlerini kendi el emekleriyle karşılamışlardır. Hız. Dâvud (a.s.) geçimini zırh yaparak sağlamıştır.³³⁸ Yaptığı zırhlar savaşlarda korunmak içindi.³³⁹ İnsan, geçimi için başkalarının eline bakmamalı, bizzat kendi çalışarak, alınının teri ile kazandığını yemelidir.

- Hız. Dâvud, ibadete çok düşkün bir peygamberdi. Peygamber efendimiz bu konuda bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Oruç ve namaz konusunda Allah'ın çok hoşnut olduğunu ve Hız. Dâvud'un bu yönüyle örnek alınmasını istemiştir.³⁴⁰

- Bir meselede farklı görüşler olsa da bunlardan biri doğrudur. Hız. Dâvud (a.s.) ve Hız. Süleyman (a.s.) bir davada farklı kararlar vermişler ve Süleyman (a.s.)'ın kararı isabetli olmuştur.³⁴¹ Kıssada bir yargıcın tüm çabasıyla adaleti gözetmesine rağmen yanlış karar verebileceği, bu yanlış kararın kişinin adaletsiz olduğu anlamına gelmeyeceği mesajı verilmektedir. Kişisel çıkarları için yanlış hüküm verenlerin cehenneme gideceği hatırdan çıkarılmamalıdır.³⁴²

- Hız. Süleyman, Allah'tan hükümlerlik istedi ve kendisine muazzam bir nimet verildi.³⁴³ Sahip olduğu bu nimetleri Allah rızası yolunda kullandı ve sürekli şükretti. Kıssadan çıkarılacak mesajlardan biri, dünyalık istemenin kötü olmadığıdır. Kötü olan, dünyaya gereğinden fazla değer verip âhiretin unutulmasıdır.

- Hız. Süleyman'ın tahtının üzerine ceset konulması ve Allah'tan bağışlanma dilemesine sebep olan yanlışının ne olduğu ile ilgili olarak farklı rivâyetler bulunmaktadır.³⁴⁴ Hız. Süleyman'ın bir müddet nüfuzunu yitirip tahtından

³³⁴ Sâd 38/30.

³³⁵ Sâd 38/40.

³³⁶ Sebe 34/12.

³³⁷ Neml 27/16.

³³⁸ Çakan- Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, 202.

³³⁹ Enbiyâ, 21/80.

³⁴⁰ M. Emin Özaşar ve dğr. *Hadislerle İslam*, Ankara, Özgün Matbaacılık, 2014, VI, 82.

³⁴¹ Enbiyâ, 21/78.

³⁴² Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, III, 322.

³⁴³ Sâd 38/35.

³⁴⁴ Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, VII, 132-133.

uzaklaşması, kuvvetsiz bir ceset misali hükümsüz kalması ya da belli bir müddet tahtına muayyen bir kimsenin heykel gibi oturtulması şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır.³⁴⁵ Konu ile ilgili Hz. Peygamber'den bir açıklama yoktur. Söylenenler ihtimallerden öteye geçmemektedir. Bu ihtimaller bazı yönleriyle tenkit edilmeye müsaittir.³⁴⁶ Burada önemli olan; hükümdar peygamber olan Hz. Süleyman bile sıkıntı veya hatalarla imtihan edilmiştir. Hiç kimse kendini tam manasıyla bağımsız hissetmemeli, Allah'ın koruması ve yardımına her zaman muhtaç olduğu unutulmamalıdır.

- Adalet, idareci pozisyonunda olan kişiler için önemli bir haslettir. Hz. Süleyman bu yönüyle ön plana çıkmaktadır. Hz. Süleyman ve babası Hz. Dâvud kendilerine gelen bir davada farklı hükümler vermiştir. Hz. Süleyman'ın verdiği hüküm daha uygun görülmüştür. Çünkü verdiği hükümle aynı zamanda toplumsal huzuru da göz önünde bulundurarak karar vermiştir.³⁴⁷

- Mahlûkatın yaratılışındaki inceliği görmek için tefekkür etmek gerekir. Kıssa, insanları diğer canlılardaki güzelliği görme konusunda teşvik etmektedir. Hz. Süleyman (a.s.) koşu atlarını Allah'ı hatırlattıkları için sevdiğini söylemektedir.³⁴⁸ Bizim de mahlûkata bu nazarla bakmamız, onların yaratılışındaki güzelliği görmemiz ve Rabbimizi her an hatırlamamız gerekir.

- Sebe Melikesine gösterilen diplomatik nezaket. Hz. Süleyman güneşe tapan³⁴⁹ putperest bir kavmin başında bulunan bir kraliçeye normal bir insana yaptığı gibi değil, onun konumuna yaraşır bir tebliğ metodu kullanmıştır. Onu harikulade yaptırdığı köşkünde ağırlamış, Allah'ın yüceliğini ve zenginliğini ona göstermiştir. Belkis olarak zikredilen kraliçe, onların ilâhî bir güç tarafından yapıldığını anlamış ve îman etmiştir.³⁵⁰ Melike ile birlikte milleti de Müslüman oldular. Güneşe tapmaktan ve şirkten temizlenerek doğru yolu buldular.³⁵¹ Tebliğ konumundaki insanlar muhatabın durumunu asla göz ardı etmemelidir.

³⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIX, 82,83.

³⁴⁶ Abdullah Aydemir, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara: TDV Yay. 2014, 203.

³⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, III, 321-322.

³⁴⁸ Sâd 38/31,32.

³⁴⁹ Neml 27/24.

³⁵⁰ Neml 27/44.

³⁵¹ Çakan-Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, 214.

- Kıssadaki önemli mesajlardan biri de, cinler dâhil kimsenin gaybı bilemeyeceği gerçeğidir. Hz. Süleyman (a.s.)'ın ölümü bu gerçeği bizlere göstermektedir.³⁵² Hz. Süleyman (a.s.) cinleri emrinde çalıştırmış ve cinler onun ölümünü anlayamamışlardır. Ölüm meleği onun yanına (namazda) gelmiş ve âsâsına dayalı bir halde iken ruhunu almıştır. Cinler onun öldüğünü yere düşünce anlamışlar ve hemen yanına koşmuşlardır.³⁵³ Gaybı bildiğini iddia ederek insanlardan menfaat elde edenler konusunda önemli bir uyarı yapılmaktadır. Bu sahtekârlara karşı dikkatli olunmalıdır. Gaybı sadece Allah bilmektedir.³⁵⁴

- Kıssanın son mesajını, ölüm gerçeğiyle herkesin bir gün karşılaşacağı oluşturmaktadır. Peygamber de olsa, hükümdar da olsa, büyük bir saltanatın sahibi de olsa her canlı, Hz. Süleyman gibi bir gün mutlaka vefat ederek dünyayı terk etmek durumunda kalacaktır.

3.11. Hz. Şuayb (a.s.) ve Kavminin Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Hz. Şuayb'ın adı Kur'ân'da on bir yerde geçmektedir. Medyen ve Eyke kavimlerine gönderilmiştir. Allah'ın emirlerini tatlı ve güzel bir üslupla anlattığı rivayet edilmektedir.³⁵⁵ Kıssanın mesajları şu şekildedir:

- Kıssanın en önemli mesajı, ticarete yapılan hileye karşı verilen mücadeledir. Hz. Şuayb (a.s.) ısrarla kavmini ölçü ve tartıda hile yapmamaları konusunda uyardı.³⁵⁶ İnsanları aldatarak elde edilen kazanç kişiye âhireti kaybettirir.

- Allah'ın helal olarak verdiği rızık, yolsuzluk ve hile ile elde edilenden daha hayırlıdır. Helal kazanılan nimet kalıcı, haram yollardan elde edilen kazanç ise geçicidir. Günümüzde daha çok kazanmak için her şeyi yapan insanoğlu bu kıssayı iyi okumalıdır. Dünya hayatının geçici olduğu, âhiretin ise ebedî olduğu unutulmamalıdır.³⁵⁷

- Dürüstlük her alanda olduğu gibi ticarete de esas olmalıdır. İnsanlardan bazıları, dürüst olunduğu zaman zengin olmak mümkün değildir gibi yanlış

³⁵² Sebe 34/14.

³⁵³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, XII, 6637.

³⁵⁴ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, IV, 423.

³⁵⁵ Mehmet Ümit, “Şuayb” *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, XXXIX, 222.

³⁵⁶ Hûd 11/85.

³⁵⁷ Karaman ve dğr. *Kur'ân Yolu*, III, 188,189.

düşüncelere sahiptir. Çok kazanmak için her yolu meşru gören zihniyet ile Medyen halkı arasında bir fark yoktur. Durumlarını düzeltmezler ise aynı acıklı son onları beklemektedir. Şuayb (a.s.) geçmiş kavimleri hatırlatarak onları uyarmıştır.³⁵⁸ Kavmine beddua etmemiş, onları Allah'a havale etmiştir.³⁵⁹ Bu acı tecrübelerin anlatılması da onları düzeltmemiştir. Kavminin inançlı kimseleri hariç hepsi helâk ile cezalandırılmışlardır.³⁶⁰

- Geçmiş milletlerin başına gelen olaylardan dersler çıkarmak gerekir. Hz. Şuayb (a.s.) ısrarla bu konuyu gündemde tutarak kavmini uyarmıştır.³⁶¹ Yanlışta ısrar edilmemesini, toplumda ayrılık tohumları ekmenin doğru olmadığını hatırlatmıştır. Hz. Osman, isyancılar evini kuşatma altına aldıklarında yukarıdaki âyeti onlara okumuş ve yanlış yaptıklarını söylemiştir.³⁶²

- Namaz ibadeti ahlâki problemler için bir ilaçtır. Kıssada, hile yapan insanlar namazı gözlerine kestirmişler ve onun üzerinden peygambere yüklenmişlerdir. Şuayb(a.s.)'in kavmi onunla, kıldığı namaz üzerinden alay etmişler ve kurdukları yanlış düzenin namaz ile ortadan kaldırılmak istendiğini düşünmüşlerdir.³⁶³ Günümüzde de cahil insanlar, dürüst yaşamaya gayret edenlere, namaz kıldığı için böyle davrandığını söyleyerek alaycı bir tavır içine girerler. Namazını hakkıyla kılan bir insan, inkârcıların hedefi, Allah'ın sevdiği olur.³⁶⁴

3.12. Hz. Eyyûb (a.s.) ve Kıssasındaki İlahî Mesajlar

Eyyûb (a.s.)'un Kur'ân'da dört yerde adı geçmektedir. Sabırlı, Allah'a yönelen güzel bir kul gibi özellikleriyle tanıtılmaktadır.³⁶⁵

- Kıssada verilen en önemli mesaj, hastalıklar karşısında gösterilen sabırdır. Hz. Eyyûb ciddi bir hastalığa maruz kalmış ve sabretmiştir. Rabbinden kendine şifa vermesini istemişti.³⁶⁶

³⁵⁸ Hûd 11/89,90.

³⁵⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 371.

³⁶⁰ Kara, *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*, 199.

³⁶¹ Hûd 11/89.

³⁶² Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, IV 514.

³⁶³ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, IV, 513.

³⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, II, 418.

³⁶⁵ Sâd 38/41-44.

³⁶⁶ Enbiyâ 21/83.

- Dünyada insanlar çeşitli şekillerde imtihan edilmektedir. Hastalık bunlardan biridir. Kıssada Hz. Eyyûb'un sabrı ve sadece Allah'a güvenmesi örnek olarak gösterilmektedir. İsyan etmeden gerekli tedavi yolları denenmeli ve her daim Allah'tan şifa vermesi istenmelidir.

- Hz. Eyyûb yer altından çıkan su ile şifaya kavuşmuştur.³⁶⁷ Muhtemelen bir cilt hastalığına yakalanan Eyyûb (a.s.) yıkandıktan sonra şifa bulmuştur.³⁶⁸ Merhum Elmalılı âyeti şu şekilde yorumlamıştır; Ayağını yere vurunca bir kaynak çıktı. Allah bu su ile hem yıkanmasını hem içmesini istedi. Bu şekilde dışının iyileşmesi, içinin soğuması gerçekleşti. Yer altından çıkan kaynak suyu ile Hz. Eyyûb şifa bulmuştur.³⁶⁹ Termal suların birçok hastalığa iyi geldiği belirtilmektedir. İnsan yakalandığı hastalıktan kurtulmak için çabalamalı ve dua desteğini de unutmamalıdır.

- Sa'd sûresi kırk dördüncü âyette hanımına vurması ile ilgili bir bilgi bulunmaktadır. Burada Allah Hz. Eyyûb'a eline bir demet sap alarak onunla hanımına vurmasını ve yemininin gereğini yapmasını emretti. Rivâyete göre bir hususta hanımı Hz. Eyyûb'a karşı gelmiş ve itaatsizlik etmişti. Bunun üzerine Hz. Eyyûb ona yüz sopa vurmaya yemin etti. Çıkış yolu olarak Allah, içerisinde yüz sap bulunan bir demet ile ona vurmasını tavsiye etti. Bu şekilde yemini yerine gelmiş oldu. Hz. Eyyûb belalara karşı sabırlı, nimetlere karşı da şükreden bir kuldu.³⁷⁰

- Allah'tan hiçbir zaman ümit kesilmemelidir. Hz. Eyyûb, hastalık ile mücadele ederken ailesi kendinden uzaklaşmış, sadece hanımı onunla kalmış ve hizmeti ile ilgilenmiştir. Yaklaşık olarak on sekiz yıl gibi bir süre hastalık devam etmiş ve Hz. Eyyub bu süreçte şikâyet etmeden sabırla beklemiştir. Hanımı da bu zorlu süreçte eşini yalnız bırakmamış ve hizmetçilik etmesi dışında yanından ayrılmamıştır.³⁷¹ Günümüzde ufacık problemlerde ayrılan eşlere önemli mesajlar vermektedir. Aynı zamanda maddi imkânlarını da kaybetmişti. Sabır ile selâmete

³⁶⁷ Sâd 38/42.

³⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, V, 79.

³⁶⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, VI, 473.

³⁷⁰ M. Mahmud Hicazî, *Furkan Tefsiri*, trc. Mehmet Keskin, İstanbul: İlim Yay. Ty. V, 280.

³⁷¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, XII, 6879.

ulaştı. Şifa bulduktan sonra daha fazla evlat ve maddi imkânlarla kavuştu.³⁷² İnsanlar, imkânlarını kaybetmekle imtihan edilebilirler. Bu kıssadaki sabır mesajı ile hareket edilmeli ve Allah'ın daha fazla fırsatlar vereceği unutulmamalıdır.

3.13. Hz. Yûnus (a.s) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de adı dört defa geçmektedir. Balığın yutmasından dolayı kendisine Zu'n-Nun ismi verilmiştir.

- Gönderildiği Ninova halkının îman etmeyişi Yûnus (a.s.)'u çok üzdü. Kızgınlıkla görev yerini terk etti. Râzî'ye göre Yûnus (a.s.) kavminden kaçtığı vakit peygamber olarak görevli değildir. Kendince kavminin iman etmeyeceğini düşünerek hata etmiştir. Daha sonra kavminden inananlar olmuş ve kavminin arasına geri dönmüştür.³⁷³ Davetçi konumunda olanların sabırlı olmalarının gerekliliği kıssanın mesajları arasında yer almaktadır. Dini tebliğ görevi olanlar, bıkmadan usanmadan, yılgınlığa düşmeden görevlerine devam etmelidir.

- Şartlar zor da olsa aceleci ve sabırsız olunmamalı. Hz. Yûnus'un aceleciliği ile ilgili Hz. Muhammed (s.a.v) uyarılmıştır. “(Ey habibim!) Sen Rabbinin hükmüne kadar sabret. Balık sahibi Yûnus gibi (aceleci) olma!”³⁷⁴

- Önemli olan kişinin sorumluluklarını yerine getirmesidir. Sonuç konusunda sabırsız olunmamalıdır. Çünkü Allah, verilen vazifenin yapılıp yapılmadığına önem vermektedir. Sonuçta ne kadar başarı elde edileceği Allah'ın takdirindedir.

- Hatanın farkına varmak önemli bir erdemdir. Yûnus (a.s.)'u yutan balık Allah tarafından görevlendirilmiştir. Balık ona herhangi bir zarar vermemiştir.³⁷⁵ Yaptığının doğru olmadığını anlayan Hz. Yûnus (a.s.), balığın karnında Rabbine yalvardı ve hatalı olduğunu kabul etti.³⁷⁶ Bir kişi ne kadar günahkâr olursa olsun, hatasının farkına varıp Rabbine yalvardığında onun affına ulaşacaktır.

- Kıssadaki mesajlardan biri de şu gerçektir: Geniş zamanlarda Allah zikredilir ve ibadet ile meşgul olunursa, sıkıntılı zamanlarda da Allah kişiyi yalnız bırakmaz ve dertlerinden kurtarır. Hz. Yûnus, balığın kendisini yutmasından önce

³⁷² Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, V, 79.

³⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIX, 11-12.

³⁷⁴ Kalem 68/48.

³⁷⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, VII, 103-104.

³⁷⁶ Enbiyâ 21/87.

namaz kılanlardan ve Allah'ı zikredenlerden olmasaydı balığın karnında kıyâmete kadar kalacaktı.³⁷⁷

- Kıssanın mesajlarından biri de, henüz vakit varken hatalardan dönmenin kurtuluşa vesile olacağıdır. Ninova halkı, helâk edilmelerine az bir vakit kalmışken yanlışlarından vazgeçerek îman etmişlerdir. Allah, doğruluklarını ve yaptıklarına pişman olarak tevbe etmelerinden sonra onlardan azabı kaldırdı.³⁷⁸ Bu şekilde tevbeleri ümitsizlik halinde kabul edilen tek ümmet olma özelliğini kazanmışlardır.³⁷⁹

- Hz. Peygamber, Yûnus (a.s.)'un kıssasını ashâbına anlatmış ve duasını onlara öğretmiştir. Bu duanın hangi niyetle yapılırsa, ona göre kabul edileceğini müjdelemiştir.³⁸⁰

3.14. Hz. Zekeriyya (a.s.) ve Hz. Yahya (a.s.) Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Hz. Zekeriyya (a.s.) Kur'ân'da; Sâlihlerden,³⁸¹ ihtiyarlığında çocuk sahibi olan,³⁸² Hz. Meryem'in bakımını üstlenen,³⁸³ gibi özellikleriyle tanıtılan bir peygamberdir.

Hz. Zekeriyya'nın oğlu olan Hz. Yahya (a.s.) ise Kur'ân'da; İsmi Allah'ın koyduğu,³⁸⁴ iffetli ve sâlih,³⁸⁵ şefkatli ve temiz ruhlu,³⁸⁶ gibi nitelikleriyle tanıtılmaktadır. Kıssadaki mesajlar şu şekildedir:

- Hayırlı bir nesil sahibi olmayı istemek kıssadaki önemli mesajlardan birini oluşturmaktadır. Hz. Zekeriyya kendi neslinin devamı için değil, İslam davasının devamı için bir evlat talebinde bulunmuştur.³⁸⁷ Günümüzde Müslümanlar olarak bizler bu mesajı dikkate almadan hareket ediyoruz. Dava bilinciyle hareket etmek

³⁷⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIX, 14.

³⁷⁸ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III, 63.

³⁷⁹ Yûnus 10/98.

³⁸⁰ Özafşar ve dğr. *Hadislerle İslam*, VI, 128.

³⁸¹ Mâide 5/85.

³⁸² Meryem 19/1,11.

³⁸³ Âl-i İmran 3/37.

³⁸⁴ Meryem 19/7.

³⁸⁵ Âl-i İmran 3/39.

³⁸⁵ Meryem 19/13.

³⁸⁶ Âl-i İmran 3/38.

³⁸⁶ Al-i İmran 3/38.

³⁸⁷ Meryem 19/7.

yerine, kendi soyumuzun devamı ve dünyalık mirasımıza sahip çıkması için evlat istiyoruz. Bu evlatları da dünyalık kaygılar ile büyütüp âhîret ve hesap kaygısını ikinci plana atmak gibi hatalar yapıyoruz.

- Kıssa bizlere duanın ne şekilde yapılması gerektiğini öğretiyor. Dua samimi olursa kabul edilir. Bunun yanında gizlice ve yalvararak dua etmek gerekir. Kişinin kendi güç ve kuvvetini bir kenara bırakması, Allah'a olan îmanına ve onun lütfuna güvenmesi duanın kabul edilmesi için önemlidir.³⁸⁸ Bu şekilde yapılan dualar Allah tarafından kabul edilir. Hz. Zekeriyya'nın içten duası karşılık buldu. Allah ona bir erkek evlat müjdeledi ve ismini Yahya olarak Allah belirledi.³⁸⁹ Bizler de dualarımızda samimi olmalı ve içtenlikle Rabbimize yalvarmalıyız.

- Kıssanın ortaya koyduğu önemli mesajlardan biri de, Allah için imkânsız diye bir şeyin olmadığı gerçeğinin ortaya konulmasıdır. Hz. Zekeriyya yaşlı bir kimsedir. Eşi ise hem yaşlı hem de kısırdır.³⁹⁰ Görünürde çocuk sahibi olmaları imkânsızdır. Allah kısır olan eşi doğum yapabilecek bir duruma getirdi.³⁹¹ Yahya (a.s.)'ı onlara bahşetti.³⁹² Çocuk sahibi olamayan kimseler hiçbir zaman karamsar olmamalıdır. Erkek oruç tutup bir köşeye çekilerek Allah'a yalvarmalı, onun geniş lütfunu talep etmesi sebepleri kolaylaştıracaktır. Bunlardan sonra hayırlı bir evladın ihsan edilmesi ümit edilir.³⁹³ Tedavi noktasında tüm imkânlar zorlanmalı ve Allah'a tevekkül edilmelidir. Allah dilerse hiç kimse buna engel olamaz. Tüm bunlardan sonra da çocuk sahibi olunamıyorsa, bunun da bir hikmetinin olduğu bilinmeli ve buna rıza gösterilmelidir.

- Allah'a tam manasıyla itaat eden Hz. Yahya, anne ve babasına da iyi davranan bir kimseydi. Onlara başkaldıran bir zorba değildi. Bütün bu güzel vasıflara sahip olduğu için Allah: “Selam olsun ona, doğduğu günde, öleceği günde ve dirileceği günde.” Buyurmak suretiyle onun her zaman emniyet içerisinde olduğunu

³⁸⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XV, 304.

³⁸⁹ Meryem 19/8.

³⁹⁰ Meryem 19/8.

³⁹¹ Çakan-Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, 236.

³⁹² Enbiyâ 21/90.

³⁹³ Özağar ve dğr. *Hadislerle İslam*, VI, 96.

³⁹³ Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, İzmir: Anadolu Yayınları, VII, 3698.

ifade etmiştir. İnsan, Allah'ın emniyetini elde etmek istiyorsa Allah'a itaat etmeli ve anne-babasına daima iyi ve güzel davranmalıdır.³⁹⁴

- Hz. Yahya (a.s.) babasından iyi bir eğitim almış ve ona uygun yaşamıştır. Nezih bir tabiata sahip olmasından dolayı Hz. Muhammed onun için; Yahya (a.s.), insanlar içinde hata yapmayı düşünmeyen bir kimsedir demiştir.³⁹⁵ Günahlardan sakınma noktasında Hz. Yahya güzel bir örnektir. Anne-babalar çocukları için çaba sarf etmelidir. Lise ve üniversite sınavları için gösterilen çabadan daha fazlası çocukların güzel ahlâklı olmaları için gösterilmelidir. Ancak bu şekilde kıssadaki ilahî mesaj alınmış olacaktır.

3.15. Hz. İsa (a.s.) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Hz. İsa, 'Ulu'l Azm' peygamberlerden biridir. On beş sûrede ve doksan üç âyette ismi veya sıfatı ile kendisinden bahsedilmektedir. Kur'ân'da; Sâlihlerden,³⁹⁶ hikmet sahibi, ilâhî nimete ulaşmış,³⁹⁷ Allah'ın kelimesi,³⁹⁸ gibi özellikleriyle tanıtılmaktadır. Kıssadaki mesajlar şunlardır:

- Hz. İsa babasız olarak dünyaya gelmiştir. Allah'ın irade ve kudretinin sınırı yoktur. İnsanlara bu gerçek hatırlatılmakta³⁹⁹ ve onun babasız olarak dünyaya gelmesi mucize olarak ifade edilmektedir.⁴⁰⁰

- İffetle örnek bir kadın olan Hz. Meryem. Mucize olarak Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirmiştir. Kur'ân'da en çok övülen kadınlar arasında yer almakta ve Allah tarafından seçilen, temizlenen ve diğer kadınlara üstün kılınma gibi özelliklerin sahibidir.⁴⁰¹ İdeal bir örnek olarak gösterilmektedir.⁴⁰²

- Hz. Meryem'e üstün bir makam verilmiştir. Çünkü o, Allah'ın emirlerine koşulsuz itaat etmiştir. Onun dışında hiçbir bakire genç kız böylesine zor bir

³⁹⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l -Kur'âni'l-Azîm*, X, 5121.

³⁹⁵ Özafşar ve dğr. *Hadislerle İslam*, VI, 97.

³⁹⁶ En'âm 6/85.

³⁹⁷ Mâide 5/110.

³⁹⁸ Nisâ 4/171.

³⁹⁹ Meryem 19/21

⁴⁰⁰ Niaz Çavgalov, "İnciller'e ve Kur'ân'a Göre Hz. İsa'nın mesajı", *Yüksek Lisans Tezi*, Bursa, 2012,41

⁴⁰¹ Âl-i İmran 3/42.

⁴⁰² Tahrîm 66/12.

imtihana tâbi tutulmamıştır.⁴⁰³ Özellikle bekâr genç kızların ondan alacağı önemli dersler vardır. İffetsizliğin hızla tüm toplumlarda yayıldığı günümüzde, Hz. Meryem kıssası dikkatli okunduğunda, bu hastalığı tedavi edecek mesajların olduğu görülecektir.

- Toplumunu razı etmek yerine Allah'ı razı etmek daha önemlidir. Hz. Meryem, halkının olumsuz ithamlarına maruz kalacağını bilmesine rağmen, Allah'ın verdiği teselli ile kendini toparlamış ve kavminin yanına dönmüştür.⁴⁰⁴ Müslümanlar olarak Allah'ın memnuniyetinden daha çok insanların beğenisini kazanmayı tercih etmeye başladık. Kıyafetimiz başta olmak üzere tüm hayatımızda diğer insanlar tarafından beğenilme arzusu ortaya çıktı. Sosyal medyada daha çok beğeni almak için tüm hayatımızı gözler önüne sermeye başladık. Paylaştıklarımızın dinimiz ve değerlerimiz açısından doğru olup olmadığına bakmayı önemsemez bir hale geldik. Bu konularda dikkatli olmalı, Allah'ı memnun edecek davranışlar sergilemeliyiz.

- İslam dininin kadına değer vermediği, onu ikinci planda gördüğü tezi, Hz. Meryem kıssasına bakıldığında kendiliğinden çökecektir. Adı bir sûreye isim olacak kadar önemli olan Hz. Meryem, iffeti ve ahlâkıyla övülmekte, Allah'ın emirlerine karşı gösterdiği samimi itaatle diğer insanlara örnek gösterilmektedir. Bir kadının irade ve teslimiyetiyle Allah'ın övgüsüne ulaşabileceğinin en güzel örneklerinden biridir. Müslüman hanımlar sosyal medyadaki fenomenler yerine Hz. Meryem'i örnek alırlarsa kendileri ve toplum için daha hayırlı bir iş yapmış olurlar.

- Gönderilen bütün peygamberler gibi Hz. İsa'da kavmi tarafından kabul görmemiştir. Ancak tevhid dinini anlatmaktan asla vazgeçmemiştir. Özellikle dini konuları anlatmakla görevli olanlara kıssalarda çok önemli mesajlar verilmektedir. Hz. İsa Allah'ın varlık ve birliğini insanlara anlatmıştır. Bazı insanlar anlatılan gerçekleri çabuk kabul ederler, bazıları daha geç ikna olurlar. İnsanların alışkanlıklarını değiştirmek kolay değildir. Bize düşen konumuz ve bilgimiz kadarıyla insanların yanlış davranışlarını düzeltmelerine yardımcı olmak, doğru bir hayat yaşamalarına katkı sağlamaktır.

⁴⁰³ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, VI, 391.

⁴⁰⁴ Özafşar ve dğr. *Hadislerle İslam*, VI, 97.

- Hz. İsa'nın gösterdiği mucizeler diğer peygamberlerde olduğu gibi dönemine uygunluk göstermektedir. Allah onu İsrailoğullarına bir peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): “Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş olur. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır.”⁴⁰⁵ Bu mucizelerdeki amaç, ruhun terbiye edilmesi ve insanları ahlâki olgunluğa ulaştırmaktır. Allah'tan korkulmasını temin etmek ve peygambere itaat edilmesini sağlamaktır. İnkârcı insanlar bu mucizeleri görmezden gelmiş ve kabul etmemişlerdir. Kıssalardaki mucizeler Müslümanların imanlarını artırmaktadır. Mucizeler ile Allah'ın güç ve kuvvetinin sınırsız olduğu, bunun yanında insanların aciz olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Akıl sahibi insanlar bu olaylardan gerekli dersleri çıkarırlar.

- Hz. İsa kıssasındaki en önemli mesajlar; Onun bir insan olduğu,⁴⁰⁶ ‘Allah benim de Rabbinizdir’ diyerek, itaat ve ibadetin ona mahsus olduğunun altının çizilmesi⁴⁰⁷ ve kendisine insan olma dışında bir sıfat izafe etmek isteyenlere ısrarla karşı çıkıyor olmasıdır.⁴⁰⁸ Kıssadaki bu bilgiler tam olarak anlaşılmadığı için birçok insan Hz. İsa'ya ilahî sıfatlar vermişlerdir. Hayatta kalmak için yeme ve içme ihtiyacı olan bir varlık nasıl olurda ilâh gibi değerlendirilir? Bu düşüncedeki insanları anlayabilmek gerçekten son derece güçtür.

- Âyetlerde özellikle Meryem oğlu İsa ifadesi geçmektedir. Bunun dışında yapılan bütün ilâhî yakıştırmalar tamamen reddedilmiştir. Hz. İsa için kullanılan ‘Allah'tan bir ruh’⁴⁰⁹ ifadesini Hristiyanlar, ‘Allah'ın ruhu’ diye değiştirdiler ve üçlü doktrin inancına zemin hazırladılar. Bu şekilde tevhid inancından uzaklaştılar.⁴¹⁰ Kur'ân'da yer alan bu ifade, Hz. İsa'nın yaratılan bir canlı olduğunu ortaya

⁴⁰⁵ Âl-i İmran 3/49.

⁴⁰⁶ Meryem 19/30.

⁴⁰⁷ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, II, 469.

⁴⁰⁸ Mâide 5/116.

⁴⁰⁹ Nisâ 4/171.

⁴¹⁰ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, I, 437,438.

koymaktadır. Hz. İsa Allah'tan bir cüz değil, Allah'ın kudreti ile vücut bulan bir insandır.⁴¹¹

- Kıssadaki önemli mesajlardan biri de, Hz. Muhammed'i peygamber olarak kabul etmeden imanın geçerli olmayışıdır. Hz. İsa Hz. Muhammed'in peygamber olarak geleceğini müjdelemiştir. Kendinden sonra Ahmed isimli bir peygamberin geleceğini, kendisinin müjdecisi olduğunu söylemiştir.⁴¹² Ancak İsrailoğulları onun bu öğütlerine kulak vermemiştir.

- Halkın ahlâkının bozulmasında en önemli sorumluluk dini anlatmakla görevli kimseler ve eğitimcilerindir. Toplumda meydana gelen kötü davranışlar bu kişiler tarafından engellenmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu konuda sorumlu davranmayan din adamları Allah tarafından kınanmaktadır.⁴¹³

- Hz. İsa'nın vefat etmesinde de önemli mesajlar verilmektedir. İsrailoğulları onu öldürmek için plan yapmışlar ve çarpiha gererek öldürdüklerini düşünmüşlerdir. Ancak Allah planlarını bozmuş ve peygamberini korumuştur.⁴¹⁴ Onun vefatı ile ilgili birçok yorum yapılmıştır. İslam kültüründe de kıyâmete yakın bir dönemde geleceğini düşünenler vardır. Mesih'in gelecek haksızlık ve zulümleri bitireceği gibi yaklaşımlarda azımsanmayacak orandadır. İnsan, yapması gereken sorumlulukları başkasının yapmasını beklemeden yerine getirmelidir. Herkes yaşadığı hayatın hesabını kendisi verecektir. Hz. İsa'nın doğumu gibi vefatı da mucizedir. Annesi için büyük bir imtihan olan Hz. İsa insanlar için de imtihan olmaya devam etmektedir.

3.16. Hz. Lokman (a.s.) ve Kıssasındaki İlâhî Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de ismi zikredilen ve örnek alınması gereken kişilerden biri de Hz. Lokman'dır. O'nun oğluna verdiği önemli öğütler âyetlerle ölümsüzleşmiştir. Bu öğütler bizler için de önemli mesajlar içermektedir.

Kaynaklarda onun peygamber mi yoksa veli bir kul mu olduğu konusu tartışmalıdır. Çoğunluğa göre bir peygamber değil, veli ve hikmet sahibi bir kişidir. Oğluna nasihatlerden oluşan konuşmasındaki mesajlar şu şekildedir:

⁴¹¹ Mustafa Öztürk, *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*, İstanbul, Kuramer Yayınları, 2016, 354.

⁴¹² Saff 61/6.

⁴¹³ Mâide 5/63.

⁴¹⁴ Nisâ 4/157.

- Allah, verdiği nimetlere şükredilmesini istemektedir. “Andolsun ki şükretmesi için Lokman’a hikmet verdik.”⁴¹⁵ Allah, verilen nimetlerin kıymetini bildiği için Lokman (a.s.)’a geniş ve faydalı bilgi, hüküm ve kararda isabet etme gibi manaları da içinde barındıran hikmet’i verdiğini ifade etmektedir. Bizler de birçok imkâna sahibiz. Bunların değeri bilinirse daha güzel nimetlerin bize verileceği, kıymeti bilinmez ise sahip olduklarımızı da kaybedeceğimiz hatırımızdan çıkarılmamalıdır.

- Va’z ederken muhataba değer verilmelidir. Karşımızdakilerin sayısı veya kim olduklarına bakılmadan, hakikatleri samimi bir şekilde anlatmalıyız. Özellikle eğitimciler için kıssadan çıkarılacak önemli mesajlar bulunmaktadır. Hz. Lokman, bir kişi olan oğlunu önemsemiş ve ona eşsiz bilgi ve uyarılardan oluşan va’z sunumunda bulunmuştur.⁴¹⁶

- Anne-babalar evlatlarına şefkat ve merhametle yaklaşmalıdır. Evladına tüm sevgi ve şefkatiyle “Ey oğulcuğum” diye hitap eden Hz. Lokman (a.s.) tüm annelere örnek olmalıdır. Çocuklarını insanların içinde azarlayan ve onların kalplerini kırarak öğütlerde bulunan, bu şekilde iyi birer ebeveyn olduğunu iddia edenler bu kıssayı iyi okumalıdır. Verilen öğütler ne kadar önemli olursa olsun sunuş şekli uygun değilse karşı tarafta beklenen etkiyi göstermeyecektir.

- Dini anlatmakla sorumlu olanlar için de güzel mesajlar verilmektedir. Va’z ederken süslü ve yapmacık ifadeler kullanmak yerine doğru bilgiler samimi bir şekilde anlatılmalıdır. Gereğinden fazla ses tonunun yükseltilmesi, vücut hareketlerinin gereksiz kullanılması mesajın ulaşması önünde engel teşkil eden durumlardır.

- Bir kişi veya cemiyeti inşâ etmenin birinci adımı şirkten temizlenmektir. Şirk büyük bir zulümdür.⁴¹⁷ Şirke düşen bir şahıs, kendi nefsinin ebedî bir sûrette azaba maruz bırakmış olur. Hz. Lokman bu konuda oğlunu uyarmaktadır. Oğlu da bu uyarıyı dikkate alarak şirkten uzak durmuştur.⁴¹⁸ Aslında hem bizi hem de

⁴¹⁵ Lokman 31/12.

⁴¹⁶ Lokman 31/12.

⁴¹⁷ Lokman 31/13.

⁴¹⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, İstanbul: Nesa Yay. Ty. VI, 2740.

evlatlarımızı uyarmaktadır. Bir değere sahip çıkma iddiasında olan ve bu konuda hedefler belirleyen bir insanın temiz ve pürüzsüz bir inanca sahip olması gerekir.⁴¹⁹

- Anne-babaya bazı durumlarda itaat edilmez. Kıssa bu konuda sınırları belirlemiştir. İslam dinini seçme ve emirlerini yaşama noktasında engel çıkaran anne-baba da olsa hiç kimseye itaat edilmez. Kişi dünyaya gelmesine vesile olan ebeveynlerine her zaman iyi davranmalıdır. Âyetlerde, Allah'a şükür anne-babaya teşekkür emredilmektedir.⁴²⁰ Müşrik bile olsalar, her evlat üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir. İhtiyaçlarını karşılamalı ve anne-babasının gönlünü hoş tutmalıdır.

- Dünyada yapılan iyi ya da kötü her davranışın bir karşılığı vardır. Yapılan iyilik ve kötülük hardal tanesi kadar da olsa insanın karşısına çıkacaktır. Kıssadaki bu uyarıyı dikkate alarak yaşamaya çalışan insan, günah işlemekten daha fazla sakınacak ve sorumluluk içerisinde hareket etmeye özen gösterecektir.

- İnsan çevresine karşı duyarlı olmalıdır. Bir toplumun huzurlu olması için iyiliğin teşvik edilmesi, kötülün engellenmesi gerekmektedir. Günümüzde maalesef birçok kötü davranışlar sergilenmektedir. Müslümanlar olarak bunları engelleyemiyoruz veya umurumuzda olmuyor. Beni ilgilendirmez diyerek Allah'ın bu emirlerini yerine getirmedığımız için ahlâki açıdan sürekli sıkıntılar yaşıyoruz.

- İnsanlara iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma konusu kolay bir iş değildir. Bu konuda sabırlı olunmalı ve asla mücadele etmekten vazgeçilmemelidir.⁴²¹

- Son olarak Allah'ın razı olmadığı davranışlar verilerek, bunlardan sakınılması istenmektedir. İnsanları küçük görmek, böbürlenerek yürümek, sesi ölçüsüzce kullanmak uygun olmayan özellikler olarak verilmektedir.⁴²² İnsanlara karşı çalım satan, kendisini başkalarının üzerinde gören ve bu şekilde kibre kapılan kimseler ilâhî muhabbete layık olamazlar.⁴²³ İnsanların gözünü korkutmak, onları

⁴¹⁹ Mehmet Yolcu, “Cemiyeti İnşa Eden Değerler Açısından Hz. Lokman'ın Nasihatleri” *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2009) sy. 2, s.165.

⁴²⁰ Lokman 31/14,15.

⁴²¹ Lokman 31/17.

⁴²² Lokman 31/18,19.

⁴²³ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, VI, 2743.

küçük düşürmek ve sindirmek için eşeğin anırmasını anımsatacak şekilde bağırıp çağırarak ve sesi ölçsüzce kullanmak kınanmıştır.⁴²⁴

3.17. Bahçe Sahiplerinin Kıssaları ve İlâhî Mesajları

Kur'ân-ı Kerim'de bahçe sahiplerine ait, aralarında geçen diyalogların ve başlarından geçen olayların anlatıldığı iki kıssa bulunmaktadır. Kehf sûresi ve Kalem sûresinde anlatılan bu kıssalarda önemli mesajlar verilmektedir. Öncelikle Kehf sûresi 32-44. âyetlerde anlatılan bahçe sahiplerindeki mesajları inceleyelim:

- Maddiyat ve maneviyat insanların yaşantılarına tesir eden iki önemli husustur. Kişinin sahip olduğu maddi imkânlar, evlatlar ve nüfuzuyla övünmesinin yanlış bir tutum olduğu, kıssanın mesajları arasında yer almaktadır. Kıssada, verilen zenginliği kendinden bilip kibirlenen, şımaran ve fakir arkadaşını küçük gören bahçe sahibi kınanmıştır. Bize ait olan her şeyin Allah tarafından verildiği unutulmamalıdır.⁴²⁵

- Kıssada zenginliği ve evlatlarıyla övünen inançsız kişi hiç beklemediği bir anda felakete uğramış ve çok güvendiği bağları yok olmuştur. Müslümanlar olarak bizlerin çıkaracağı ders ise, her dönemde ve her yerde benzer şekilde gurura kapılanların aynı sonuçla karşılaşacaklarını hatırlarından çıkarmamaları ve buna uygun bir yaşam için çaba göstermeleridir.⁴²⁶

- Dünya sevgisi kontrol altında tutulmaz ise insan her şeyi maddeden ibaret görmeye başlar. Malının ve imkânlarının kendini kurtaracağını düşünür. Zamanla âhireti ve kıyâmeti inkâr eder. Böyle bir duruma düşmemek için, kıssadaki îmanlı bahçe sahibini örnek almak gerekir. Yaratıcımızı unutmadan, gücümüzün sınırlı olduğunu düşünmeli ve Rabbimizden hayırlı temennilerde bulunmalıyız.

- Nimetleri veren Allah, kıymeti bilinmediğinde onları almaya güç yetirendir. Kıssada kibirlenen kişinin bahçesi yerle bir olmuş ve kendine çok güvenen bu şahıs hiçbir şey yapamamıştır.

- Kıssadaki olumlu karakter olarak ifade edilen bahçe sahibi, Müslümanlara örnek olarak sunulmuştur. Zengin olmamasına rağmen daima sahip oldukları için

⁴²⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l Kur'ân*, IV, 332.

⁴²⁵ Kehf 18/ 33,35.

⁴²⁶ M. Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, İstanbul: Beyan Yayınları, III, 268.

Allah'a şükretmiştir. Zenginlik ve fakirlik imtihan içindir. Kişi imtihan bilinciyle hareket ederek Allah'ın rızasına ulaşabilir.⁴²⁷

- Dünya ve içindekilerin geçici olduğu unutulmamalıdır. Deprem, sel, yangın vs. gibi afetler birçok zenginin mal varlığını yok edebilmektedir. Bu gibi durumlar, insanların ibret almaları için önemli olaylardır.

- Daha çok sermaye elde edebilmek için her yolu deneyen insanlar bu kıssadan dersler almalıdır. Kazandıklarının Allah tarafından verildiğini unutup kibre kapıldıklarında, sonlarının böbürlenmiş bahçe sahibi gibi hüsrana uğrayacağı unutulmamalıdır.

Kalem sûresinde on yedi ve otuz ikinci âyetlerde anlatılan bahçe sahipleri kıssasındaki mesajlar ise şu şekildedir:

- Allah'ın izni olmadan hiçbir işin olması mümkün değildir. Kıssada 'istisna' ifadesi kullanılmaktadır. Bunun anlamı, yapılan ve yapılması planlanan her işin Allah'ın izni ile ve onun verdiği imkânlarla yapılmasıdır.⁴²⁸ Farkında olarak veya olmadan biz de işlerimiz için 'İnşallah' ifadesini kullanmıyoruz. Her şey Allah'ın dilemesiyle meydana gelir. Onun dilemesi dışında hiçbir iş için yarın yapacağım gibi kesin ifadelerden kaçınmalıyız. Kıssa bizlere Mâşâallah ve İnşâallah kelimelerinin önemini hatırlatıyor. Bu mübarek kelimeler derin mânâlar taşımakta, şuursuz maddeciliği, nefse ve irâdeye güvenmenin doğru olmadığını ortaya koyan iki ilâhî terkip olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴²⁹ Garanti verilmişçesine hareket ediyor ve kesin ifadeler kullanarak kendimize çok güveniyoruz. Ancak ne zaman ne ile karşılaşacağımızı sadece Allah bilir. Onun için her işimizde 'Allah izin verirse' demeli ve bu bilinçle hareket etmeliyiz.

- İhtiyaç sahipleri gözetilmelidir. Zengin olan insanlar, fakir olanları gözetmelidir. Kıssadaki bahçe sahipleri, yoksullara bir şey vermemek için erken kalkmışlar ve onları bahçelerine yaklaştırmama konusunda anlaşmışlardır. Ancak kötü niyetleri sebebiyle bahçeleri harabeye dönüşmüştür.⁴³⁰ Dünyada milyonlarca kişi açlık ve susuzluk sıkıntısı çekmektedir. Tıpkı buradaki bahçe sahipleri gibi

⁴²⁷ Kehf 18/37,39.

⁴²⁸ Kalem 68/18.

⁴²⁹ Nedvî, *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*, 66.

⁴³⁰ Kalem 68/20,26.

sadece kendini düşünen, diğerlerine yaşam hakkı tanımayan ve ihtiyaç sahiplerine duyarsız kalan sermaye sahipleri bunun baş sorumlusudur.

- İnsanların başlarına gelen musibet ve sıkıntılar imtihan ve ibret almaları içindir. Dünya hayatında insanın başına her şey gelebilir. Herkesin imtihanı farklı farklıdır. Bizi mutlu eden olaylar olabileceği gibi, bizi üzen sıkıntılı durumlar da olabilir. Bahçe sahipleri hatalarının farkına varmışlar ve kendilerine yazık ettiklerini düşünerek tevbe etmişlerdir.⁴³¹ Aynı durum bizler için de geçerlidir. Başımıza gelen musibetlerden ibret alıp, bahçe sahipleri gibi hatalarımızdan dönerek Rabbimize sığınmalıyız. Bu şekilde Allah'ın bizi affetmesi ve rızığımızı artırması ümit edilmelidir.

3.18. Ashâb-ı Keff Kısası ve İlâhî Mesajları

Allah'ın varlığına ve birliğine inanan birkaç yürekli genç, putperest olan kavimlerinin zulmünden kurtulmak ve inançlarını yaşamak için vatanlarını bırakıp bir mağaraya sığınmışlar ve uzunca bir müddet burada uyutulmuşlardır. Bu gençlere 'ashâb-ı kehf', bu kıssanın anlatıldığı sûreye de konunun öneminden dolayı 'Kehf' adı verilmiştir.⁴³² Kıssanın mesajları şu şekildedir:

- Tevhid inancına sahip olmak bedel ödemeyi beraberinde getirmektedir. Kıssada, inançları uğruna sayıları az olmasına rağmen bir avuç gencin mücadelesi anlatılmaktadır. Şirk ve zulüm karşısında dik duruşları, inançları uğruna hicret etmeleri ve hakikati haykırmaları örnek olarak verilmektedir.⁴³³ İnsan sahip olduğu potansiyeli küçük görmemelidir. Birkaç idealist gencin gösterdikleri mücadele ve inanmışlık günümüz gençlerine ilham kaynağı olmalıdır.⁴³⁴

- Sadece inandım demek tek başına yeterli değildir. İmanı korumak ve tedbirler almak gerekir. Aynı zamanda sâlih kimseler ile arkadaşlık kurulması da önemli mesajlar arasındadır. Burada, aynı amaç için bir araya gelen gençlerin tek dertleri, imanlarını korumak ve birbirlerine bu konuda destek vermektir. Dava sahibi

⁴³¹ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, VIII, 578.

⁴³² İsmet Ersöz, "Ashâb-ı Keff" *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, III, 466.

⁴³³ Kehf 18/10.

⁴³⁴ Kehf 18/14.

insanlar ile arkadaşlık kurmak imanımızın korunmasına ve inandığımızı yaşamamıza yardımcı olacaktır.

- Uzun bir uykuya dalan bu gençler îman etmiş kimselerdi.⁴³⁵ Diğer gençlerin olduğu gibi bunların da hayattan farklı beklentileri vardı. Ancak îmanlarını kurtarmak için bütün bunlardan vazgeçtiler. Her dönemdeki gençler için iyi birer örnek oldular.⁴³⁶

- Allah'a her zaman güvenilmelidir. Ashâb-ı kehf, sağlam bir imana sahip olmalarının yanında, Allah'a olan güvenleri ve teslim olmaları ile ilahî yardımla desteklenmişler ve koruma altına alınmışlardır.⁴³⁷ Mekkeli Müslümanlar ile bu kıssadaki gençlerin benzer yönleri bulunmaktadır. Zor günler geçiren Müslümanlar bu kıssa ile motive olmuşlardır. Kıssada ortaya çıkan bir diğer gerçek de şudur ki, Kâfire karşı mü'mine, zâlime karşı mazluma bir takım yollarla mutlaka ilâhî yardımın geleceğidir.⁴³⁸ Bu durum kıyâmete kadar devam edecektir. Şartlar ne kadar zor olursa olsun, inancında samimi olan ve değerlerinden asla taviz vermeyen insanlar ilahî yardıma erişeceklerdir. Ashab-ı kehf'i küçük bir mağarada muhafaza eden Allah(c.c.) kendisine inanan mazlum ve mağdur insanları da gücü ve kudretiyle koruyacaktır.

- Kıssadaki gençlerin uzun bir süre uyuduktan sonra uyanmaları, insanların tekrar dirileceklerine bir delil olarak kabul edilebilir.⁴³⁹ Allah, her şeye gücünün yettiğini insanlara bir kez daha göstermiştir.

- Ayrıntılarla uğraşmak yerine mesaja odaklanmak gerekir. Kıssadaki mesajı almak yerine, gençlerin sayısı, isimleri, kaç yıl uydukları, nerede ve ne zaman yaşadıkları gibi konular hususunda tartışma yapanların kazanacağı hiçbir şey yoktur.⁴⁴⁰ Yapılması gereken, faydasız ayrıntılarla uğraşmak yerine, gençlerin üzerinden verilmek istenen mesajlar anlaşılmaya çalışılmalıdır.

⁴³⁵ Kehf 18/11,13.

⁴³⁶ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, III, 256.

⁴³⁷ Kehf 18/13.

⁴³⁸ Nedvî, *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*, 39.

⁴³⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, III, 260.

⁴⁴⁰ Kehf 18/22.

- Ashâb-ı kehf'e ait olduğu söylenen mağaralar ve ziyaret yerleri ibret için gezilmeli ve gençlerin örnek mücadelesi düşünülmelidir. Sadece turistik bir gezi amacıyla buraların ziyaret edilmesi, kıssanın özünün ve mesajının ikinci plana itilmesine sebep olacaktır. Kıssadaki evrensel mesajlar iyi anlaşılmalı ve mesajların gerekleri yerine getirilmelidir.

3.19. Zülkarneyn Kıssası ve İlâhî Mesajları

Kur'ân-ı Kerim'de kıssası anlatılan ve peygamber olup olmadığı ihtilafli olan kimselerden biri de Zülkarneyn'dir. Bu kıssa on sekizinci sûre olan Kehf sûresinin 83-98. âyetleri arasında anlatılmaktadır.

Zülkarneyn Arapça bir kelimedir. “Zü ve “Karneyn” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Zü, sahip ve mâlik demektir. Karn ise, boynuz, perçem, tepe, zaman, güneş anlamlarına gelmektedir.⁴⁴¹ Zülkarneyn'in kim olduğu ve neden böyle bir sıfatın kendisine verildiği tam olarak bilinmemektedir.⁴⁴²

Kur'ân'da ismi üç defa zikredilen Zülkarneyn, Kudretli,⁴⁴³ Âdil,⁴⁴⁴ Hakk'a teslim olan⁴⁴⁵ gibi özellikleri ile tanıtılmaktadır. Onunla ilgili bazı değerlendirmeler şu şekildedir:

M. Sait Şimşek'e göre Zülkarneyn, âhirete iman eden âdil bir hükümdardır.⁴⁴⁶

Bayraktar Bayraklıya göre Zülkarneyn peygamber olamaz. Çünkü yüce Allah Kur'ân'da peygamberleri ismi ile anmıştır. Zülkarneyn'i ise sıfatı ile anması onun peygamber olmadığına bir delildir.⁴⁴⁷

Celal Yıldırım'a Zülkarneyn'in kimliği ile ilgili kesin bir şey söylenemez. Ancak, peygamber yolunda olan bir hükümdar olduğu kıssada verilen bilgilerden anlaşılmaktadır.⁴⁴⁸

Seyyid Kutub ise, Zülkarneyn'in şahsiyeti ve dönemi ile ilgili bilgi bulunmadığını ifade etmektedir. Amacın tarihi tespit olmadığını, fakat kıssadan yararlı bir ibret çıkarmak olduğunu söylemektedir.⁴⁴⁹ Kıssada, Ye'cuc ve Me'cuc'un

⁴⁴¹ el-Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Meccüddîn Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed, *el-Kâmusu'l Muhît*, Kâhire, 1332, VI, 257 vd.

⁴⁴² Nureddin Turgay, “Zülkarneyn”, *Şâmil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Şâmil Yayınevi, 2000, VIII, 391,392.

⁴⁴³ Kehf 18/84.

⁴⁴⁴ Kehf 18/87,88.

⁴⁴⁵ Kehf 18/98.

⁴⁴⁶ M.Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, 2012, III, 288.

⁴⁴⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, XII, 43.

⁴⁴⁸ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, VII, 3678.

⁴⁴⁹ Kutub, *Fî Zilâli'l Kur'ân*, IX, 321.

kimler olduğu, iki set arasının neresi olduğu, yardım isteyenlerin kimliği gibi cevabı merak edilen sorular bulunmaktadır. Bu sorulara farklı cevaplar verilmiştir. Bu bilgilerden sonra kıssada verilmek istenen mesajlar şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

-Kıssada Ye'cuc ve Me'cuc isimli iki kavimden bahsedilmektedir.⁴⁵⁰ Bu kavimlerin kim olduklarının belli olmaması, kuzeyden gelebilecek akınlara karşı Müslümanların sürekli teyakkuz halinde olmaları için olmuş olabilir.⁴⁵¹

- Zülkarneyn, sahip olduğu gücü ve kuvveti kibir vesilesi yapmamış, Rabbinden geldiği bilinciyle hareket etmiştir. ‘‘Bu Rabbimin bir lütfudur.’’⁴⁵² Diyerek Hakk’a olan bağlılığını ifade etmiştir.⁴⁵³

- Zulmeden insanlara hem bu dünyada ceza verilecek hem de âhirette Allah tarafından ceza verilecektir. Bu ceza insan tasavvurunun kavrayamayacağı bir azap anlamına gelmektedir.⁴⁵⁴

- Yönetici konumundaki bir kişi sağlam bir îmana sahip olursa çevresindeki insanlar bu durumdan olumlu olarak etkilenirler.

- İnsanların zor durumlarından faydalanmamak gerekir. Zülkarneyn kendisinden yardım isteyen kavmin bu durumundan yararlanmak yerine, iyiliği tercih ederek ücret almadan onlara yardım etmiştir.⁴⁵⁵

- Yapılan işin en güzel şekilde yapılması kıssanın mesajları arasında yer almaktadır. Zülkarneyn sıradan bir set yapmak yerine, demir ve bakırı kullanarak mevcut şartlarda en sağlam engeli yapmıştır.⁴⁵⁶ İşin sonucunu Allah’ın takdirine bırakmıştır.

- Kıssanın sonunda kıyâmetin kopacağı konusunda bir iman eğitimi verilmektedir. Allah’ın va’dinin hak olduğu muhataplara aşılacaktır.⁴⁵⁷

- Zülkarneyn yaptığı seddi Allah’ın rahmeti olarak görmüştür. Herhangi bir işi başardığımızda bunu kendimizden bilmemeli, Allah’ın lütfu ile başarıya ulaştığımızı unutmamalıyız.

⁴⁵⁰ Kehf 18/94.

⁴⁵¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri*, III, 289.

⁴⁵² Kehf 18/98.

⁴⁵³ Nedvî, *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*, 98.

⁴⁵⁴ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsiri*, XII, 48.

⁴⁵⁵ Kehf 18/95.

⁴⁵⁶ Kehf 18/96,97.

⁴⁵⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsiri*, XII, 56.

3.20. Ashâb-ı Fil Kıssası ve İlahî Mesajları

Kur'ân-ı Kerim'de ‘‘ashâbü'l fil’’ şeklinde bahsedilen ordunun önünde bir fil bulunmasından dolayı bu olaya ‘‘Fil Vak'ası’’, sûreye de ‘‘Fil Sûresi’’ adı verilmiştir. Olayın sebepleri ve detaylarıyla ilgili farklı rivâyetler bulunmaktadır.

Yemen valisi Ebrehe; Hristiyanlığı yaymak için önünde engel olarak gördüğü ve insanların sıklıkla ziyaret ettiği Kâbe'yi yıkma kararı alması ve bu kararını uygulamak için gittiği Mekke'de, fillerin de içinde olduğu ordusuyla başına gelen olaylar ve sonuçta helâk edilmeleri bu kıssada anlatılmaktadır.⁴⁵⁸ Beş âyetten oluşan Fil sûresi'nin anlamı şöyledir:

‘‘Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları haline getirdi.’’⁴⁵⁹

Sûrede bahsi geçen kuşların ve taşların neler olduğu konusunda birçok yorumlar yapılmıştır. İbn Kesîr atılan taşları kızamık ve çiçek virüsü olarak, kuşları da gözle görülemeyen küçük varlıklar olarak yorumlamıştır. Celal Yıldırım ise kıssada anlatılan kuşların ve atılan taşların mahiyeti konusunda şunları söylemektedir; Taşlardan maksat ne kızamık ne de çiçek virüsleridir. Kuşlardan maksat ise ne sinek ne de sivrisinektir. Bu olay her yönüyle ilâhî kudretin tecelli ettiği bir mucizedir.⁴⁶⁰ Kıssanın mesajları şu şekildedir:

- Bu kıssa ile Allah kudretinin yüceliğini göstermektedir. Onun kudretinin dışında her kudret zayıftır. Filleri ile üstün olduklarını göstermeye çalışan bir topluluk, Allah tarafından gönderilen, onlara çiçek ve kızamık mikrobu bulaştıran gözle görülemeyecek kadar küçük varlıklarla mağlup edilmişlerdir.⁴⁶¹

- Kıssada Mekke müşriklerine mesajlar verilmektedir. Güçlü bir orduya esir olmaktan Allah tarafından kurtarıldıkları hatırlanmakta ve gönderilen peygambere uymaları istenmektedir. Allah'ın gönderdiği peygamberi dinlemez ve ona karşı gelerseniz sizin de sonunuz fil ashâbı gibi olur mesajı verilmektedir.⁴⁶²

- Bu kıssa Cenab-ı Hakki'n kudret, ilim ve hikmetini göstermektedir. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in peygamberliğine delâlet etmektedir. Peygamberlik ile

⁴⁵⁸ Mustafa Fayda, ‘‘Fil Vak'ası’’, *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 1996, XIII, 70.

⁴⁵⁹ Fil 105/1-5.

⁴⁶⁰ Yıldırım, *İlmün Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, XIII, 7006.

⁴⁶¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîm*, XV, 8665-8667.

⁴⁶² Şimşek, *Hayat kaynağı Kur'ân tefsiri*, V, 487.

bu olay arasında kırk yıllık bir zaman vardır. Hz. Muhammed bu olayın meydana geldiği yıl içerisinde dünyaya gelmiştir.⁴⁶³

- Kıssadaki mesajlardan biri de Beytullah'ın himâyesinin müşriklere bırakılmamasıdır. Müşriklerin yönetiminde olmasına rağmen bu mübarek evi koruyan Allah, bu şehri ve Kâbe'yi her türlü hile ve tuzaktan koruyarak her zaman muhafaza edecektir.⁴⁶⁴

- Kıssa biz Müslümanlara Mekke ve içerisinde bulunan Kâbe'nin çok önemli olduğunu hatırlatmaktadır. Hacc'ın ve Umre'nin bu bilinç içerisinde yapılması kişiyi manevi açıdan daha güçlü hâle getirecektir.

- Allah, Beytini koruyacağını bu olay ile bizzat müdahale ederek göstermiştir. Bu koruma her zaman ve dönemde geçerli olmaya devam edecektir. Bu durum o zamanın Mekkeli araplarına bir moral kaynağı olduğu gibi kıyâmete kadar gelecek Müslümanlar için de bir moral kaynağıdır. Allah'ın sahip çıkacağı düşüncesi Müslümanları tembelleğe değil daha fazla çalışmaya teşvik etmelidir. Fil ordusu geldiğinde Beytullah'ı koruyacak gücün Mekkeli insanlarda olmaması ilahî müdahaleyi zorunlu kılmıştır. Ancak günümüzde Müslümanlar sorunları aşabilecek potansiyele sahiptir. Buradan gerekli derslerin çıkarılmasıyla düşmanlar o gün nasıl hezimete uğramışlarsa bugün de aynı son onları beklemektedir.

- Mekke'nin sâkinleri bu olaydan gerekli mesajları almak yerine kendilerinin değerli olduğunu düşünmüşler ve bu durumu ticarî menfaatleri için kullanmışlardır. Çünkü bir süre sonra Hz. Muhammed peygamber olarak gönderilmiş ve Mekkeliler onun peygamberliğini ve mesajını kabul etmemişlerdir.

Bütün kıssalarda olduğu gibi bu kıssada da birçok mesaj bulunmaktadır. Bizlere düşen bu kıssaları ibret almak için okumak ve hayatımızı bu mesajlar çerçevesinde düzenlemektir. Çünkü kıssalardaki mesajlar hem Müslümanlara hem de diğer insanlara hitap etme özelliği taşıyan evrensel mesajlardır.

Hz. Muhammed'in yaşadığı ve nüzul ortamında meydana gelen olayların kıssa olup olmadığı konusunun ihtilafli olduğunu ve geniş bir çalışmayı gerektirdiğini, bundan dolayı Hz. Peygamber dönemini ele almayacağımızı bir kez daha özellikle hatırlatmak istiyorum.

⁴⁶³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII, 415.

⁴⁶⁴ Kutub, *Fi Zilâli'l Kur'ân*, XVI, 377.

SONUÇ

Yüce Allah insanı en güzel şekilde yaratmış ve kendisine kulluk etmesini istemiştir. Bu kulluğun ne şekilde gerçekleşmesi gerektiğini Peygamberler aracılığıyla insanlara bildirmiştir. İlk insan olan Hz. Âdem aynı zamanda ilk Peygamber olma özelliğine sahiptir. Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.v.), son ilahî mesaj olan Kur'ân-ı Kerim'i insanlara ulaştırmakla görevlendirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'in önemli bir bölümü kıssalardan oluşmaktadır. Bu yüzden kıssaların anlatılma sebeplerini titizlikle tahlil etmek gerekmektedir. Geçmişte yaşanmış bu tecrübelerden istifade etmek, gereken dersleri çıkarmak, mutlu bir gelecek inşa etmek için zorunluluktur.

Kur'ân kıssaları ile peygamberlerin örnek hayatları gözler önüne serilmekte, onların emir ve yasaklarına uyanların sonlarının güzel olduğu, bunun karşısında onların, mesajlara kulaklarını ve gönüllerini kapatanların ise sonlarının hüsrân olduğu tüm gerçekliğiyle muhataplara anlatılmaktadır. Kur'ân'ın muhatabı olan insanlar, kıssalar aracılığı ile vahiy karşısında olumlu ve olumsuz davranış sergileyenlerin sonuçta ne ile karşılaşacaklarını bilmekte ve seçimini bu doğrultuda yapma imkânına sahip olmaktadır.

Kur'ân kıssalarının amacı tarihi bilgiler vermek olmadığı için zaman ve mekân gibi olaylara değinilmemektedir. Kıssalarda insanların ihtiyaçları oranında bilgiler verilmiştir. Gereksiz ayrıntılardan kaçınılmış, verilmek istenen mesaja odaklanılması istenmiştir. İnsanların ibret almalarını ve doğru istikâmette ilerlemelerini hedefleyen kıssalar hayal ürünü değil, tamamen yaşanmış olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'ân kıssaları incelendiğinde bütün peygamberlerin aynı amaç için gönderildiği görülmektedir. Kur'ân'da kıssaları anlatılan peygamberler, gönderilen peygamberlerin tamamı değildir. Kıssaları anlatılmayan birçok peygamber, Allah tarafından insanlara rehber olmaları için gönderilmiştir.

Kıssalar ile ahlak sahibi insanlardan oluşan bir toplum hedeflenmiştir. Kıyâmete ve ahirete hazırlık yapılması, nimetlerin sahibine şükredilmesi, apaçık bir düşman olan şeytana karşı insanın uyarılması kıssalar yolu ile sağlanmak istenmiştir.

İnsan yaratılış itibariyle hata yapabilen, günah işleme potansiyeline sahip bir varlıktır. Yaptığı hatanın farkına varılması ve tevbe edilmesi halinde affedileceği müjdesi, kıssalar aracılığıyla haber verilmektedir. Allah'ın insanlara yanlışlarından dönmeleri için sürekli fırsatlar verdiğini kıssalar yolu ile öğrenmekteyiz. Ancak bu fırsatların belli bir süresinin olduğu, bu süre değerlendirilmediğinde insan için artık kurtuluşun mümkün olmadığı Rabbimiz tarafından hatırlatılmaktadır.

Kur'ân kıssalarına bakıldığında, insanların yaptığı hataların her dönemde birbirine benzerlik gösterdiği görülecektir. Günümüzde yapılan yanlışlara baktığımızda geçmiş dönemdeki insanların düştüğü hataların tekrarlandığını görmekteyiz. Bundan dolayı kıssaları ibret almak için okumak ve anlamak büyük önem arz etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in indirilme gayesi ne ise kıssaların da gayesi aynıdır. Bundan dolayı kıssalar aracılığı ile verilen evrensel mesajlar günümüze taşınmalıdır.

İnsanlığın huzur ve mutlu olabilmesi, Kur'ân-ı Kerim'in evrensel mesajlarına teslim olmak ve bu mesajlara uygun bir hayatı yaşamakla mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

ALBAYRAK, Fatma. “Kur’ân’ın Işığında Zülkarneyn Kıssası.” *Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi, 2012.

ATEŞ, Süleyman. *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.

AYDEMİR, Abdullah. *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*. Ankara: TDV Yayınları, 2014.

AYGÜN, Fatma. “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de Hz. İbrahim’in Mesajı.” *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, 2006.

BAYRAKLI, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsiri*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2004.

BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Nesa Yayınları, Ty.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fi. *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*. Trc. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987.

CANAN, İbrahim. *Hiz. İbrahim’den Mesajlar*. İzmir: Işık Yayınları, 2004.

ÇAVGOLAV, Niaz. “İnciller ve Kur’ân’a Göre Hz. İsa’nın Mesajı.” *Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi, 2012.

ÇELEN, Selma. “Tefsir Külliyyatında Hz. Nuh Kıssasının Gelişimi.” *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, 2016.

ÇAĞRICI, Mustafa. “Tevekkül”, *DİA*. İstanbul:, TDV Yayınları, XXXXI 2012.

-----, “Ahlak”, *DİA*. İstanbul: TDV yayınları, 1989, II, 1-9.

ÇAKAN, İ.Lütfi - N. Mehmed Solmaz. *Kur’ân-ı Kerm’e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

ÇELİK, Ömer. *Hakk'ın Daveti Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2013.

DEMİRCİ, Muhsin. *Tefsir Usulü ve Tarihi*. İstanbul: İfav Yayınları, 2016.

EL-BEYZÂVÎ, Nâsiruddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Envârüt't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*. Trc. Şadi Eren. İstanbul: Selsebil Yayınları, 2011.

EL-FÎRÛZÂBÂDÎ, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed. *el-Kâmusu'l Muhît*. Kâhire, 1332.

ER-RÂZÎ, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Tefsîr-i Kebîr(Mefâtihu'l-Gayb)*. Trc. Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci. Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.

ERSÖZ, İsmet. "Ashab-ı Kehf", *DİA*. İstanbul: TDV yayınları, 1991, III, 466.

EN-NEDVÎ, Ebu'l Hasen Alî el-Hasenî. *Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş*. Trc. Hüseyin Küçükcalay. İstanbul: İslâmî Neşriyat Yayınları, 1975.

ES-SÂBÛNÎ. Muhammed Ali. *Safvetü't Tefâsir*. Trc. Sadrettin Gümüş. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995.

FAYDA, Mustafa. "Fil Vak'ası", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, XIII, 70-71.

GÖKCAN, Mansur. "Tasavvufta Tevekkül Anlayışı", *ÇÜİFD*, 18(1).

GÜÇ, Ahmet. "ÂD" *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, XXXVI, 33.

GÜNEŞ, Abdülhalim. "Kur'an-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Lût (a.s.) Kıssası." *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, 2012.

HARMAN, Ömer Faruk. "Musa" *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 2008, XXXI, 210.

-----, "Hârun", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 1997, XVI, 254.

-----, "Karûn", *DİA*, İstanbul: TDV yayınları, 2001, XXIV, 519-520.

HİCÂZÎ, M. Mahmud. *Furkan Tefsiri*. Trc. Mehmet Keskin. İstanbul: İlim Yayınları, Ty.

İBN KESİR, Ebu'l Fidâ'îmâdüddîn İsmail b. Şihabiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed- Dimaşkî eş-Şâfiî. *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*. çev: Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983-1994.

İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l Arab*, Beyrut: Dâru Lisani'l Arab, t.y.

İKBAL, Muhammed. *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, İstanbul: Birleşik yayıncılık, 1998.

İMAM MÂLİK, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b.Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, Muvatta. Trc. Ahmet M. Büyükçınar-Vecdi Akyüz-Ahmet Arpa-Durak Pusmaz-Abdullah Yücel. İstanbul: Beyan Yayınları, 1994.

KARA, Mustafa. *Güncel Değeri Açısından Kur'ân Kıssaları*. İstanbul: Selamet Yayıncılık, 2011.

KARATAŞ, Şaban. *Kur'ân'da Anlatım Sanatı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

KARAMAN Hayrettin-ÇAĞRICI Mustafa-DÖNMEZ İbrahim Kâfi-GÜMÜŞ Sadrettin. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: DİB Yayınları, 2012.

KISA, Mahmut. *Kısa Açıklamalı Kur'ân Meali*. Konya: Armağan Kitapları, 2017.

KUTUB, Seyyid b. İbrahim b. Hüseyin eş- Şâzili. *Fî Zilâli'l Kur'ân*. Trc. M.Emin SARAÇ-Bekir KARLIĞA-İ.Hakkı ŞENGÜLER-İ. İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1971.

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. Trc. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruç Yayınları, 1996.

KUZGUN, Şaban. "Hâman" *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, XV, 436,437.

MEVDÛDÎ, Ebu'l-A'la. *Tefhîmü'l Kur'ân*. Trc. Muhammed Han Kayani ve Diğ. İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. Sahih-i Müslim. Trc. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: İrfan Yayınları, 1988.

ÖZAFŞAR, M. Emin-ÜNAL, İsmail Hakkı-ÜNAL, Yavuz-ERUL, Bünyamin. *Hadislerle İslam* Ankara: DİB Yayınları, 2013.

ÖZKAN, Mustafa. “Kur’ân Kıssalarının İslam Tarihi Öğretimi Açısından Referans Olabilirliği Üzerine”, *Marife*, Yıl, 10, sy.3, (Kış 2010): 95.

ÖZTÜRK, Mustafa. *Kur’ân Kıssalarının Mahiyeti*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.

POLAT, Kemal. “Lût Kıssasının Kitab-ı Mukaddes ve Kur’ân Perspektifinden Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım.” *AÜİFD*, 24 (Erzurum 2015):153.

SARITAŞ, Murat. “Ahmed Muhammed Halefullah” *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, Ek-2, 2016.

ŞENGÜL, İdris. *Kur’ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, Ankara: Otto Yayınları, 2019.

ŞEN, Ziya. “Kur’ân da Ümmî Kavramı ve Hz. Peygamberin Ümmîliği.” *İslami İlimler Dergisi*, 1/ 2 (Güz 2006): 203-218.

ŞİMŞEK, M. Sait. *Kur’ân Kıssalarına Giriş*. Konya: Kardelen Yayınları, 2013.

TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-Beyan an Te’vili Âyi'l-Kur’ân*. Çev: Hasan Karakaya-Kerim AYTEKİN, İstanbul: Hisar Yayınları, 1996.

TURGAY, Nureddin. “Zülkarneyn”, *Şâmil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2000.

ULUDAĞ, Süleyman. “İbret”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, XXI, 367.

ÜMİT, Mehmet. “Şuayb”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 1998, XXXIX, 222-223.

ÜNLÜ, Kerim Şükrü. “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’ân’da Yusuf Kıssası.” *Yüksek Lisans Tezi*, Osmangazi Üniversitesi, 2015.

YAVUZ, Yusuf Şevki-ÇETİN, Abdurrahman. “Âyet”, *DİA*, İstanbul: TDV yayınları, 1991, IV, 242-244.

YAZICI, Hüseyin. “Hikâye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 1998, XVII, 479.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili*. İstanbul: Ofset Yayınları, 2008.

YILDIRIM, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*. İzmir: Anadolu Yayınları, 1991.

YILDIZ, Abdullah. *Yusuf'un 3 Gömleği*, İstanbul: Pınar yayınları, 2006.

YOLCU, Mehmet. “Cemiyeti İnşâ Eden Değerler Açısından Hz. Lokman'ın Nasihatleri”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9/2 (2009): 165.